

Deutsches Institut für
Erwachsenenbildung
*German Institute
for Adult Education*

Galutinė ataskaita

SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI SEKTORIAUS PLĖTOTĖ

2 dalis. Suaugusiųjų mokymosi sektoriaus finansavimas

(Sutartis EAC 2012-0073)

Parengta Europos Komisijai / Švietimo ir kultūros GD

Rengėjas:

FiBS – Forschungsinstitut für Bildungs- und Sozialökonomie

DIE – Deutsches Institut für Erwachsenenbildung

Berlynas, 2013 m. rugpjūčio 27 d.

**Forschungsinstitut für
Bildungs- und Sozialökonomie
Švietimo ir socialinių-ekonominių
tyrimų institutas**

**Reinhardtstr. 31 – 10117 Berlynas
Tel. 030/8471223-0 Faks. 030/8471223-29**

**E. paštas: info@fibs.eu
Tinklapis: www.fibs.eu**

**Deutsches Institut für
Erwachsenenbildung**

**Vokietijos suaugusiųjų švietimo
institutas**

**Heinemannstraße 12-14 – 53175 Bona
Tel. 0228/3294-0 Faks. 0228/3294-399**

**E. paštas: info@die-bonn.de
Tinklapis: www.die-bonn.de**

Turinys

1.	Įvadas	4
2.	Dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygis	4
3.	Suaugusiųjų mokymosi nauda	8
3.1	Makroekonominė nauda	8
3.2	Mikroekonominė nauda	10
3.3	Platesnio pobūdžio nauda	12
4.	Finansavimas makrolygiu	19
4.1	Finansavimo apimtys	19
4.2	Finansavimo rodikliai	20
4.3	Finansavimo tendencijos	23
4.4	Suaugusiųjų mokymosi finansavimo dalis bendrajame švietimo finansavime	24
5.	Finansavimo sistemos ir priemonės bei dalyvavimas suaugusiųjų mokymesi	25
6.	Tam tikrų tikslinių grupių finansavimas ir mokymosi paslaugų teikėjai	35
6.1	Antrosios galimybės įgyti išsilavinimą ar pagrindinių įgūdžių suteikimas	35
6.2	Aukštasis išsilavinimas (įgyjamas pirmą kartą) vėlesniame gyvenimo etape	40
6.3	Vyresnio amžiaus žmonių ir pensininkų mokymasis	41
6.4	Mokymo paslaugų teikėjų finansavimo situacija	47
7.	Išvados ir rekomendacijos	48
	Priedas	50
	Atskirų šalių ypatumai	50
	Bibliografija	64
	Santrumpų sąrašas	67
	Žodynėlis	68
	Mokslinių tyrimų grupė	69

1. Įvadas

Europa atsidūrusi kryžkelėje: darbo rinkoje vis daugiau reikia kvalifikuotos ir aukštos kvalifikacijos darbo jėgos, o žemą kvalifikaciją turinčių darbuotojų poreikis sparčiai mažėja. Tuo pat metu dėl demografinių pokyčių ir kitų veiksnių turi būti vėlinamas (faktinis) pensinis amžius. Dėl šių ir kitų aplinkybių didės būtinybė užtikrinti profesinį ir neprofesinį suaugusiųjų mokymąsi, kuriam veikiausiai prireiks papildomo finansavimo, juolab kad išlaidos švietimui pastaraisiais metais po ekonomikos krizės sumažėjo („Eurydice“ 2013 m. duomenys).

Atsižvelgiant į minėtuosius iššūkius, šiame tyrime pateikiami ir analizuojami pagrindiniai duomenys, šaltiniai, finansavimo būdų mechanizmai ir svarbūs pastarojo meto pokyčiai. Ypatingas dėmesys skiriamas šioms šalims: Austrijai, Belgijai, Danijai, Vokietijai, Estijai, Vengrijai, Italijai, Nyderlandams, Rumunijai, Slovakijai, Slovėnijai, Ispanijai ir Jungtinei Karalystei, taip pat EEE šalims Norvegijai ir Šveicarijai, siekiant Europos suaugusiųjų mokymosi politiką palyginti su pagrindinių konkurenčių – keturių ne Europos šalių Australijos, Kanados, Korėjos ir JAV – politika. Remiantis išsamia ankstesnių ir savarankiškai atliktų suaugusiųjų mokymosi finansavimo mokslinių tyrimų analize, daromos išvados ir pateikiamos rekomendacijos. Šiuo tyrimu siekiama išplėsti žinias apie finansavimo apimčių, sistemų ir priemonių poveikį suaugusiųjų mokymuisi apskritai bei poveikį tam tikroms tikslinėms grupėms ir suaugusiųjų mokymosi sritims (tokioms kaip antroji galimybė įgyti išsilavinimą ar pagrindinių įgūdžių, aukštojo išsilavinimo įgijimas vėlesniame gyvenimo etape, vyresnio amžiaus žmonių ir pensininkų mokymasis) bei mokymosi paslaugų teikėjams.

2-ame skyriuje apžvelgiami naujausi duomenys apie dalyvavimo mokymesi lygį, paskui pateikiama platesnio pobūdžio suaugusiųjų mokymosi naudą apžvalga (3 skyrius). 4 skyriuje pateikiama įvairių suinteresuotųjų šalių bendrų išlaidų suaugusiųjų mokymuisi apžvalga kartu su rodikliais, leidžiančiais palyginti išlaidų lygį skirtingose šalyse. Finansavimo sistemos ir priemonės bei jų vaidmuo, susijęs su dalyvavimu, aptariami ir analizuojami 5 skyriuje. 6 skyriuje nagrinėjama trims tikslinėms grupėms (asmenims, norintiems pasinaudoti antrąja galimybe įgyti išsilavinimą ar pagrindinių įgūdžių, asmenims, norintiems įgyti aukštąjį išsilavinimo vėlesniame gyvenimo etape, vyresnio amžiaus asmenims ir pensininkams) skirta finansavimo politika, taip pat mokymosi paslaugų teikėjų finansinės sąlygos. 7 skyriuje apibendrinami rezultatai ir pateikiamos išvados bei rekomendacijos.¹ Priede pateikiama trumpa konkrečioms šalims būdingų aspektų apžvalga.

2. Dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygis

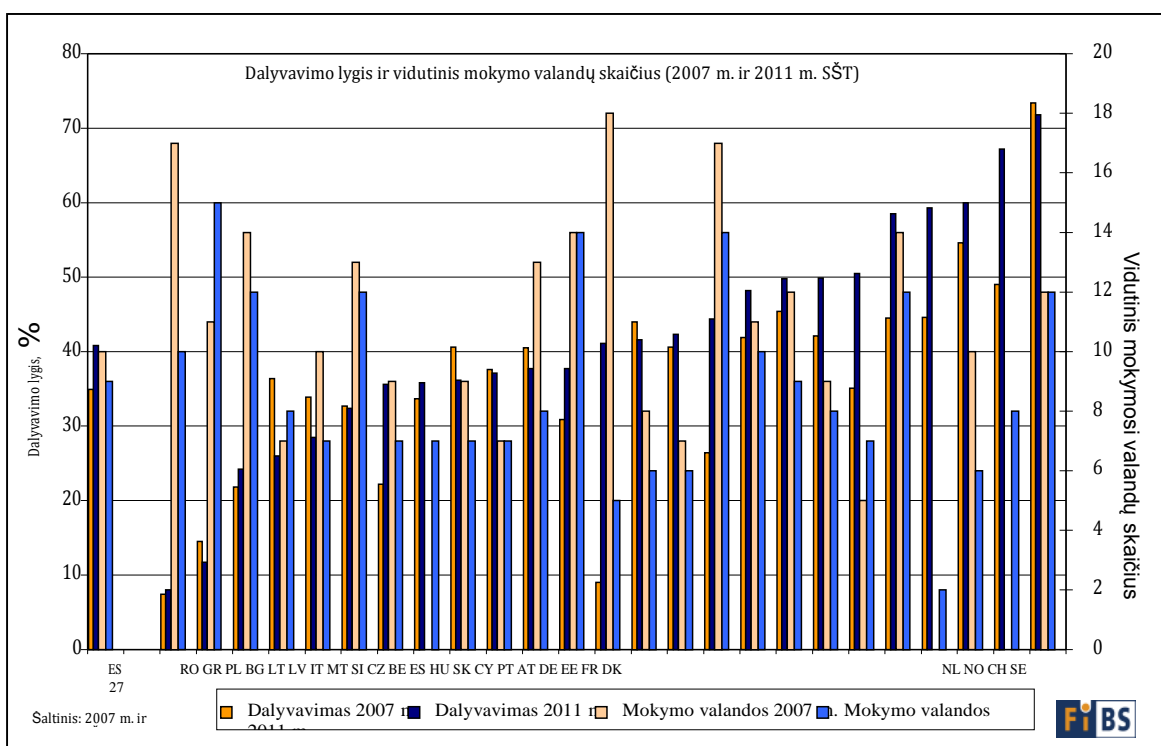
Naujausi dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi duomenys buvo paskelbti visai neseniai; jie rodo, kad, suaugusiųjų švietimo tyrimo (toliau – SŠT) duomenimis, nuo 2007 m. iki 2011 m. vidutinis ES 27 valstybių narių suaugusiųjų dalyvavimo mokymesi lygis išaugo nuo 35 iki 41 %

---

¹ Šio tyrimo dokumento priede pateikiamos techninės sąlygos, išsami duomenų ir taikytų metodų apžvalga bei smulkesnė analizė.

(1 diagrama).² Ši tendencija nevienodu mastu išryškėja daugelyje šalių. Visose Šiaurės, Vakarų ir Pietų Europos šalyse dalyvavimo lygis didėja, išskyrus po vieną šalį kiekviename regione (Švedija, Belgija ir Graikija),³ o naujosios valstybės narės yra susiskirsčiusios į dvi grupes. Vienoje grupėje (EE, HU⁴, PL ir RO) dalyvavimo lygis didėja, kitoje (BG, LT, LV, SI ir SK) – mažėja.

Be to, daugelyje šalių dalyvavimo formaliajame suaugusiųjų mokymesi lygio sumažėjimas dažnai kompensuojamas reikšmingu dalyvavimo lygio padidėjimu neformaliojo mokymosi srityje. Tais atvejais, kai didėjimas matomas abiejuose segmentuose, padidėjimas neformaliojo mokymosi srityje paprastai yra didesnis nei formaliojo mokymosi srityje. Tai rodo, kad linkstama pereiti prie neformaliojo mokymosi.

1 diagrama. Dalyvavimo lygis ir vidutinis mokymo valandų skaičius 2007 m. ir 2011 m. SŠT duomenimis (išdėstyta eilės tvarka pagal 2011 m. dalyvavimo rodiklius)

Įdomus rezultatas tas, kad daugelyje šalių, kuriose dalyvavimo lygis 2011 m. buvo didesnis nei 2007 m., 2011 m. užfiksuotas mažesnis vidutinis mokymosi valandų skaičius nei 2007 m. (žr. du stulpelius dešinėje 1 diagramos pusėje), o daugelyje šalių, kuriose dalyvavimo lygis buvo mažesnis, padidėjo vidutinis mokymo valandų skaičius. Vis dėlto yra išimčių, pavyzdžiui, BE, SI, LT, LV ir SK mažėjo ir dalyvavimo lygis, ir mokymo laikas.

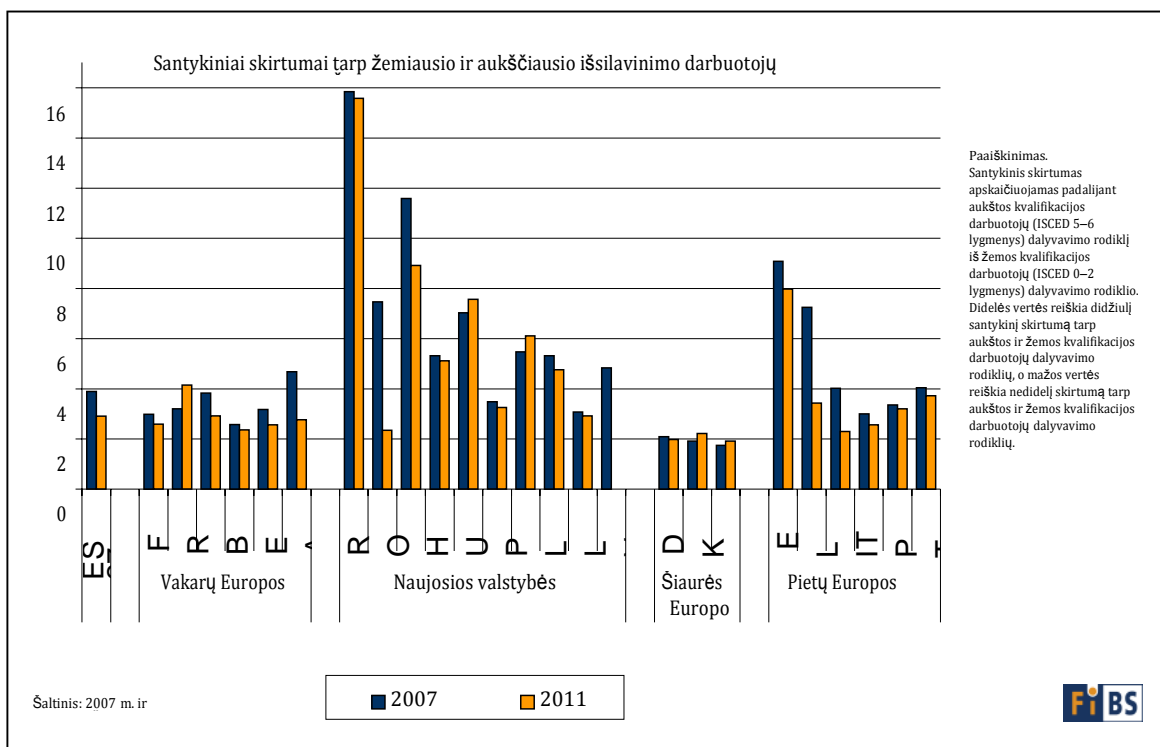
² Šis vidutinis skaičius gali šiek tiek pasikeisti, nes prieinami dar ne visų šalių 2011 m. SŠT duomenys. Atnaujinti duomenys pateikti 2013 m. liepos mėn.; pagal juos buvo pakoreguotas dalyvavimo lygis Jungtinėje Karalystėje (35,8 %, palyginti su 49,3 % 2007 m.) ir patikslinti Šveicarijos 2011 m. duomenys (65,5 %, o ne 67,2 %). Dėl to vidutinis dalyvavimo lygis sumažėjo nuo 40,8 % iki 40,2 %.

³ Dėl neseniai paskelbtų Jungtinės Karalystės duomenų išimčių skaičius Vakarų Europoje padidėjo iki dviejų.

⁴ Vengrija ir Prancūzija pranešė, kad kai kuriais metais duomenys buvo renkami nenuosekliai.

Taigi daugumoje šalių galima pastebėti dalyvavimo lygio ir vidutinio mokymo valandų skaičiaus prieštarą.⁵

Vertinant dalyvavimo mokymesi modelius pagal išsilavinimo lygį, aiškiai tebematoma dalyvavimo lygio didėjimo esant aukštesniam išsilavinimo lygiui tendencija. Daugelyje šalių, pvz., DE, SI, PT ir CY, buvo labiau susitelkta į žemos kvalifikacijos darbuotojus, kurių dalyvavimo lygis didėjo labiau nei vidutinės ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Iš 2 diagramos matyti, kad santykinis skirtumas tarp žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų dalyvavimo 2011 m. yra mažesnis nei 2007 m., t. y. dešinysis stulpelis žemesnis nei kairysis. Pavyzdžiui, PL sumažino skirtumą nuo koeficiento, lygaus 12, iki koeficiento, mažesnio nei 9, t. y. aukštos kvalifikacijos darbuotojų dalyvavimo lygis yra atitinkamai 12 ir 9 kartus didesnis nei mažos kvalifikacijos darbuotojų. Vis dėlto tai taikytina ne visoms šalims; kai kuriose šalyse, pvz., CZ, SK, skirtumai tarp žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų dalyvavimo didėja. Didžiausia nelygybė yra Rumunijoje, kurioje aukštą kvalifikaciją turinčių darbuotojų dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi tikimybė 16 kartų didesnė, o Šiaurės šalyse ir keliose Vakarų Europos šalyse šis skirtumo koeficientas lygus tik 2. Apskritai skirtumas naujosiose valstybėse narėse yra didesnis nei likusiose Europos šalyse, išskyrus, viena vertus, Graikiją ir Italiją, kita vertus, Vengriją, Estiją ir Bulgariją.

2 diagrama. Santykiniai skirtumai tarp žemiausių ir aukščiausių išsilavinimą turinčių darbuotojų (2007 m. ir 2011 m. SŠT duomenys)

⁵ Dėl to vertėtų pasiūlyti strateginėje programoje „ET 2020“ persvarstyti Europos suaugusiųjų švietimo lyginamosios analizės rodiklį, kuris grindžiamas tik dalyvavimo rodikliu. Rodiklis, kuris sujungia dalyvavimo rodiklius ir vidutinį mokymo valandų skaičių, galėtų būti tinkamesnis ir leistų geriau palyginti šalis.

Kalbant apie amžių, jaunesnio amžiaus žmonių grupių, ypač 25–34 metų, dalyvavimo rodikliai žymiai aukštesni nei vyresnio amžiaus žmonių grupių, ypač 55–64 metų asmenų. Tačiau, kalbant apie išsilavinimo lygį, daugelyje šalių jis šiek tiek labiau didėjo vyresnio amžiaus žmonių grupėse, palyginti su jaunesnio amžiaus žmonių grupėmis, dėl to skirtumai sumažėjo, nors keliose šalyse, ypač Graikijoje ir Rumunijoje, skirtumas padidėjo.⁶

3. Suaugusiųjų mokymosi nauda

3.1 Makroekonominė nauda

Suaugusiųjų mokymasis naudingas visuomenei, patiems asmenims ir ekonomikai. S. Coulombe, J. F. Trembley ir S. Marchand (2004 m.) padarė išvadą, kad žmogiškasis kapitalas yra esminis veiksnys, kuriuo bėgant laikui paaiškinama konvergencija, vertinama pagal BVP vienam gyventojui.⁷ Jų pateikti rezultatai rodo, kad augimą labiausiai skatina visų visuomenės narių įgūdžių gerinimas, o ne orientavimasis vien į labai talentingų žmonių įgūdžių ugdymą. Ypač suaugusiųjų švietimas gali padėti sumažinti atotrūkį tarp įgūdžių, kurių pageidauja darbdaviai, ir darbuotojų turimų įgūdžių, ir taip didinti našumą (M. Coelli, D. Tabasso, R. Zakirova, 2008 m.).

Dviejų kintamųjų vertinimo rezultatai		
Priklausomas	Nepriklausomas	koeficientas r
Inovacijų rodiklis (2010 m.)	Dalyvavimas SM (2009 m.)	0,67***
Inovacijų rodiklis (2010 m.)	Mokymą vykdančių įmonių dalis (%) (2005 m.)	0,66***
Inovacijų rodiklis (2010 m.)	Žmogiškųjų išteklių rodiklis (2009 m.)	0,58***
Inovacijų rodiklis (2010 m.)	Darbuotojų dalyvavimas TPM kursuose (2005 m.)	0,57***
Inovacijų rodiklis (2010 m.)	Kitų mokymo formų įmonėse rodiklis (2005 m.) (2005 m.)	0,51**
Inovacijų rodiklis (2010 m.)	TPM kursų išlaidų dalis (%) bendrosiose darbo užmokesčio išlaidose (2005 m.)	0,45*

*p < 0,05 (didelis); **p < 0,01 (labai didelis); ***p < 0,001 (ypatingai didelis)

1 lentelė. TPM kursų rengimas ir dalyvavimas juose bei inovacijos (Cedefop, 2012 m.)

Kaip matyti iš 1 lentelės, mūsų analizė patvirtina glaudų (dviejų kintamųjų) suaugusiųjų mokymosi ir šalies inovacijų diegimo rodiklių tarpusavio ryšį. Tiksliau, buvo išanalizuotas skirtingų dalyvavimo mokymuose ir jų teikimo priemonių – dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi (SM), mokymą vykdančių įmonių dalies, žmogiškųjų išteklių valdymo, darbuotojų dalyvavimo TPM kursuose, mokymosi darbo vietoje ir TPM kursų išlaidų dalies bendrosiose darbo užmokesčio išlaidose – poveikis inovacijų įgyvendinimo rezultatams.

⁶ Šiuo metu jauniems žmonėms tikimybė dalyvauti suaugusiųjų mokyme yra didesnė 6,5 karto; Graikijoje – 4,5, Rumunijoje – 5,6 karto.

⁷ Rezultatai pagrįsti 1994 m. Tarptautinio suaugusiųjų raštingumo tyrimo (IALS), vykdyto 14-oje EBPO šalių 1960–1995 m., duomenimis. Investicijos į žmogiškąjį kapitalą vertintos pagal vidutinius 17–25 metų gyventojų raštingumo, t. y. rašymo, kiekybinius ar naudojimosi dokumentais įgūdžių, testų rezultatus.

Dviejų kintamųjų vertinimo rezultatai rodo, kad yra glaudi ir reikšminga tiesinė priklausomybė tarp visų anksčiau nustatytų dalyvavimo priemonių ir mokymo kursų teikimo ES 27 ir Norvegijoje. Taigi nustatyta itin didelė dalyvavimo SM koreliacija ($r = 0,67$) su inovacijų diegimo rezultatais (Cedefop, 2012c).⁸

Nors reikšminga dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi ir inovacijų diegimo rezultatų koreliacija nebuvo patvirtinta atliekant mažesnius daugelio kintamųjų, įskaitant labai svarbius kontrolinius kintamuosius, susijusius su kognityviniais veiksniais (t. y. darbo organizavimo užduočių sudėtingumo aspektais), tyrimus, regresinę analizę, apimanti keletą svarbių rodiklių, susijusių su inovacijų sritimi, davė įdomių rezultatų.

Tyrime regresinė analizė buvo atliekama norint iširti, ar žmogiškojo kapitalo formavimas turi realų poveikį inovacijų diegimo rezultatams. Siekiant sukurti žmogiškojo kapitalo veiksnį, kintamieji, apimantys dalyvavimą suaugusiųjų mokyme ir suaugusiųjų mokymo paslaugų teikimą, buvo susieti vienu veiksnium, kuriuo paaiškinama 66,6 % dispersija.

Kaip matyti iš 2 lentelės, žmogiškojo kapitalo formavimo veiksnys koreliuoja su mokymą vykdančių įmonių dalimi, darbuotojų dalyvavimu TPM kursuose, įmonių investicijomis į TPM, dalyvavimu SM, mokymusi darbo vietoje ir žmogiškųjų išteklių (HR) rodikliu. Iš 6 susietų kintamųjų dalyvavimas suaugusiųjų mokymesi (2009 m. DJT duomenys) buvo ketvirtas pagal svarbą rodiklis po pirmųjų trijų kintamųjų, susijusių su tęstiniu profesiniu rengimu ir mokymu.

Žmogiškojo kapitalo formavimas	Komponentai
	1
Dalyvavimas SM (2009 m. DJT duomenys)	0,799
Mokymus vykdančių įmonių dalis (%) (2005 m.)	0,916
Darbuotojų dalyvavimas TPM kursuose (2005 m.)	0,848
Mokymosi darbo vietoje rodiklis (2005 m.)	0,764
Žmogiškųjų išteklių rodiklis (2009 m.)	0,735
TPM kursų išlaidų dalis (%) bendrosiose darbo užmokesčio išlaidose	0,821

2 lentelė. Žmogiškojo kapitalo formavimas (Cedefop, 2012 m.)

Iš esmės daugelio kintamųjų regresinės analizės rezultatai rodo, kad du pagrindiniai inovacijų diegimą skatinantys veiksniai yra užduočių sudėtingumas (kognityviniai veiksniai) ir žmogiškojo kapitalo formavimas, o ne besimokančiųjų aukštojo mokslo (AM) sistemoje skaičius (žr. 3 lentelę), nors jis dažnai naudojamas kaip novatoriškų gebėjimų rodiklis. Kalbant apie svarbų ryšį tarp žmogiškojo kapitalo veiksnio ir inovacijų įgyvendinimo rezultatų reikėtų pažymėti, kad rezultatai rodo, jog šis ryšys labai priklauso nuo kintamųjų, susijusių su tęstiniu profesiniu rengimu ir mokymu. Be to, didelis užduočių sudėtingumo poveikis inovacijų diegimo rezultatams rodo (darbo) aplinkos, kurioje intensyviai mokomasi, svarbą inovacijoms. Šio tyrimo rezultatai akivaizdžiai pabrėžia suaugusiųjų mokymosi reikšmę inovacijoms Europoje.

- ⁸ Papildoma daugelio kintamųjų analizė rodo, kad mokymasis darbo vietoje (t. y. mokymasis dirbant) atliekant sudėtingas užduotis yra svarbiausias inovacijų diegimą skatinantis veiksnys (Cedefop, 2012b).

Priklausomas	Nepriklausomas	Beta koeficientas	R ²
Inovacijų rodiklis (2010 m.)	1 veiksnys (organizacijos tipas)	0,11	0,84
	2 veiksnys (žmogiškojo kapitalo formavimas)	0,27*	
	BVP vienam gyventojui (2010 m.)	0,03	
	Kognityviniai veiksniai (visais metais)	0,78***	
	Tretinį išsilavinimą įgijusių gyventojų dalis (2005 m.)	-0,004	

3 lentelė. Regresinės analizės rezultatai (Cedefop, 2012 m.)

Pagal šį Cedefop tyrimą suaugusiųjų mokymas(is) akivaizdžiai turi didesnę reikšmę inovacijų diegimui nei (pradinis) aukštasis mokslas, o R. Voßkamp, H. Nehlsen ir D. Dohmen (2007 m.) nustatė ryšį tarp amžiaus, tretinio išsilavinimo ir inovacijų tuo požiūriu, kad ryšio tarp tretinio išsilavinimo ir inovacijų stiprumas priklauso nuo tretinį išsilavinimą įgijusių žmonių amžiaus. Itin glaudūs koreliaciniai ryšiai buvo nustatyti tarp 45–54 metų tretinį išsilavinimą – ir daugiausia ISCED 5B, bet ne ISCED 5A / 6 lygmenų – įgijusių asmenų dalies ir inovacijų. Šie duomenys leidžia manyti, kad tretinis išsilavinimas turi būti papildomas (bendruoju ir (arba) profesiniu) suaugusiųjų mokymusi, ir dar kartą patvirtinama, jog suaugusiųjų mokymasis labai svarbus inovacijoms.⁹

Be šių išvadų, atliekant šį tyrimą taip pat buvo nustatyta, kad suaugusiųjų mokymasis tiesiogiai susijęs su ekonomikos augimu; šalyse, kuriose 2007 m. ir 2011 m. augimo tempai buvo didesni, SŠT duomenimis, dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygis buvo didesnis nei šalyse, kuriose augimo tempai buvo žemesni. Tokia priklausomybė nustatyta atliekant kryžminę analizę ir yra dar stipresnė, jei taikomas laiko eilučių modelis, t. y. taikant laiko intervalu grindžiamą modelį nustatyta didesnė koreliacija nei taikant su laiko eilutėmis nesusietą modelį. Tai galima laikyti pirmuoju požymiu, kad dalyvavimas suaugusiųjų mokymesi turi teigiamą poveikį ekonomikos augimui.

Be to, po 3 metų šis ryšys susilpnėja, o tai reiškia, kad suaugusiųjų mokymasis turi laikiną poveikį ir jo vertė sumažėja; ši išvada atitinka ir G. Brunello (2001), pasak kurio, vertės sumažėjimas taikomas ir individams, prognozes. Tai rodo, kad dalyvavimas suaugusiųjų mokyme yra svarbus augimui ne tik trumpuoju, bet ir vidutinės trukmės laikotarpiu, tačiau ne ilguoju laikotarpiu, nebent suaugusiųjų mokymasis kartkartėmis kartojamas.¹⁰

⁹ Remiantis šiomis išvadomis, į suaugusiųjų mokymąsi reikėtų atsižvelgti nustatant inovacijų rodiklius, pavyzdžiui, Inovacijų sąjungos veiklos rezultatų suvestinėje (ISVRS). Kita ISVRS problema ta, kad atsižvelgiama į išteklių veiksmus, nors jų vaidmuo inovacijų srityje yra ginčytinas (Cedefop, 2012b).

¹⁰ Kalbant apie regresijos rezultatus, gautus remiantis modeliuojamais duomenimis per visą 2007–2011 m. laikotarpį, skirtingų vertinimo metodų rezultatai yra mažiau aiškūs. Tačiau beveik visų (5 iš 6) modelių, kurių verčių atitiktis santykinai didesnė, vertinimo rezultatai taip pat rodo tiesioginį dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi ir ekonomikos augimo ryšį. Tai yra papildomas požymis, kad dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygio skirtumai Europoje galėjo prisidėti prie augimo tempų skirtumų per pastaruosius penkerius metus. Tai svarbu, nes kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje, krizės metu valstybės išlaidos suaugusiųjų mokymuisi padidėjo, o kitose ne tik nepadidėjo, bet netgi sumažėjo (tinklo „Eurydice“ 2013 m. duomenys; taip pat žr. šio tyrimo 4.3 skirsnį).

Vis dėlto net duomenis aiškinant atsargiau galima teigti, kad suaugusiųjų mokymasis turi didelę reikšmę ekonominės veiklos rodikliams: šio tyrimo rezultatai rodo, jog įmonės atlieka svarbų vaidmenį skatinant dalyvavimą suaugusiųjų mokymesi. Jei darbdaviai veikia vadovaudamiesi ekonomine logika, jų investicijos į suaugusiųjų mokymąsi ir tęstinį profesinį rengimą bei mokymą yra svarbios jų verslo ekonominei plėtrai, t. y. jie neinvestuotų, jei jiems tai nebūtų naudinga. Taigi norint užtikrinti spartesnius ekonomikos augimo (ir inovacijų diegimo) tempus, būtina pasiekti didesnį dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygį ekonomiškai labiau pažengusiose šalyse. Šį argumentą patvirtina ir mažesnis grįžimo į suaugusiųjų mokymosi (pvz., aukštojo mokslo) sistemą lygis ekonomiškai labiau pažengusiose šalyse.

3.2 Mikroekonominė nauda

Kelių tyrimų duomenys rodo, kad padidėja suaugusiųjų mokyme dalyvavusių asmenų pajamos ir sumažėja nedarbo lygis (pvz., L. Lynch, 1994 m.; G. Brunello, S. Comi, D. Sonedda, 2010 m.; G. Brunello, 2001; A. Murray, Skarlind, 2005; X. Zhang, B. Palameta, 2006 m.).¹¹ Rezultatų skirtumai įvairuoja nuo valandinio darbo užmokesčio padidėjimo 0,2 % po vienos mokymo savaitės (L. Lynch, 1994) iki darbo užmokesčio padidėjimo 2 % po vienos mokymo dienos. Pasak G. Brunello, S. Comi ir D. Sonedda (2010 m.), literatūroje rašoma apie mažiausiai 3 % darbo užmokesčio grąžą po vienos savaitės mokymo (privačiajame sektoriuje); šią išvadą patvirtino jų tyrimai atrinktuose Italijos regionuose, kuriuose mokymo grąža siekė 4,4 %, nors buvo nustatyta aukšta vertės sumažėjimo norma. Skirtingi dydžiai taip pat siejami su suaugusiųjų mokymosi nevienalytiškumu. Tačiau reikėtų suprasti, jog grąža vertinama atsižvelgiant ne į išlaidas suaugusiųjų mokymuisi, bet į ankstesnį darbo užmokestį; dėl paprastai nedidelių išlaidų suaugusiųjų mokymuisi tikėtina, kad grąžos rodiklis, susijęs su išlaidomis, gali būti palyginti aukštas.¹² Vis dėlto reikalingas tolesnis tyrimas, kurį atliekant būtų vertinama ir ilgalaikė suaugusiųjų mokymosi nauda.¹³

Kita išvada, susijusi su ekonomikos krize, kurią pastaraisiais metais patyrė (ir tebepatiria) Europa, ta, kad „Europos ekonomikai susidūrus su laikiniais neigiamais sukrėtimais“ koreliacija tarp dalyvavimo mokyme ir pradinio išsilavinimo netgi padidėja (G. Brunello, 2001, p. 15). Taigi mažiau išsilavinę asmenys patiria trejopą ekonominio nuosmukio poveikį: (1) jų nedarbo rizika yra didesnė, (2) padidėja reikalavimai, susiję su darbu reikalinga kvalifikacija, ir (3) jie rečiau dalyvauja suaugusiųjų švietime ir tolesniame mokyme nei asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą.

Vis dėlto tokie ryšiai nebūtinai nustatomi kiekvienu atveju. Pvz., nors DK valstybės finansavimas suaugusiųjų mokymuisi ir dalyvavimas jame padidėjo, 2007–2012 m. BVP vienam gyventojui augimo tempas buvo neigiamas, o LT augimo tempas buvo teigiamas, nors valstybės finansavimas suaugusiųjų mokymuisi ir dalyvavimas jame sumažėjo. Vis dėlto būtų naudinga dalyvavimo lygio duomenų gauti dažniau.

¹¹ Vis dar tęsiasi diskusijos, kokių mastu tokią grąžą lemia suaugusiųjų mokymasis ar mokymas arba kiti nestebėti veiksniai (pvz., D. Messer ir kt., 2010 m.; H. Oosterbeek, 2013 m.).

¹² Šią nuomonę galima pagrįsti paprastu pavyzdžiu: jei suaugusiųjų mokymosi išlaidos yra 2 000 EUR (ši suma yra gana didelė), o darbo užmokestis padidėja, pvz., 30 EUR per mėnesį per trejus metus, grąžos norma būtų 4,4 %.

¹³ Galima manyti, kad ilgalaikė nauda yra didesnė nei trumpalaikė (pvz., T. Kruppe, 2013 m.).

Kaip buvo stebima ir paskutiniosios ekonomikos krizės metu, geresnį išsilavinimą turintys žmonės mažiau nukentėjo nuo krizės, dėl to iš tikrųjų padidėja grąža. Remiantis statistikos duomenimis, kilus ekonomikos krizei aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių nedarbo lygis 2008–2010 m. išaugo daug mažiau, t. y. nuo 3,3 iki 4,7 %, palyginti su žmonėmis, neturinčiais aukštojo ar vidurinio išsilavinimo; neturinčiųjų aukštojo išsilavinimo nedarbo lygis nuosmukio metu išaugo nuo 8,8 iki 12,5 %, o neįgijusiųjų vidurinio išsilavinimo – nuo 4,9 iki 7,6 %. Apskritai asmenys, įgiję išsilavinimą ar investuojantys į geresnį išsilavinimą, turi pranašumą, nes tai padeda jiems išsaugoti darbo vietas ar lengviau jas keisti (EBPO 2012 m. duomenys).

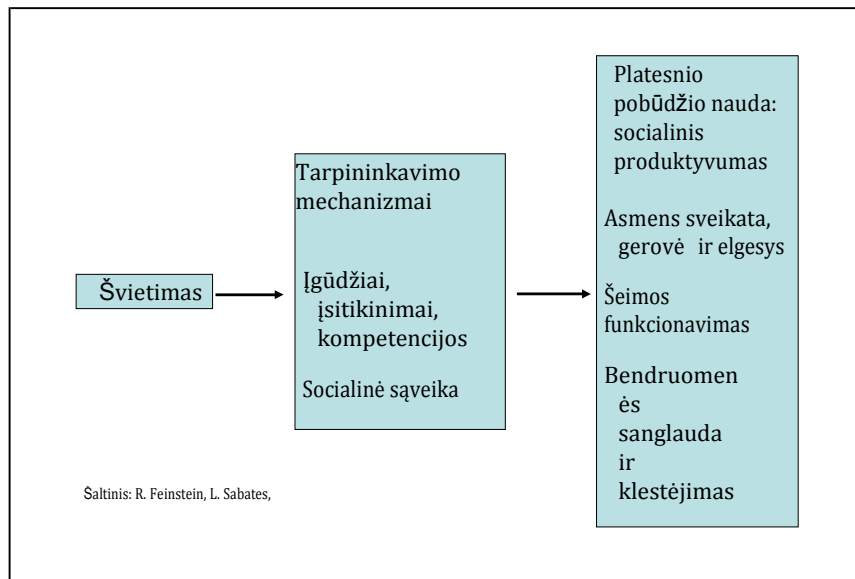
Be to, galėjo būti nustatyti aukšti valstybės ir privačiojo sektoriaus investicijų į antrąją galimybę įgyti išsilavinimą, taip pat aukštąjį išsilavinimą vėlesniame gyvenimo etape, pradinį vidurinį ir tretinį išsilavinimą (lėšų) grąžos rodikliai (pvz., EBPO 2008 m., 2012 m. duomenys, taip pat 6.1 ir 6.2 skirsniai). Pažymėtina, kad valstybės ir privačiojo sektoriaus investicijų grąžos normos labai skiriasi įvairiose šalyse ir pagal lytis; taigi beveik neįmanoma nustatyti bendrų ir visa apimančių rezultatų, tačiau atrodo, kad Šiaurės šalyse investicijų į švietimą grąža yra mažesnė nei kituose regionuose. Mūsų tyrimai rodo, kad grąža didesnė šalyse, kuriose nedarbo lygis yra žemesnis. Svarbu, kad privačiojo sektoriaus, taip pat valstybės investicijų į antrąją galimybę įgyti išsilavinimą ir aukštąjį išsilavinimą vėlesniame gyvenimo etape grąža kartais yra didesnė nei investicijų į pradinį vidurinį išsilavinimą. Nors norint gauti įtikinamesnių rezultatų reikalingi tolesni tyrimai, ypač Europoje (Europos šalyse), šios išvados suteikia tam tikrų galimybių ginčyti dažniausiai vartojamus argumentus, susijusius su mažėjančiu grąžos rodikliu per gyvavimo ciklą (žr. šiuo klausimu taip pat E. Käßlinger, B. Haberzeth, C. Kulmus, 2013 m.).

Politikos rekomendacijų požiūriu taip pat svarbu, kad investicijų į suaugusiųjų švietimą atveju grąža gaunama kur kas greičiau nei investicijų į pradinį išsilavinimą atveju. Tai, pirma, leidžia teigti, kad investicijos į suaugusiųjų mokymą turėtų išlikti didelės arba net padidėti. Antra, taip pat gali būti pasiūlyta pirmiausia investuoti į suaugusiųjų švietimą ir aukštąjį išsilavinimą ir šiek tiek vėliau, pasinaudojant pirmesne (fiskaline) grąža, padidinti investicijas į ankstyvąjį ir mokyklinį ugdymą. Pasirinkus priešingą strategiją, pagal kurią pirmiausia būtų investuojama į ankstyvąjį ugdymą, išmatuojama (fiskalinė) grąža būtų gauta tik nuo 2035 m. (D. Dohmen, 2011 m.; D. Dohmen, J. Henke, 2011 m.).

3.3 Platesnio pobūdžio nauda

Be ekonominės naudos, matoma platesnio pobūdžio nauda, susijusi su sveikata, nusikalstamumo lygiu ir socialine sanglauda. Asmenys tampa mažiau prislėgti, labiau pasitiki savimi ir geriau prisitaiko, nustoja rūkyti ir piktnaudžiauti narkotikais bei alkoholiu. Tokios analizės atspirties taškas yra pagrindinis platesnio pobūdžio mokymosi naudos modelis (žr. 3 diagramą), kuriame švietimas, per tarpinius mechanizmus veikdamas „įgūdžius, įsitikinimus ir kompetencijas“, „socialinę sąveiką“ ir „kvalifikacijas“, teikia platesnio pobūdžio naudą.

3 diagrama. Paprastas platesnės mokymosi naudos modelis (L. Feinstein, R. Sabates, 2007 m.).

Vienas iš pagrindinių L. Feinstein ir R. Sabates (2007 m.) teiginių tas, kad be kvalifikacijos, kuri yra pagrindinė valiuta darbo rinkoje, suaugusiųjų mokymasis turi žymiai didesnį poveikį asmenims, o kai kurie jo aspektai yra dar svarbesni tiek visuomenei, tiek ekonomikos augimui bei socialinei sanglaudai. Toks „socialinis produktyvumas“, viena vertus, gali palaikyti teigiamas vystymosi tendencijas ir padėti kurti teigiamas gyvenimo galimybes, kita vertus, gali užkirsti kelią nepageidaujamus asmeninius ir socialinius poslinkius (asmenų atskirtį, bendruomenės susiskaidymą) skatinantiems veiksniams, tokiems kaip nutukimas, nusikalstamumas, paauglių tėvystė, asocialus elgesys, netolerancija, psichinės sveikatos problemos, socialiniai skirtumai, atskirtis, piktnaudžiavimas narkotikais ir socialinis nejudumas. Investicijų į suaugusiųjų mokymąsi grąža yra matoma neatsižvelgiant į tai, ar mokosi jauni, ar vyresnio amžiaus suaugusieji (L. Feinstein, R. Sabates, 2007 m.; M. Connolly, G. M. Rees, C. Furlong, 2008 m.):

- Suaugusioms moterims keliant kvalifikaciją padidėja jų galimybės vėl patekti į darbo rinką (A. Jenkins ir kt., 2003 m.; A. Jenkins, 2006 m.) ir sumažėja priklausomybė nuo socialinių išmokų.
- Dėl skurdo nulemtu nusikalstamumo patiriamos išlaidos Anglijoje ir Velse sumažėtų nuo 10 iki 320 mln. svarų sterlingų per metus, jei 1 % darbingo amžiaus gyventojų (neturinčių jokios kvalifikacijos) įgytų 2 lygmens kvalifikaciją. Padidinus kvalifikaciją iki 3 lygmens, būtų sutaupyta dar nuo 70 iki 180 mln. svarų sterlingų. Kitų nusikalstamumo formų atveju Anglijoje ir Velse būtų galima sutaupyti iš viso 665 mln. svarų sterlingų (L. Feinstein, 2002a).
- 1 % jokios kvalifikacijos neturinčių žmonių įgijus 1 lygmens išsilavinimą, depresijos rizika moterims sumažėtų 6–10 procentinių punktų, o jaunesniems vyrams – 6 procentiniais punktais. Jeigu 10 proc. moterų pakeltų savo kvalifikaciją iki 1 lygmens, būtų sutaupyta maždaug nuo 6 iki 34 mln. svarų sterlingų gydymo išlaidų. Įgijus 2 lygmens išsilavinimą, depresijos tikimybė 42 metų amžiaus grupėje sumažėtų nuo 26 iki 22 %, t. y. 15 % visoje populiacijoje; tai leistų sutaupyti

200 mln. svarų sterlingų (L. Feinstein, 2002b; L. Feinstein, A. Chevalier, 2006 m.).

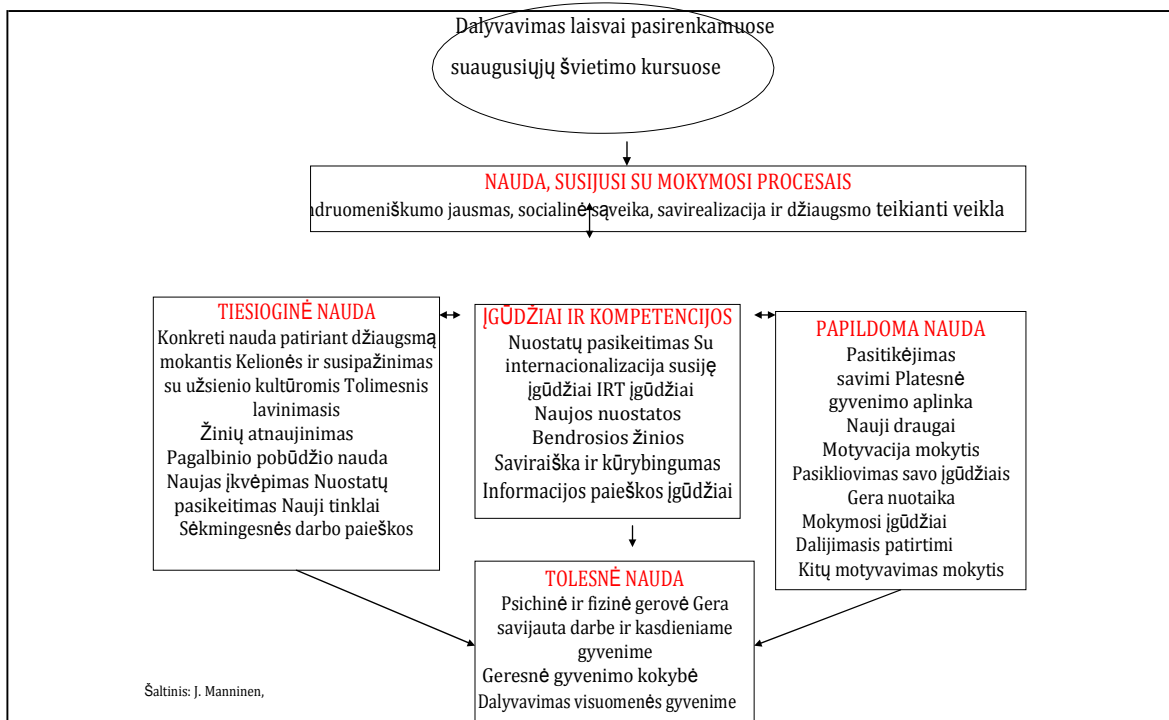
- Pasak L. Feinstein, C. Hammond (2004 m.), 33–42 metų suaugusieji, dalyvaujantys vienoje ar dviejose mokymosi veiklose, žymiai labiau linkę mesti rūkyti (rūkančiųjų sumažėja 12,5 %), daugiau mankština (20 %) ir pranešė apie didesnį pasitenkinimą gyvenimu (14 % sumažėja bendras mažėjantis pasitenkinimas gyvenimu). Kitas poveikis yra mažesnė depresijos tikimybė arba spartesnis atsigavimas, taip pat „teigiami pokyčiai, susiję su savijauta, optimizmu, veiksmingumu (suvokiamu kaip gebėjimas valdyti svarbius veiksnius) ir savo pačių įvertinta sveikata“ (L. Feinstein, C. Hammond, 2006 m.; L. Feinstein, R. Sabates, 2007 m.).
- Be to, pranešama apie mažesnę alkoholio vartojimą ir depresijos tikimybę bei spartesnę atsigavimą. Šiuo požiūriu laisvalaikio kursų poveikis yra labiau pastebimas nei kursų, susijusių su darbu. Tačiau poveikį turi visos mokymosi formos (akademiniai akredituoti, profesiniai akredituoti, darbe rengiamų mokymų ir mokymosi laisvalaikio).
- Mokslių tyrimų rezultatai rodo ir socialinių, ir politinių nuostatų pokyčius, pvz., didesnę toleranciją (trečdalis dalyvių), žemesnę autoritarinių nuostatų lygį, mažesnę politinį cinizmą ir didesnę susidomėjimą politika, padidėjusį narių skaičių organizacijose ir didesnę rinkėjų aktyvumą (L. Feinstein, C. Hammond, 2004 m.).
- Kitas svarbus aspektas tas, kad žmonės, kurių mokymosi patirtis jaunystėje buvo nuvilianti, gali pakeisti savo neigiamą požiūrį į mokymąsi, jei įgyja geros patirties, skatinančios prisijungti prie kitų socialinių tinklų. Pasak L. Feinstein, C. Hammond (2006 m.), pastebimi suaugusiųjų švietimo veiklose dalyvaujančių asmenų „teigiami pokyčiai, susiję su savijauta, optimizmu, veiksmingumu (suvokiamu kaip gebėjimas valdyti svarbius veiksnius) ir savo pačių įvertinta sveikata“ (L. Feinstein, R. Sabates, 2007 m.).

Kai kurie nuostatų pokyčiai turėtų būti vertinami atsižvelgiant į tai, kad vidutinio amžiaus suaugusieji paprastai itin nenoriai keičia savo elgesį, todėl net ir palyginti nedideli skaičiai iš tiesų yra santykinai reikšmingi (taip pat žr. 2012 m. praktinio tyrimo rezultatus). L. Feinstein ir C. Hammond (2004 m.) teigia, kad teigiamą poveikį turi beveik visų formų mokymosi kursai (akademiniai akredituoti, profesiniai akredituoti, rengiami darbe ir laisvalaikio), išskyrus, galbūt, profesinio mokymo programas, pagal kurias atliekama akreditacija. Vis dėlto atrodo, kad politinės ir socialinės nuostatos labiausiai formuojamos akademinuose kursuose, o laisvalaikio kursai ir su darbu susiję mokymai turi poveikį įvairesniems rezultatams (L. Feinstein, R. Sabates, 2007 m.).

Be to, net žemos kvalifikacijos besimokantieji, turintys prastą mokymosi patirtį, įgyja teigiamos patirties ir mokosi toliau. Galų gale dažnai pamirštama apie naudą kartų ugdymo srityje, nes vaikai irgi gauna naudos iš tėvų mokymosi (Cedefop, 2011 m.). Nors platesnio pobūdžio nauda yra akivaizdi, regis, dar reikia stengtis įvertinti poveikį, paverčiant jį išmatuojamais gražos makrolygiu rodikliais, pvz., nustatant, koks poveikis būtų valstybės biudžetui, jei žmonės mestų rūkyti, vartoti narkotikus ir alkoholį arba taptų mažiau linkę į depresiją. Visa dėlto pirmasis ir atsargus anksčiau minėtos platesnio pobūdžio naudos vertinimas rodo, kad tokioje šalyje kaip Jungtinė Karalystė nesunkiai būtų galima sutaupyti mažiausiai 2–3 mlrd. EUR per metus; tai būtų maždaug 0,1 %, galbūt net 0,2 % BVP ir beveik atitinka viešojo finansavimo lygį keliose šalyse, pvz., JK (žr. 4 skyrių).

Be to, neprofesinis suaugusiųjų mokymasis naudingas ir darbdaviams, nes, pvz., sumažėja nebuvimo darbe lygis dėl geresnės sveikatos arba pagerėja kalbų mokėjimas; tokio pobūdžio nauda neįtraukta į pirmiau pateiktą vertinimą.

Išsamiau nagrinėjant neprofesinį suaugusiųjų mokymąsi, antrasis J. Manninen (2012 m., 2013 m.) platesnio pobūdžio naudos modelis aiškiau susiejamas su neprofesiniu arba laisvai pasirenkamu suaugusiųjų mokymusi ir švietimu (žr. 4 diagramą).

4 diagrama. J. Manninen parengtas dalyvavimo laisvai pasirenkamoje suaugusiųjų švietimo veikloje teikiamos platesnio pobūdžio naudos modelis (J. Manninen, 2012 m., 2013 m.)

Šį modelį empiriškai patikrinus keliuose tyrimuose (žr. J. Manninen 2010 m., 2012 m., 2013 m. tyrimų apžvalgą; R. Motschilnig 2012 m. tyrimo apžvalgą), buvo patikimai nustatytas ir patvirtintas ryšys tarp suaugusiųjų švietimo ir aktyvaus pilietiškumo bei dalyvavimo visuomenės gyvenime, taip pat socialinių tinklų išsiplėtimo, pasitikėjimo savimi ir t. t. (žr. 4 diagramą). Kitas labai svarbus rezultatas susijęs su daugelio kompetencijų, įgytų laisvai pasirenkamo suaugusiųjų švietimo darbo vietoje metu, vaidmeniu; šiuo rezultatu patvirtinama, kad riba tarp laisvai pasirenkamo (neprofesinio) ir profesinio suaugusiųjų mokymosi yra neryški.

Kalbant išsamiau, remiantis J. Manninen atliktų tyrimų (2010 m., 2012 m., 2013 m.) duomenimis, 28 % respondentų savo iniciatyva pranešė apie psichinę gerovę, 13 % – apie geresnę sveikatą pasinaudojus laisvai pasirenkamu suaugusiųjų švietimu. Kitas svarbus aspektas yra teigiamas suaugusiųjų mokymosi poveikis papildomam (tolesniam) mokymuisi, kurį nurodo beveik visi dalyviai (98 %). Galiausiai J. Manninen (2012 m.) platesnę suaugusiųjų mokymosi naudą susiejo su visuomenės uždaviniais (žr. 4 lentelę).

Be to, neseniai parengti vertinimo metodai leidžia apskaičiuoti ne rinkos prekių, tokių

kaip švietimas, gražą pinigine išraiška (D. Fujiwara, R. Campbell, 2011 m.). D. Fujiwara (2012 m.) taiko šį gerovės vertinimo metodą vertindamas teigiamą dalyvavimo ne visos dienos kursuose poveikį asmens sveikatai (148 svarai sterlingų), galimybėms rasti arba išlaikyti darbą (224 svarai sterlingų), socialiniams santykiams (658 svarai sterlingų) ir reguliariai savanoriškai veiklai (130 svarų sterlingų).

Kaip rodo piniginės vertės, atliekant tyrimą rasta aiškių įrodymų, kad suaugusiųjų mokymasis naudingas ir vertingas daugelyje gyvenimo sričių, visų pirma susijusių su socialiniais santykiais.

Uždaviniai	Ką žmonėms duoda dalyvavimas laisvai pasirenkamoje suaugusiųjų švietimo veikloje?
Globalizacija	Kalbų įgūdžiai, kultūrinės kompetencijos, bendruomeniškumo jausmas, dalyvavimas visuomenės gyvenime
Socialinis kapitalas	Tinklai, pasitikėjimas savimi
Visą gyvenimą	Motyvacija mokytis, pasikliovimas savo įgūdžiais, džiaugsmas mokantis, mokymosi įgūdžiai
Galimybės įsidarbinti	Praktiniai įgūdžiai, IRT įgūdžiai, bendrosios žinios, gera savijauta darbe
Sveikata	Gera fizinė savijauta
Psichikos sveikata	Gera psichinė savijauta, gera savijauta darbe ir kasdieniame gyvenime, geresnė gyvenimo kokybė

4 lentelė. Platesnė mokymosi nauda ir visuomenės uždaviniai (J. Manninen, 2012 m.)

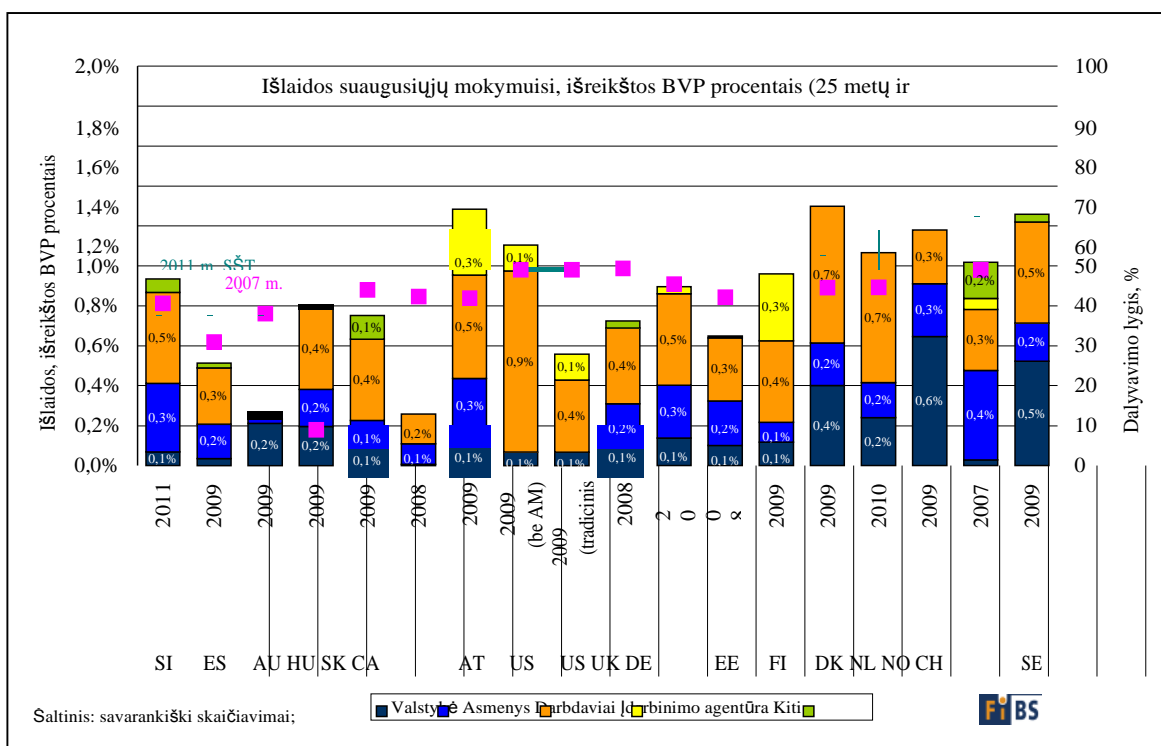
Daugelyje kitų publikacijų buvo siekiama sukurti investicijų į (suaugusiųjų) mokymąsi gražos skaičiavimo pagrindą, be kita ko, atsižvelgiant į jo netiesioginį teigiamą poveikį saugumui ir demokratijai, dėl kurio galima daryti prielaidą, kad investicijų į švietimą graža turi didelę ekonominę reikšmę ir galbūt didesnę piniginę vertę nei surenkamų mokesčių ir socialinio draudimo pensijų teikiama nauda (W. W. McMahon, 1999 m., R. Haveman, B. Wolfe, 1984 m.). Ši prielaida patvirtinta W. W. McMahon atliktu tyrimu (2009 m.). W. W. McMahon siūlo į tokius skaičiavimus įtraukti mokymosi programas baigusių asmenų visuomeninę veiklą, nes šie asmenys atstovauja visuomenės grupei, kuri daugiausia dalyvauja politinėje veikloje ir todėl – didele dalimi – prisideda prie darnios visuomenės kūrimo.

Apibendrinant ankstesnius rezultatus, susijusius su įvairaus pobūdžio nauda ir jos pasiskirstymu pagal suinteresuotąsias šalis, akivaizdu, kad (neprofesinis) suaugusiųjų mokymasis naudingas atskiriems asmenims, darbdaviams ir visuomenei, įskaitant valstybės biudžetą. Apskritai tai reiškia, kad visos trys šalys turėtų dalyvauti finansuojant mokymąsi; veikiausiai asmenys ir valstybė turėtų dalyvauti daugiau nei darbdaviai, nebent būtų įtrauktas profesinis ir įmonėse vykstantis mokymas; be to, atitinkamais atvejais labai tikėtina, kad pagrindinės naudos gavėjos bus įdarbinimo agentūros, todėl jos turėtų prisidėti prie ne tik prie bedarbių, bet ir žemos kvalifikacijos darbuotojų mokymosi finansavimo. Vis dėlto sunku nustatyti tikslias proporcijas, kuriomis turėtų prisidėti kiekvienas naudos gavėjas.

4. Finansavimas makrolygiu

4.1 Finansavimo apimtys

Šiame tyrime pirmą kartą pateikiami (apytikriai) palyginami atitinkamo skaičiaus šalių išlaidų suaugusiųjų mokymuisi rodikliai.¹⁴ Be to, svarbu pažymėti, kad suaugusiųjų mokymosi samprata įvairiose šalyse skiriasi; šiame tyrime pateikti duomenys nebūtinai atitinka kitų šaltinių duomenis.¹⁵

5 diagrama. Pakoreguotos išlaidos suaugusiųjų (25 metų ir vyresnių, nebaigusiu aukštojo mokslo) mokymuisi, išreikštos BVP procentais¹⁶

- ¹⁴ Išsamesnės informacijos apie šio skyriaus šaltinius ir metodinius aspektus rasite priedo 8 skyriuje, ypač 8.2 skirsnyje.
- ¹⁵ Pavyzdžiui, išlaidos tolesniam mokymuisi įgijus vidurinį išsilavinimą JK siekia beveik 4 % (T. Schuller, D. Watson, 2009 m.), nes apima ir pirmąsias studijas aukštesiose mokyklose, o suaugusiųjų mokymuisi, mūsų skaičiavimais, tenka 0,7 % iššų. Šiame tyrime skiriame 25 metų ir vyresnių suaugusiųjų mokymąsi (neįtraukiant aukštojo mokslo) ir 25 metų ir vyresnių suaugusiųjų mokymąsi, įskaitant aukštąjį mokslą.
- ¹⁶ Kaip išsamiau aptarta priedo 8.2 skirsnyje, turima gana nedaug duomenų apie finansavimą, kurie remiamasi įvairiais apibrėžimais ir t. t. Keletas šalių atliko finansavimo duomenų vertinimą tik vieną kartą (pvz., Šveicarija 2007 m. ir JK 2008 m.), kitos šalys tam tikrus duomenis pateikia kasmet, pvz., Vokietija, nors kai kurie duomenys renkami tik kas kelerius metus, pvz., kas dvejus ar trejus metus, arba laikotarpiu tarp jų rinkimo atliekami apytiksliai skaičiavimai. Todėl mums liko dvi galimybės: (1) remtis vienu ar dvejų metų duomenimis, pvz., 2009 m. ir (arba) 2010 m. iš (netgi) mažesnio skaičiaus šalių, arba (2) pateikti didesnio skaičiaus šalių duomenis kai kurių šalių palyginamumo sąskaita, t. y. susitaikyti su įvairių metų duomenų palyginamumo apribojimais. Mes pasirinkome pastarąją galimybę, nes atrodo, kad, nepaisant krizės, skaičiai per daug nepakito. Tačiau reikėtų atsižvelgti į tai, kad trūksta palyginamų duomenų iš CH ir JK.

Tokios šalys kaip AT, DK ir SE skiria daugiau nei 1,2 % BVP (5 diagramoje šalys išdėstytos eilės tvarka pagal 2011 m. SŠT dalyvavimo rodiklius)¹⁷; NO beveik 1,2 %. CH ir NL skiria nuo 1,0 iki 1,1 % BVP. Kelios šalys, t. y. HU, SI, DE¹⁸ ir FI, suaugusiųjų mokymuisi skiria nuo 0,8 iki 1,0 % BVP. Galiausiai EE, SK¹⁹ ir JK skiria apie 0,7 % BVP, o ES (Ispanijoje) – maždaug 0,5 %²⁰. Regis, CA ir AU skiria dar mažiau, nors taip gali atrodyti dėl neišsamių duomenų. JAV pateikė du skirtingus skaičius, nes skyrėsi darbdavių išlaidų mokymui skaičiavimai. ASTD apskaičiuotos išlaidos siekė 1 086 JAV dolerius vienam darbuotojui, t. y. 0,9 % BVP, o pagal kitą, konservatyvesnį A. L. Wilson vertinimą (2010 m.) darbdavių išlaidos siekia 0,4 % BVP. Todėl visos išlaidos svyruoja nuo 1,1 % iki mažiau nei 0,6 % BVP.^{21, 22}

Svarbus 5 diagramoje pateiktas rezultatas tas, kad, remiantis 2011 m. SŠT, išlaidų dydis, atrodo, yra susijęs su dalyvavimo lygiu. Visose penkiose šalyse, t. y. SE, CH, NO, NL ir DK, kuriose dalyvavimo lygis yra didžiausias, išlaidos sudaro daugiau nei 1,0 % BVP, o FI išleidžia šiek tiek mažiau, tačiau 2007 m. joje dalyvavimo lygis buvo mažesnis. Tai galėtų reikšti, kad, norint užtikrinti bent jau (beveik) 60 % dalyvavimo lygį, išlaidos turi siekti (beveik) 1,0 % BVP; vienintelės šalys, kuriose finansavimas toks didelis, tačiau dalyvavimo lygis mažesnis, yra AT ir JAV (ASTD), o tai rodo galimą nepakankamą veiklos veiksmingumą (šiuo klausimu taip pat žr. L. Lassnigg ir kt., 2013 m.). Didžioji dalis šalių, kuriose dalyvavimo lygis neviršija 50 %, išleidžia nuo 0,6 iki 0,8 % BVP; išimtis, be AT ir JAV (ASTD), yra DE ir SI; pastarojoje taip pat gali būti galimybių padidinti veiksmingumą, nors reikėtų pažymėti, kad pastaruoju metu finansavimas sumažėjo.²³

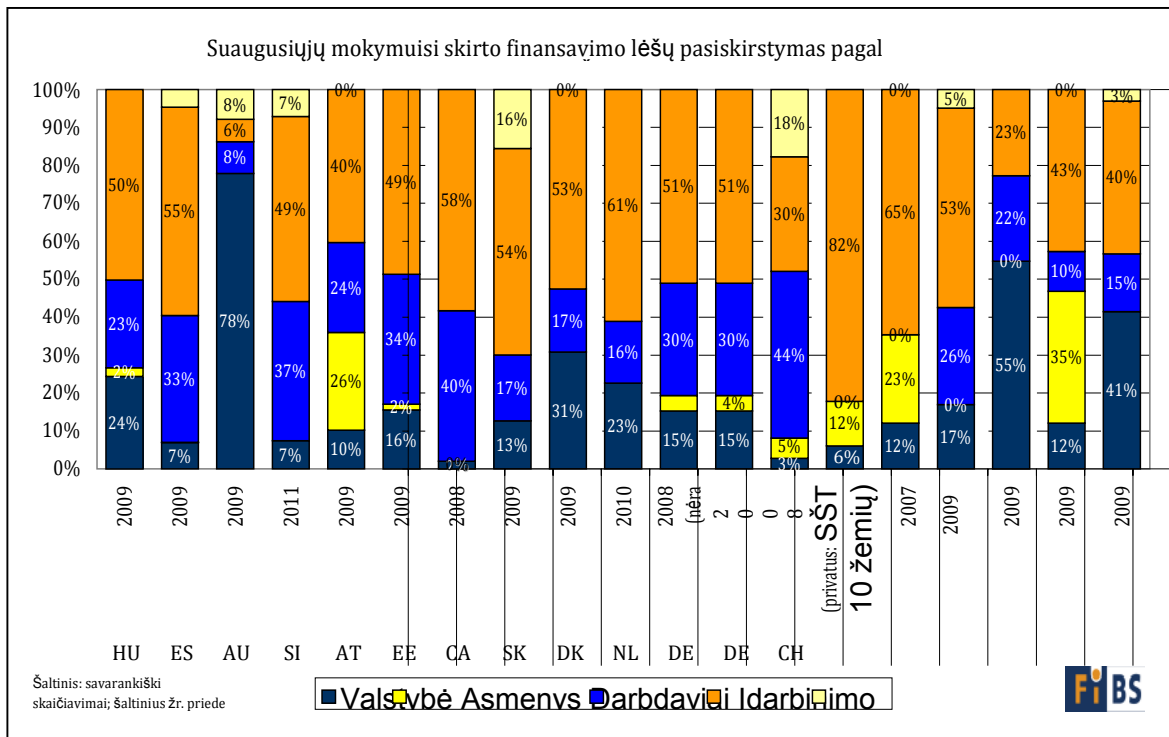
Kadangi dar nepateikti FI, JK, JAV, CA ir AU dalyvavimo rodiklių 2011 m. duomenys, pateikiami skaičiai atitinka 2007 m. duomenis.

- 17 Parengus 2011 m. SŠT duomenis, dalyvavimo rodikliai JK dar nebuvo paskelbti; neseniai paskelbti duomenys rodo, kad dalyvavimas sumažėjo nuo beveik 50 % 2007 m. iki 36 % 2011 m., o tai reikštų, kad JK yra šalis, kurioje mažiausias dalyvavimo lygis iš visų čia aptariamų šalių.
- 18 Išlaidų lygis DE padidėtų iki 1,2 % BVP, jei aktyvios darbo rinkos politikai skirtas biudžetas būtų padidintas iki „Eurydice“ nurodyto lygio (2013 m.), be to, šis 0,9 % rodiklis grindžiamas Federalinės statistikos tarnybos paskelbtais duomenimis, pakoreguotais savarankiškai atlikus asmenų ir įmonių išlaidų skaičiavimus (žr. priedo 8.2 skirsnyje pateiktas metodines pastabas).
- 19 Kalbant apie SK, šio vertinimo pagrindas yra šiek tiek ribotas, nes 2009 m. ir 2010 m. vidutinių išlaidų vienam dalyviui duomenys visiškai skiriasi, taigi galima manyti, kad galutiniai skaičiai gali būti tarpiniai.
- 20 Informacija apie išlaidas Ispanijoje (šiek tiek) neišsami, nes iki šiol (2013 m. gegužės mėn.) nėra viešojo finansavimo duomenų.
- 21 Šis pavyzdys rodo, kokie svarbūs patikimi finansavimo duomenys ir kad kartais sunku įvertinti, kurie duomenys yra tinkamesni – ar patikimesni – nei kiti.
- 22 Kalbant apie išlaidas suaugusiųjų mokymuisi aukštosiose mokyklose, jos, nors ir nevienodai, auga priklausomai nuo aukštosiose mokyklose besimokančių suaugusių studentų dalies ir mokesčių už mokslą dydžio bei valstybės skiriamų lėšų. Pirmoji šalių grupė, kurią sudaro JAV (ASTD), DK ir SE, tam išleidžia daugiau nei 2 % BVP. Dar trys šalys, FI, NO ir AT, išleidžia nuo 1,8 iki 1,7 % BVP. Septynios šalys suaugusiųjų mokymuisi skiria nuo 1,5 iki 1,0 % BVP, mažėjančia tvarka – JAV (A. L. Wilson, 2010 m.), NL, JK, SI, DE, CH ir AU. Galiausiai penkiose šalyse – ES, HU, CA, EE ir SK – skiriama mažiau nei 1 % BVP.
- 23 Bendra SŠT rezultatų ir tik pasirinktų metų finansavimo duomenų analizė neleidžia įvertinti finansavimo ir dalyvavimo pokyčių vidutinio santykio. Tačiau, kadangi DJT kiekvienais metais teikia dalyvavimo duomenis, preliminari dalyvavimo rodiklių ir finansavimo apimčių

Nors (dviejų kintamųjų) statistinės analizės rezultatai rodo, kad, remiantis 2011 m. SŠT duomenimis, nustatyta aiški koreliacija tarp bendrų išlaidų pagal BVP dalį ir dalyvavimo lygio, ji nenustatyta lyginant su BVP vienam gyventojui.²⁴

Nagrinęjant finansavimo apimtis pagal finansuotojus nustatyta, kad daugumoje šalių didžiausią finansavimo naštą prisiima darbdaviai, išskyrus NO, FI ir SE, kuriose labiau prisideda valstybė (FI tik tuo atveju, jei finansavimas gaunamas ir iš įdarbinimo agentūros²⁵). Daugumoje šalių darbdavių dalis sudaro apie 0,4–0,5 % BVP, kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, DK, NL ir JAV (ASTD), ji dar didesnė. Valstybės dalis sudaro tik 0,1–0,2 % BVP, išskyrus Šiaurės Europos šalis, kuriose ji siekia mažiausiai 0,4 %. Daugumoje šalių atskirų asmenų prisiimamos finansavimo naštos dydis yra 0,2–0,3 % proc. BVP, t. y. yra tarpinis tarp darbdavių ir valstybės finansavimo. ESF teikiamas finansavimas įvairiose šalyse skiriasi; vienose šalyse jis aiškiai priskiriamas prie „kitų“, kitose yra valstybės skiriamo finansavimo dalis.

6 diagrama. Suaugusiųjų mokymuisi skirto finansavimo lėšų pasiskirstymas pagal suinteresuotąsias šalis (pakoreguoti 25 metų ir vyresnių asmenų duomenys) (šalys išdėstytos eilės tvarka pagal 2007 m. SŠT dalyvavimo rodiklius)

apžvalga leidžia daryti išvadą, kad, sumažinus (viešąjį) finansavimą, veikiausiai sumažės ir dalyvavimas, kaip rodo SI ir DK pavyzdžiai. Tačiau abu rodikliai nebūtinai kinta ta pačia kryptimi.

24 Gali prireikti dar patikrinti, ar įvertinus didesnio skaičiaus šalių finansinius duomenis būtų nustatyta didelė koreliacija; faktiškai buvo turimi tik 12 (vien Europos) šalių to paties laikotarpio (2011 m.) finansavimo ir dalyvavimo duomenys.

25 Mūsų požiūriu, įdarbinimo agentūros turėtų būti vertinamos atskirai nuo valstybės finansavimo, nes jų finansavimo šaltiniai įvairiose šalyse skiriasi. Kai kuriose šalyse įdarbinimo agentūros finansuojamos iš valstybės biudžeto, o kitose, pvz., Vokietijoje, pagrindiniai šaltiniai yra darbdavių ir darbuotojų

teikiamas finansavimas socialinės apsaugos ir draudimo įmokų forma.

Atidžiau panagrinėjus finansavimo pasiskirstymą tarp suinteresuotųjų šalių (žr. 6 diagramą) matyti, kad darbdaviai prisiima beveik pusę ar net daugiau kaip pusę visų išlaidų daugumoje iš 10 šalių, o valstybės finansavimo dalis didesnė tik AU ir NO. Patys asmenys labiausiai (44 %) prisideda CH, bet dažniausiai jų finansuojama dalis siekia nuo 15 iki 30 %.²⁶

Vertinant finansavimo pasiskirstymą gaunamos naudos pasiskirstymo atžvilgiu, kaip paaiškinta ankstesniame skyriuje, atrodo, kad asmenys prisideda mažiau nei būtų tikslinga, o darbdaviai moka daugiau nei galima tikėtis, bent jau atsižvelgiant į gaunamą naudą. Vis dėlto, kadangi šiame tyrime dėmesys sutelktas ne į įmonėse vykstantį mokymąsi, kurį veikiausiai finansuoja darbdaviai, ši jų prisiimama finansavimo dalis gali būti pateisinama tuo, kad darbdaviai gauna naudos iš įmonėse rengiamų mokymų.

Išsamiau nagrinėjant dalyvavimo ir finansavimo pasiskirstymo makrolygmeniu ryšius, atrodo, kad dalyvavimo lygis didesnis tose šalyse, kuriose asmenys prisideda mažesne dalimi, o bendra valstybės ir darbdavių dalis yra didesnė (jei taikoma, įskaitant ir įdarbinimo agentūras). Vis dėlto statistinės analizės rezultatus reikėtų vertinti atsargiai, nors galima daryti kai kurias preliminarias išvadas.

Bendras finansavimas, išreikštas BVP procentais, ir valstybės finansavimas, palyginti su BVP, statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliuoja su bendru dalyvavimo lygiu pagal 2011 m. SŠT duomenis, nors ši koreliacija nenustatyta lyginant su BVP. Bendras finansavimas, išreikštas BVP procentais, statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliuoja su neformaliojo suaugusiųjų mokymusi (2011 m. SŠT)²⁷, taip pat bendru dalyvavimo lygiu pagal 2010 m. DJT ir 2011 m. DJT.

Kai kuriems kitiems ryšiams būdinga silpna arba tik beveik statistiškai reikšminga koreliacija, pvz., tarp valstybės finansavimo dalies ir bendrojo dalyvavimo (formaliajame ar neformaliajame švietime) pagal 2007 m. EBPO SŠT²⁸ bei formaliojo suaugusiųjų mokymosi EBPO šalyse 2007 m. duomenis (EBPO 2012 m.)²⁹. Vienintelis ryšys, susijęs su finansavimu asmenų lėšomis makrolygmeniu, yra statistiškai reikšminga, bet silpna ir neigiama koreliacija su formaliojo suaugusiųjų mokymusi (pagal 2011 m. SŠT duomenis). Kadangi toliau šiame skyriuje pateikiama mikroekonominė analizė atskleis didesnę neigiamą koreliaciją, tai reikštų, kad vidutinis finansavimas atskiro asmens lėšomis, palyginti su vienu gyventojui tenkančiu BVP, yra reikšmingesnis nei finansavimas makrolygmeniu.

Galų gale, kai kurie silpnai reikšmingi ir neigiami rodikliai gali būti susiję su darbdavių skiriamo finansavimo dalimi. Tačiau, kaip ir visos šios analizės atveju, išvados turėtų būti laikomos preliminariomis, todėl reikalingas tolesnis tyrimas naudojant daugiau ir išsamesnių duomenų, t. y. reikalinga didesnė šalių aprėptis, ypač renkant finansavimo duomenis.

²⁶ Įtraukus išlaidas vyresnių nei 24 metų suaugusiųjų mokymuisi aukštojo mokslo įstaigose, asmenų ir ypač valstybės dalis didėja, o darbdavių – mažėja, nes jie dažnai neprisideda (reikšmingai) prie aukštojo mokslo studijų finansavimo. Rodiklio padidėjimas daugiausia priklauso nuo suaugusiųjų studentų dalies ir mokesčio už mokslą dydžio.

- 27 Koreliacinis ryšys tarp valstybės finansavimo ir dalyvavimo formaliajame suaugusiųjų mokymesi yra beveik reikšmingas, o finansavimo ir dalyvavimo neformaliajame mokymesi ryšys EBPO šalyse (EBPO, 2012 m.) yra silpnai reikšmingas.
- 28 2007 m. DJT / EBPO apibendrinami 2007 m. SŠT ir EBPO (2012 m.) ne Europos šalių duomenys, darant nuorodą į 2007 m.
- 29 Beveik reikšmingas tik ryšys su dalyvavimo formaliajame suaugusiųjų mokymesi lygiu, nustatytu 2011 m. SŠT.

Apskritai atrodo, kad pagal 2011 m. SŠT duomenis finansavimas ir dalyvavimas daug labiau tarpusavyje susiję nei nustatyta ankstesniais tyrimais.

Apibendrinant, gautieji (nors dar preliminarūs) rezultatai rodo, kad didesnis finansavimas ir didesnis valstybės finansavimas, tiek ir palyginti su BVP, tiek ir, be kita ko, finansavimo iš kitų šaltinių atžvilgiu, yra susijęs su didesniu dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygiu, nors atrodo, kad asmenų ir darbdavių dalis neigiamai koreliuoja su didesniu dalyvavimo lygiu, t. y. didesnis dalyvavimas yra susijęs su mažesniais darbdavių ir asmenų įnašais; veikiausiai taip yra dėl nenumatyto pelno ir vadinamojo savaimingumo efekto³⁰, nes ypač geriau išsilavinę asmenys investuotų į suaugusiųjų mokymąsi net ir nesant viešojo finansavimo (pvz., D. Messer, S. C. Wolter 2009 m.; T. Falch, H. Oosterbeek, 2011 m.; H. Oosterbeek, 2013 m.; D. Dohmen, 2007 m.).

4.2 Finansavimo rodikliai

Atliekant šį tyrimą nustatyti papildomi rodikliai, reikalingi norint giliau palyginti šalių finansavimą. Pavyzdžiui, išlaidos vienam suaugusiajam reiškia sumą, skirtą vienam 25–64 metų suaugusiajam (nepriklausomai nuo to, ar jis dalyvauja suaugusiųjų mokymesi, ar ne). Šis rodiklis rodo, kad tarp šalių yra dideli skirtumai (žr. 7 diagramą). Pavyzdžiui, NO vienam suaugusiajam išleidžiama apie 925 EUR (išskyrus vyresnių nei 24 metų suaugusiųjų mokymuisi aukštojo mokslo įstaigose), o AT, SE, DK, NL ir CH (mažėjančia tvarka) išleidžiama nuo 720 iki 650 EUR. Kitos grupės, apimančios FI, DE ir JK, šalyse vienam suaugusiajam išleidžiama nuo 510 iki 410 EUR. EE išleidžiama mažiausi, apie 130 EUR, t. y. net 100 EUR mažiau nei ES, HU ir SK.

Atlikus statistinę ryšio tarp suaugusiųjų finansavimo ir dalyvavimo rodiklių analizę nustatyta didelė koreliacija, t. y. finansavimo suma vienam suaugusiajam yra didesnė šalyse, kuriose dalyvavimo rodikliai aukšti, o šalyse, kuriose jie žemesni, ji yra labai maža.³¹ Šis dėsningumas dar labiau įtikinamesnis kalbant apie aukštesnį dalyvavimo lygį DK ir CH pagal 2011 m. SŠT duomenis.³²

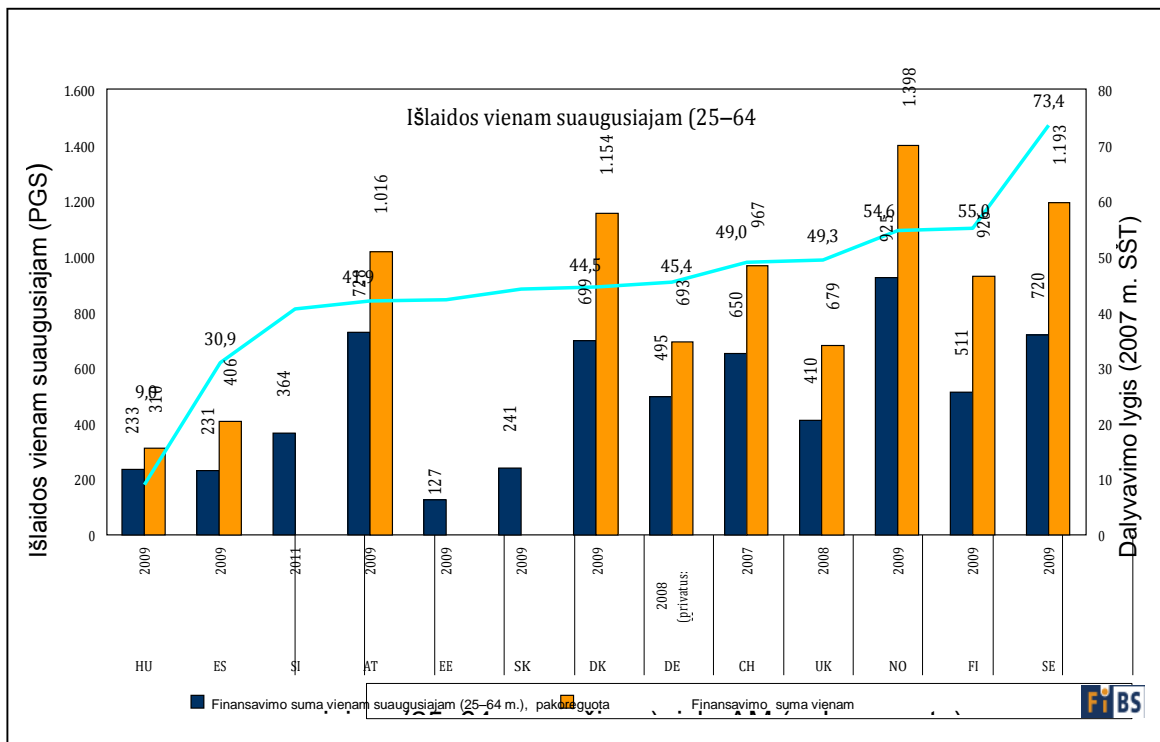
Antrasis naujas rodiklis yra išlaidos vienam suaugusiajam ir vidutinei mokymo valandai (2011 m. SŠT), t. y. suaugusiųjų skaičius padauginamas iš vidutinio mokymo valandų skaičiaus; šiuo rodikliu siekiama apsvarstyti vidutinio mokymo valandų skaičiaus pokyčius skirtingose šalyse (žr. 1 diagramą). Atitinkami duomenys (žr. 8 diagramą) rodo, kad sumos yra gana skirtingos: nuo 13 EUR, 14 EUR ir 17 EUR HU, EE ir ES iki daugiau nei 90 EUR NO, o tai yra maždaug 25 % daugiau nei JK, AT ir SE.

³⁰ Nenumatytas pelnas ir savaimingumas yra dvi tos pačios monetos pusės: nenumatytas pelnas susijęs su naudos gavėjais, kurie gauna viešojo sektoriaus paramą, nors jie būtų pasirengę investuoti, o savaimingumas susijęs su visuomenės požiūriu, pagal kurį finansinė parama nepadidina dalyvavimo lygio, nes naudos gavėjai būtų dalyvavę suaugusiųjų mokyme net ir be viešųjų subsidijų. Taigi abi sąvokos gali būti vartojamos beveik sinonimiškai.

³¹ Šios sąsajos yra tik mažai svarbios ryšiui tarp dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygio ir finansavimo sumų vienam suaugusiajam, kurias moka valstybė, asmenys ir darbdaviai.

³² Dar reikia išsiaiškinti, ar tai taikytina ir JK, kurioje dalyvavimo lygis nuo beveik 50 % 2007 m. sumažėjo iki 35,8 % 2011 m.

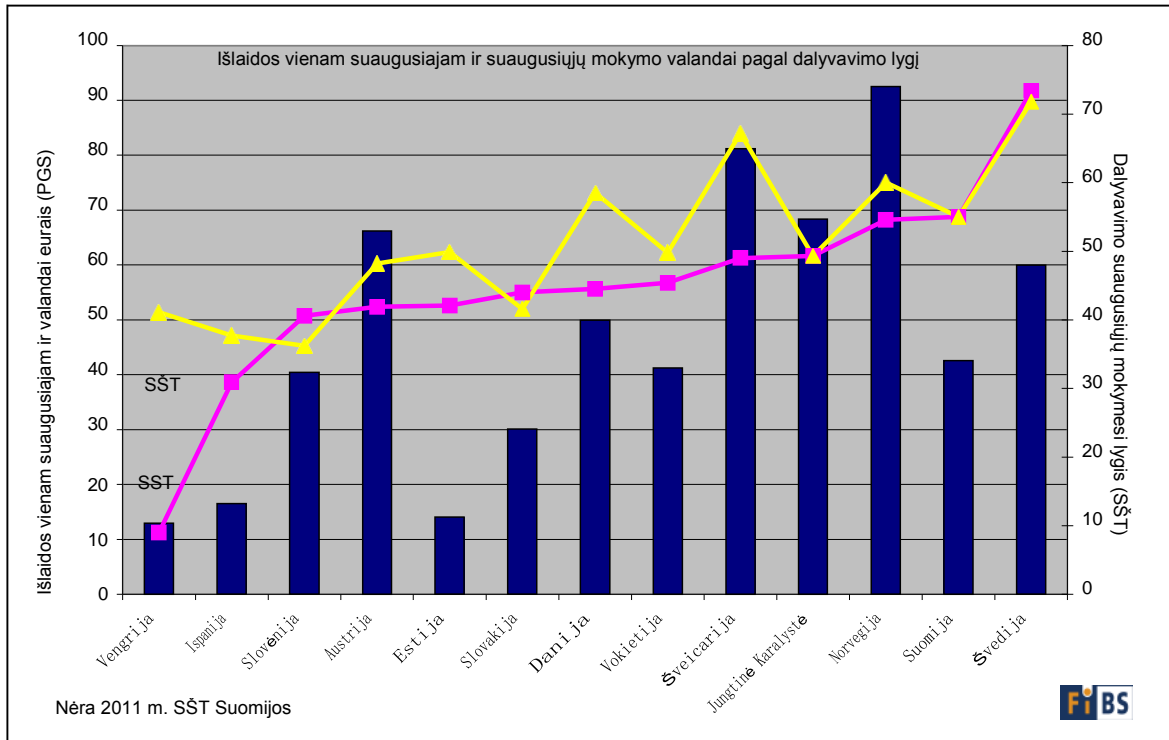
Keturiuose šalyse, DK, FI, DE ir SI, vienam suaugusiajam skiriama nuo 40 iki 50 EUR, o SK – 30 EUR. Bendra tendencija ta, kad šalys, kuriose dalyvavimo rodikliai aukšti (-esni), vienam suaugusiajam ir mokymo valandai skiria daugiau nei šalys, kuriose šie rodikliai žemesni. Išskyrus keletą retų išimčių linija, kurioje pateikiamas dalyvavimo lygis pagal 2011 m. SŠT, beveik tiksliai atitinka išlaidas vienam suaugusiajam ir mokymo valandai. Nors statistiniai duomenys rodo keletą (dvejų kintamųjų) koreliacinių ryšių, reikalingas tolesnis tyrimas.

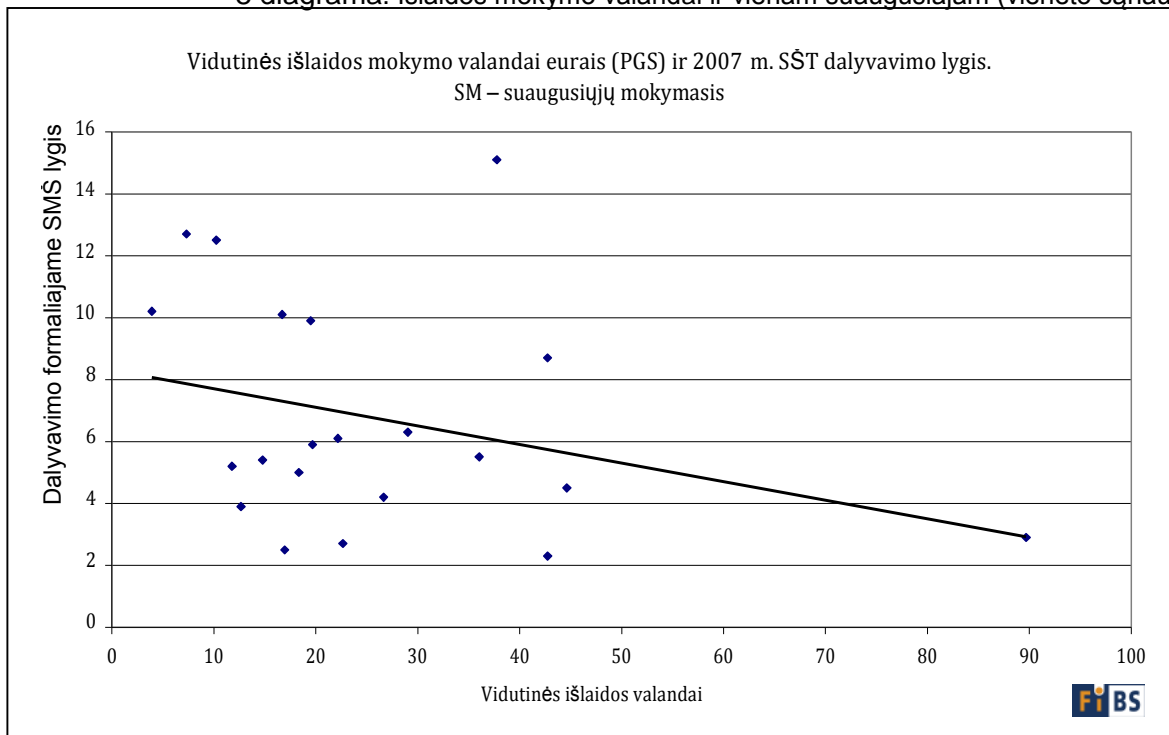
7 diagrama. Išlaidos vienam suaugusiajam (išdėstyta eilės tvarka pagal 2007 m. SŠT dalyvavimo lygį)

Peržiūrėjus trečiojo rodiklio (žr. 9 pav.) – asmens išlaidų mokymo valandai – duomenis matyti, kad asmenys moka mažesnes sumas už valandą šalyse, kuriose dalyvavimo rodikliai aukštesni, nei šalyse, kuriose šie rodikliai žemesni.

Tai ypač pasakytina apie formalųjį suaugusiųjų mokymąsi (ir tai tampa dar akivaizdžiau iš skaičiavimų pašalinus Kiprą, kuriame išlaidos valandai yra itin didelės). Statistiniu požiūriu šis išlaidų mokymo valandai rodiklis rodo dideles neigiamas koreliacijas su dalyvavimo formaliajame suaugusiųjų mokymesi lygiu pagal 2011 m. SŠT, taip pat ir pagal EBPO (2012 m.) 2007 m. duomenis net ir atsižvelgiant į BVP kaip pagrindinį dalyvavimo rodiklius paaiškinantį veiksni.

8 diagrama. Išlaidos mokymo valandai ir vienam suaugusiajam (vieneto sąnaudos)

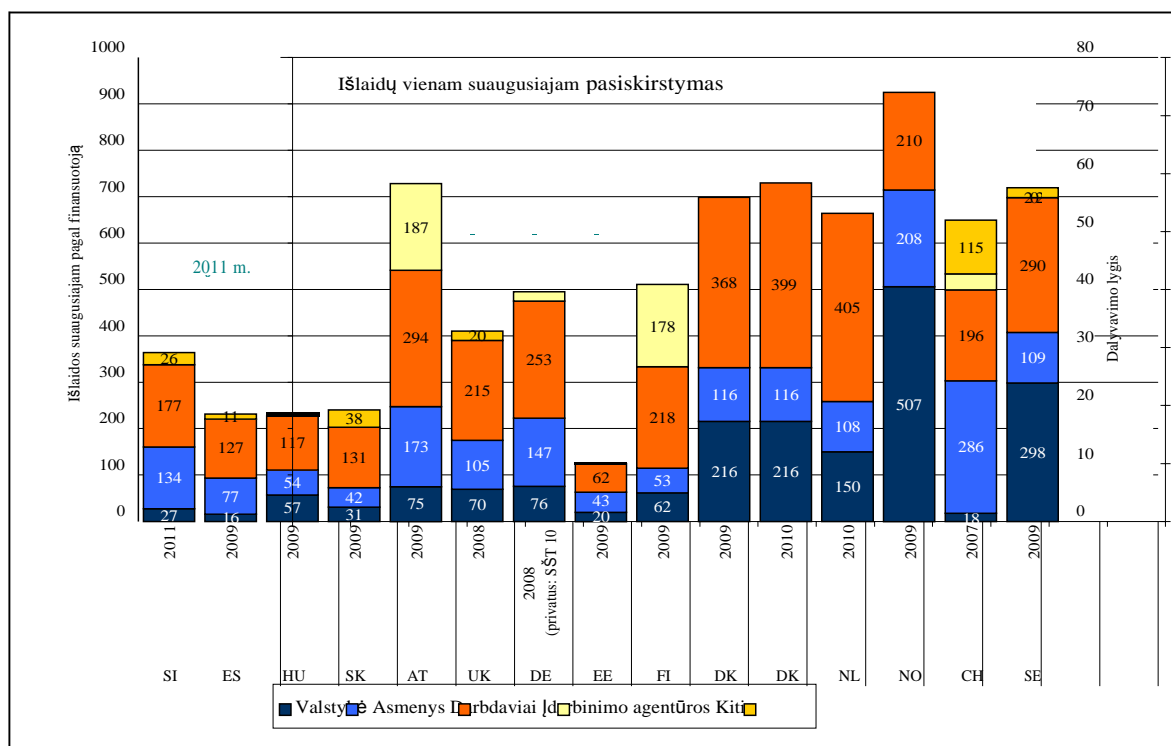
9 diagrama. Vidutinės formaliojo suaugusiųjų mokymosi išlaidos valandai eurais (PGS) ir 2007 m. SŠT dalyvavimo lygis

Galų gale, vertinant išlaidų vienam suaugusiajam pasiskirstymą pagal finansuotoją (žr. 10 diagramą), valstybės ir darbdavių bendros išlaidos ir finansavimas iš kiekvieno iš šių dviejų šaltinių atskirai yra gerokai didesni šalyse, kuriose dalyvavimo lygis aukštas, palyginti su šalimis, kuriose dalyvavimo lygis yra žemas

(išskyrus Šveicariją), o tai reiškia, kad abu šie šaltiniai atlieka svarbų vaidmenį aiškinant dalyvavimo lygio įvairiose šalyse skirtumus. Nors šalyse, kuriose dalyvavimo lygis yra aukštesnis, asmenų išlaidos išlieka didesnės, tačiau skirtumas yra palyginti nedidelis. Asmenys pirmaujančiose šalyse moka nuo 110 iki 120 EUR (išskyrus Šveicariją ir Norvegiją).

Be to, verta atkreipti dėmesį, kad naujosiose valstybėse narėse išlaidų vienam suaugusiajam suma, mokama pačių asmenų, mažėja didėjant dalyvavimo lygiui (žr. 10 diagramą), t. y. suma, kurią asmenys vidutiniškai išleidžia vienam suaugusiajam, yra mažesnės šalyse, kuriose dalyvavimo lygis didesnis. Ta pati tendencija ryškėja ir kitose ekonomiškai stipresnėse šalyse. AT ir DE asmenys vienam suaugusiajam išleidžia daugiau, palyginti su visomis Šiaurės šalimis, tačiau NO ir Nyderlanduose dalyvavimo lygis yra žymiai aukštesnis (žr. 10 diagramą) (FI 2011 m. SŠT dalyvavimo lygio duomenų dar nėra; CH vėl išlieka išimtis, nes asmenims tenkančios išlaidos vienam suaugusiajam yra didesnės nei pasiturinčiose šalyse, kuriose dalyvavimo lygis yra žemesnis).

10 diagrama. Išlaidų vienam suaugusiajam pasiskirstymas pagal finansuotojus (išdėstyta eilės tvarka pagal 2011 m. SŠT dalyvavimo lygį)

4.3 Finansavimo tendencijos

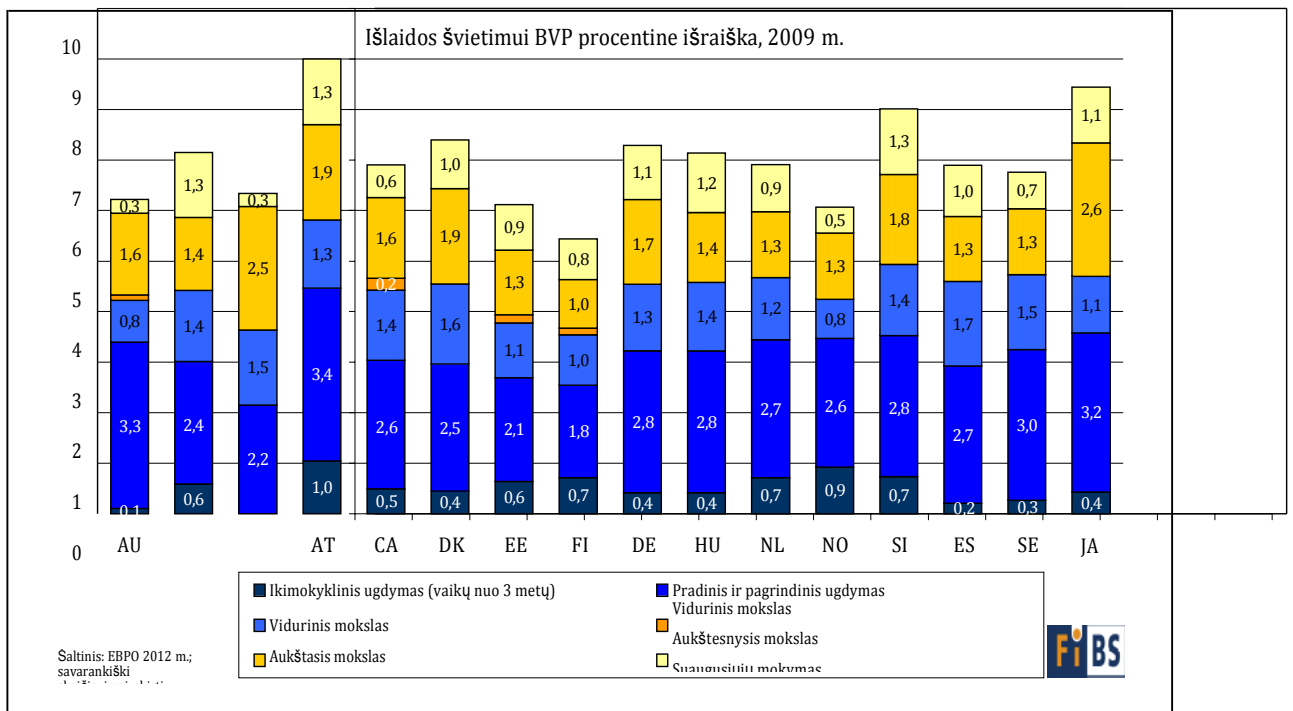
Vertinant finansavimo tendencijas per pastaruosius kelerius metus, turimi duomenys (kurių yra labai nedaug) rodo, kad kai kurios valstybės, pvz., DE ir DK, krizės metu padidino išlaidas ir vėliau bent jau iš dalies jas sumažino, pvz., DK („Eurydice“ 2013 m. duomenys), o kitose šalyse, pvz., HU, SI arba UK, pastaraisiais metais ypač sumažėjo valstybės skiriamų lėšų. Į akis krinta tai, kad kai kurios šalys gavo akivaizdžiai daugiau lėšų iš ES („Eurydice“ 2013 m. duomenys), nors jose dalyvavimo lygis žemesnis (LT, LV) (2011 m. SŠT duomenys).

Svarbu atkreipti dėmesį, kad bėgant metams tendencijos kinta ne ta pačia kryptimi, pvz., DK 2009 m. padidino viešąsias išlaidas, o 2010-aisiais sumažino, tačiau jos vis dar išliko aukštesnės nei atskaitos tašku laikomų 2008 m. išlaidos. Šis pavyzdys rodo, kad sunku aptarti tendencijas. Politiniu požiūriu netgi patartina didinti finansavimą krizių laikotarpiais, o vėliau jį sumažinti.

Peržiūrint finansavimo sumų pokyčius krizės metu galima pastebėti mažėjimo tendenciją tose šalyse, kuriose dalyvavimo lygis yra (žymiai) žemesnis, nei turtingesnėse šalyse, o kartu daugelis turtingesnių šalių savo išlaidas net padidino, bent jau laikinai. Kadangi suaugusiųjų mokymosi teikiamos naudos vertinimas parodė, kad suaugusiųjų mokymasis turi teigiamą poveikį ekonomikos augimui ir inovacijoms, tai gali reikšti, kad šalių ekonominis vystymasis artimiausioje ateityje gali tapti nevienodas, o tai paskatins didėjančią atotrūkį tarp neturtingesnių ir turtingesnių šalių. Tai rodo, kad ESF vaidmuo skatinant (socialinį) ekonominį vystymąsi turėtų būti persvarstytas siekiant padėti visų pirma toms šalims, kurioms akivaizdžiai reikia ES paramos, ir nesušvelninant reikalavimų dėl nacionalinio (viešojo) finansavimo.

4.4 Suaugusiųjų mokymosi finansavimo dalis bendrajame švietimo finansavime

Lyginant išlaidas suaugusiųjų mokymuisi ir išlaidas kitoms švietimo sritims nustatyta, kad išlaidų suaugusiųjų mokymuisi lygis yra tarp ikimokyklinio 3–5 metų vaikų ugdymo išlaidų lygio ir aukštojo mokslo išlaidų lygio; bendrosios išlaidos suaugusiųjų mokymuisi sudaro 15–20 proc. visų švietimo išlaidų beveik visose šalyse, kurių finansavimo rodiklius galėjome įvertinti.

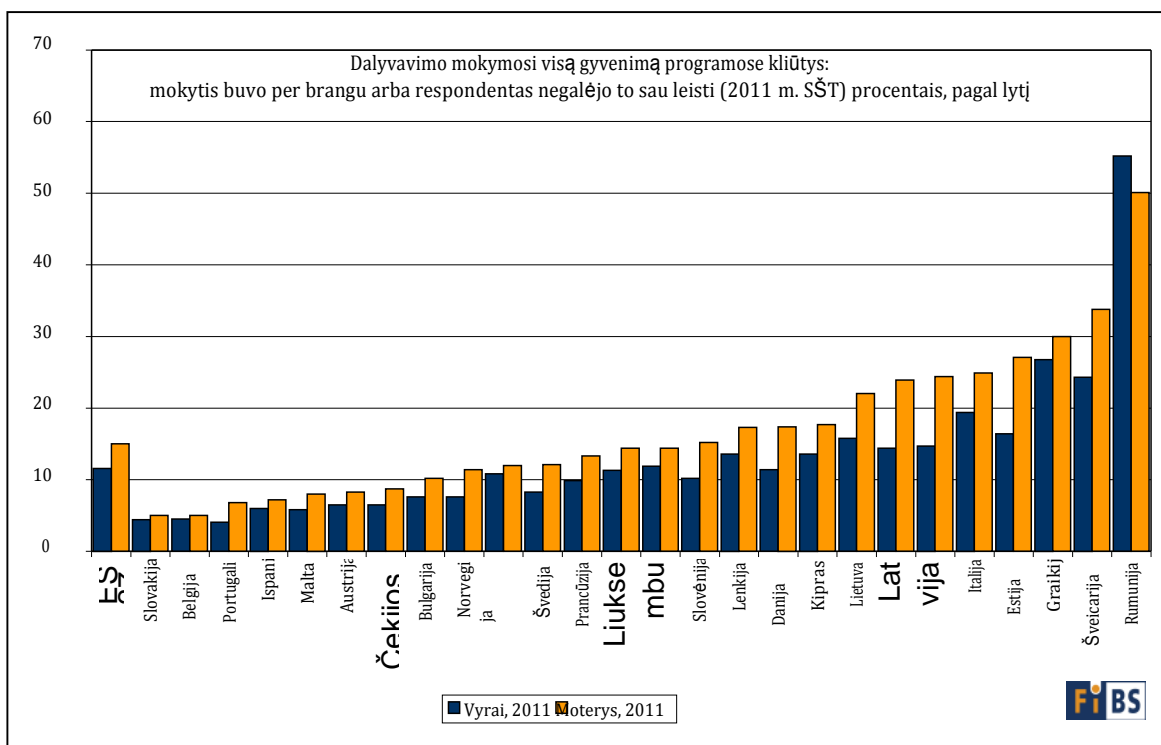

11 diagrama. Išlaidos švietimui 2009 m. BVP procentine išraiška pagal švietimo sritis (abėcėline tvarka)

11 diagramoje išlaidos suaugusiųjų mokymuisi pridedamos prie bendrų švietimo išlaidų duomenų; diagrama rodo – ir tai nestebina, – kad išlaidos didėja. Svarbu tai, kad išlaidos labiau auga tose šalyse, kuriose išlaidos didesnės, nei šalyse, kuriose išlaidos mažesnės. Tai rodo, kad išlaidos suaugusiųjų mokymuisi didėja pagal tą pačią tendenciją kaip ir apskritai švietimui.

5. Finansavimo sistemos ir priemonės bei dalyvavimas suaugusiųjų mokymesi

Kaštai yra kliūtis dalyvauti suaugusiųjų mokymesi, nors jų svarba regionuose ir atskirose šalyse, taip pat tikslinėms grupėms labai skiriasi. Tai aktualu net jeigu priežastis „mokymasis per brangus arba nepasiekiamas“ pagal 2011 m. SŠT užima tik penktą vietą – t. y. priežastys, kad, viena vertus, nėra būtinybės mokytis dėl darbo arba dėl privačių priežasčių, kita vertus, dėl laiko, šeiminių ar darbo įsipareigojimų trūkumo, yra svarbesnės.³³

12 diagrama. Kliūtis „mokyti buvo per brangu arba respondentas negalėjo to sau leisti“ (2011 m. SŠT) procentais, pagal lytį (išdėstyta eilės tvarka pagal tai, kiek svarbūs kaštai ir įperkamas kaip kliūtis)

Apskritai suaugusiųjų mokymosi procese nedalyvaujančių asmenų, kurie nurodo, kad „mokyti yra per brangu arba neįperkama“, yra 13 %. Didžiausias rodiklis yra Rumunijoje, kurioje šią kliūtį mini daugiau nei pusė mokymesi nedalyvaujančių asmenų.

³³ Panašus rezultatas gautas pagal 2007 m. SŠT, nors dar nebuvo įtraukti rodikliai „nereikalingas dėl darbo“ ir „reikalingas dėl šeimos“; vis dėlto šie naujai įvesti rodikliai daro įtaką SŠT apklausų palyginamumui.

Toliau rikiuojasi Šveicarija ir Graikija – čia rodiklis yra apie 30 %, o Estijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Latvijoje ir Lietuvoje rodiklis yra beveik 20 %. Kita vertus, žemiausi rodikliai yra Slovakijoje, Belgijoje ir trijose Pietų Europos šalyse – Portugalijoje, Ispanijoje ir Maltoje.

2011 m. SŠT taip pat rodo, kad daugiau moterų nei vyrų teigia, jog mokymasis buvo per brangus arba neįperkamas (žr. 12 diagramą); tik Rumunijoje tokią priežastį nurodo daugiau vyrų nei moterų. Be to, lyčių skirtumai yra labai dideli Šveicarijoje ir Nyderlanduose (absolūtieji ir santykiniai; atitinkamai 9,5 ir 10,3 procentinio punkto), o Belgijoje šis rodiklis gana žemas (0,5 procentinio punkto). Naujosiose valstybėse narėse taip pat esama didelių skirtumų, pavyzdžiui, Estijoje, Lietuvoje ir Latvijoje moterys patiria daugiau su suaugusiųjų mokymu susijusių finansinių apribojimų. Pietų Europoje šie skirtumai nėra tokie reikšmingi (didžiausias nuokrypis – 5,5 % Italijoje).

Finansavimo sistemos šalyse, kurios šiame tyrime nagrinėtos išsamiau, labai skiriasi. 20 šalių, kurios yra šio tyrimo pagrindas (žr. vadinamųjų ALFi šalių sąrašą 1 skirsnyje³⁴), galėjo būti nustatytos 333 finansavimo priemonės, skirtos neprofesiniam suaugusiųjų mokymuisi finansuoti³⁵, iš kurių 178 susijusios su išlaidų pasidalijimu, 155 – su visišku viešuoju finansavimu.³⁶ Visose 33 šalyse priemonių skaičius išauga iki 384 (atitinkamai 208 susijusios su išlaidų pasidalijimu, o 176 – su viešuoju finansavimu). Apibendrinant įvairias schemas pagal priemonės tipą kaip svarbiausios išskiriamos šios:

- 126 pasiūlos pusės finansavimo priemonės 20-yje ALFi šalių (146 visose 33 šalyse), iš kurių 46 (66) priemonės yra besąlyginės ir 80 (80) yra sąlyginės;³⁷
- 93 (99) išlaidų pasidalijimo kuponai³⁸, naudojami 12 (17) šalių;
- 43 (63) mokymosi atostogų taisyklės, atitinkamai taikomos 16 ir 27 šalyse;
- 36 (37) paskolų sistemos (iš kurių vien 26 yra CH), taikomos atitinkamai 9 ir 10 šalių;
- 24 (25) 100 % dotacijos, kurių atveju asmenų bendras finansavimas nereikalingas, taikomos atitinkamai 9 ir 10 šalių;
- 5 (8) mokesčių lengvatos 5 (8) šalyse;

³⁴ „ALFi“ yra šiame tyrime taikoma santrumpa ir bus vartojama visoje ataskaitoje siekiant atskirti tam tikras šalių grupes.

³⁵ Reikėtų pažymėti, kad dažnai nėra lengva nustatyti, kaip atskirti profesinį ir neprofesinį suaugusiųjų švietimą ir ar neprofesinis suaugusiųjų mokymasis gali būti finansuojamas taikant finansavimo priemonę.

³⁶ Dažnai sunku tiksliai nustatyti, ar priemonė, vadinama „100 % viešuoju finansavimu“, iš tikrųjų yra visiškai viešasis finansavimas, ar faktiškai vykdomas (privatus) bendras finansavimas.

³⁷ Turima tik 20 šalių, tirtų šiame tyrime, informacija apie sąlyginį pasiūlos pusės finansavimą, taip pat 100 % dotacijas ir mokesčių sumažinimą.

³⁸ Kalbant apie terminologiją, šiame tyrime kuponai yra susiję su išlaidų pasidalijimu, o dotacijos yra 100 % valstybės dotacijos, kai asmuo atleistas nuo bendro finansavimo. Vis dėlto taikant priemonę gali būti padengiama 100 % išlaidų tam tikroms tikslinėms grupėms ir mažiau kitoms arba 100 % skiriama mokymosi programoms, kurioms išlaidos yra nedidelės, pvz., iki 100 EUR arba kartais net 600 EUR (Šveicarijos Ženevos kantone), o asmenys turi sumokėti likusią sumą, jei išlaidos viršija šią ribą.

- 5 mokesčių sumažinimo ar grąžinimo taisyklės 2 šalyse;
- 1 taupymo programos.

Nagrinėjant regioninius skirtumus, šiame etape išryškėja tik keletas modelių. Nors beveik visose Europos šalyse numatytos mokymosi atostogos, vis dėlto, regis, jos veikiau neįprastos šiame tyrime aptariamose ne Europos šalyse. Priešingai, išlaidų pasidalijimo kuponai naudojami visose ne Europos šalyse, tačiau tik kai kuriose Europos šalyse, kuriose dažnai taikomos 100 % dotacijos, todėl galima daryti prielaidą, kad 100 % dotacijos ir bendrojo finansavimo kuponai naudojami kaip viena kitą papildančios priemonės. Nors iš sąrašo matyti didelis paskolų sistemų skaičius, verta paminėti, kad „tikros paskolos tęstiniam profesiniam rengimui ir mokymui“ yra beveik neprieinamos. Tik DE, AU, UK ir SE siūlomos specialiai profesiniam suaugusiųjų mokymuisi skirtos paskolos (AT taikoma taupymo ir paskolų sistema), o kitos paskolų sistemos yra skirtos aukštojo mokslo įstaigoms. Ši išvada gali būti svarbi, nes atlikus (dviejų kintamųjų) statistinę analizę nustatyta keletas koreliacinių ryšių tarp paskolų ir dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi, pvz., susijusių su dalyvavimu bendrame (formaliajame ir neformaliajame) bei neformaliajame SM (pagal 2007 m. SŠT / EBPO, taip pat 2011 m. SŠT dalyvavimo lygio duomenis). Visais atvejais koreliacija yra stipresnė ir reikšmingesnė paskolų tęstiniam profesiniam rengimui ir mokymui atveju, o ne vertinant paskolas apskritai.³⁹ Priešingai, kuponų naudojimas statistiškai reikšmingai, bet silpnai koreliuoja su dalyvavimo neformaliajame, neprofesiniame SM lygiu, o mokesčių lengvatos statistiškai reikšmingai, bet silpnai koreliuoja su formaliojo suaugusiųjų mokymusi, tas pats pasakytina ir apie 100 % dotacijas. Iš esmės patikimi šie rezultatai: (1) paskolos suteikia galimybę finansuoti brangesnį suaugusiųjų mokymąsi, o mokesčių lengvatos užtikrina tikrą išlaidų pasidalijimą tarp asmenų ir valstybės⁴⁰; (2) 100 % dotacijos atlieka svarbų vaidmenį nepalankioje padėtyje esančioms asmenų grupėms ir antros galimybės įgyti išsilavinimą srityje; 3) kuponais, kurie paprastai yra mažesnių sumų, bendrai finansuojamos žymiai mažesnės neformaliojo neprofesinio mokymo išlaidos (pagal EBPO 2007 m. dalyvavimo rodiklius). Nors nepaneigiami empiriniai įrodymai šiuo klausimu tebėra riboti ir reikalingas tolesnis tyrimas, rezultatai rodo, kad šios priemonės yra svarbesnės suaugusiųjų mokymuisi nei kitos.⁴¹

Nagrinėjant galimą finansavimo priemonių vaidmenį, susijusį su rinkos nepakankamumu ir finansavimo kliūtimis dalyvauti mokymesi, matyti, jog mokesčių lengvatos padeda užtikrinti bendrą naudą, nes valstybė gauna naudos iš ekonominės grąžos, pvz., padidėjus mokestinėms pajamoms dėl su suaugusiųjų mokymusi susijusios pajamų grąžos arba sumažėjus priklausomybei nuo socialinių išmokų. Todėl mokesčių lengvatos turėtų būti taikomos. Paskolos (subsidijuojamos valstybės) yra pirmas geriausias sprendimas sprendžiant likvidumo trūkumo ir kapitalo rinkos trūkumų problemą, o kuponai yra tinkami norint įveikti netikrumą dėl grąžos, t. y. neužtikrintumą, ar suaugusiųjų mokymasis leis pasiekti didesnių pajamų arba sumažins nedarbą.

³⁹ Be to, statistiškai reikšminga, bet silpna koreliacija gali būti nustatyta tarp paskolų tęstiniam profesiniam rengimui ir mokymui ir 2010 m. DJT bei 2011 m. DJT dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi rodiklių.

⁴⁰ Šiek tiek stebina tai, kad nepavyko nustatyti koreliacinio ryšio tarp paskolų ir dalyvavimo

formaliajame suaugusiųjų mokymėsi lygio, bet jis buvo nustatytas neformaliojo mokymėsi atveju. Vienintelis koreliacinis ryšys tarp paskolų ir dalyvavimo formaliajame suaugusiųjų mokymėsi lygio, kuris yra statistiškai reikšmingas, bet silpnas, yra nustatytas 2010 m. ir 2011 m. DJT.

- 41 Išvados atitinka ankstesnius kokybinius mokesčių lengvatų ir kuponų tyrimus, o paskolų atveju nenustatyta jokio ryšio (PPMI / FiBS, 2012 m.). Be to, šiuo tyrimu nustatyta, kad šalys, kuriose dalyvavimo lygis yra žemesnis, daugiau dėmesio skiria įmonėms nei asmenims, o šalys su aukštesniu dalyvavimo lygiu taiko daugiau asmenims skirtų finansavimo priemonių.

Rizikos vengimo problemą geriausia galima spręsti taikant lanksčias, su pajamomis susietas paskolas, taip pat 100 % dotacijas, kurios yra – panašiai pasiūlos pusės susijęs finansavimas – svarbios, jei žmonės nenori arba negali (daug) mokėti už suaugusiųjų mokymąsi. Šis požiūris susistemintas 5 diagramoje ir pateikiama antrųjų geriausių sprendimų, taikytinų tuomet, kai pirmosios geriausios priemonės nėra įdiegtos ar įgyvendinamos, pvz., dėl politinių priežasčių, apžvalga.

Priežastys, dėl kurių nepakankamai investuojama į suaugusiųjų mokymąsi, ir finansavimo priemonės joms įveikti	Išlaidų pasidalijimas tarp valstybės ir asmenų					Viešasis finansavimas		
	Paskolos	Taupymo programos	Mokesčių lengvatos	Kuponai, dotacijos ar IMS	Mokymosi atostogos	Pasiūlos pusės susijęs finansavimas	100 % dotacijos	Mokesčių sumažinimas ar grąžinimas
Bendra valstybės ir asmenų gaunama nauda			X	(x)				
Likvidumo trūkumas	X	X		X ⁶	X ⁵	X	X	
Kapitalo rinkos trūkumai	X ¹	X ⁴				(x)	(x)	
Skolos vengimas	X ²			(x)		(x)	(x)	
Neapibrėžtumas dėl grąžos	X ²			X	(x)	X	X	
Rizikos vengimas	X ²			(x)	(x)	(x)	X	
Tikėtina maža grąža ar jokios grąžos	(x ^{1,2})	X ⁴			X ⁵	X	X	
Nepasirengę mokėti ar pasirengimas ribotas						X	X	
Nuosavas kapitalas ar nevienodos prieigos galimybės	X ³	X ³	X ³	X ³	X ³	X ³	X ³	X ³

X – geriausias sprendimas įveikti kliūtį
(X) – geriausias sprendimas, jei įvykdomos tam tikros sąlygos arba taikomos papildomos priemonės, skirtos kliūtims įveikti
(x) – antrasis geriausias sprendimas įveikti kliūtį

Sąlygos ir papildomos priemonės

- 1) valstybės garantijos ir (arba) palūkanų subsidijos
- 2) su pajamomis susietos paskolos arba žmogiškojo kapitalo sutartys
- 3) jei nukreiptos į nepalankioje padėtyje esančias grupes arba joms taikomos palankesnės sąlygos
- 4) valstybės subsidijos ir (arba) palūkanų subsidijos
- 5) mokamos mokymosi atostogos
- 6) jei išankstinis mokėjimas arba asmens indėlis sumažinamas sandorio su teikėju atveju
- 7) jei gali būti atimta daugiau nei 100 % mokymo išlaidų

5 lentelė. Finansinės intervencijos į suaugusiųjų mokymosi finansavimą metodika

Atlikus (dviejų kintamųjų) statistinę analizę gauti reikšmingi rezultatai dėl kapitalo rinkos trūkumų ir (beveik) neapibrėžtumo dėl grąžos, kurie galėtų būti pirmasis ir preliminarus požymis, kad pašalinti šias kliūtis gali būti svarbiau nei pašalinti kitas finansines kliūtis; ypač pastarosios kliūties rezultatai atitinka ankstesnius tyrimus (PPMI / FiBS, 2012 m.). Ankstesnioji (susijusi su kapitalo rinkos trūkumais) būtų suderinama su paskolų vaidmeniu, o neapibrėžtumas galėtų būti siejamas su kuponais; tačiau šios preliminarios išvados turi būti tiriamos toliau, pvz., remiantis 2011 m. SŠT duomenimis.⁴²

Nors šiame tyrime nustatyti tik labai riboti finansavimo ir dalyvavimo lygio sistemos lygmeniu ryšiai, akivaizdu, kad decentralizuota atsakomybė yra visose septyniose šalyse,

- 42 Šiame tyrime atliktos analizės, susijusios su 2011 m. SŠT, rezultatai turėtų būti laikomi preliminariais, nes analizuojant dar neturėta visų šalių duomenų, pvz., JK ir Suomija įtrauktos nebuvo. JK duomenys įtraukti tik 2013 m. liepos viduryje.

kuriose, remiantis SŠT / EBPO (2007 m.) duomenimis, dalyvavimo lygis didžiausias⁴³. Šis principas taikomas 11 iš 18 pirmaujančių šalių, o šalyse, kuriose dalyvavimo lygis žemas (-esnis), paplitusi centralizuota atsakomybė. Statistiškai (dviejų kintamųjų analizės) šalyse, kuriose didesnis bendras priemonių skaičius, dalyvavimo lygis didesnis (2011 m. DJT), o tai gali rodyti, kad decentralizuota atsakomybė gali būti susijusi su aukštesniu dalyvavimo lygiu.

Be to, 2011 m. SŠT duomenimis, daug lygiaverčių šalių išlaidų pasidalijimo priemonių statistiškai reikšmingai, bet silpnai koreliuoja su bendru dalyvavimo (formaliajame ar neformaliajame mokymesi) lygiu ir atskirai taip pat su dalyvavimo neformaliajame suaugusiųjų mokymesi lygiu. Tačiau tai reikėtų vertinti atsargiai.

Galiausiai, atlikus literatūros apžvalgą pastebėta, kad finansavimo priemonių ir jų poveikio suaugusiųjų mokymuisi empiriniai įrodymai yra riboti, jei nustatomi itin aukšti reikalavimai (T. Falch, H. Oosterbeek, 2011 m.; H. Oosterbeek, 2013 m.). Taip pat kyla klausimas, ar tokie aukšti reikalavimai iš tikrųjų yra tinkami politikos rekomendacijoms teikti, nes jų laikantis dažnai tik patvirtinami ankstesnių ir labiau kokybinių analizių rezultatai, be to, jie būna prieinami tik po daugelio metų. Pavyzdžiui, D. Dohmen (2007 m.), remdamasis literatūros apžvalga, **kuponų** poveikį, susijusį su savaimingumo ir mobilizacijos efektu, įvertino maždaug 50 % kiekvienu atveju, t. y. 50 % dalyvių būtų dalyvavę net ir be kupono, o likusioji pusė nebūtų dalyvavusi. Abiem minėtais tyrimais (T. Falch, H. Oosterbeek, 2011 m.; H. Oosterbeek, 2013 m.), atliktais remiantis labai nedideliu skaičiumi pavyzdžių ir labiausiai susitelkus į Šveicarijos pavyzdį (reikėtų pažymėti, kad iš ankstesnės šio tyrimo analizės paaiškėjo, jog CH yra tikrai unikali!), nustatytas savaimingumas siekia apie 60 %. Net jei labiau išsilavinę žmonės dažniau linkę pasinaudoti kuponais, kaip ir visų neribotųjų (tikslinių) finansavimo priemonių atveju, žemą kvalifikaciją turintys asmenys naudojami jais neproporcingai mažai; tai matyti iš ankstesnių (daugiau) kokybinių tyrimų, pavyzdžiui, vertinimo tyrimų, net jei juose netaikyti tokie griežti metodai. Kuponų tyrimai tai nuo pat pradžių atskleidė visose švietimo srityse (D. Dohmen / K. Fuchs, 2007 m.; D. Dohmen, 2007 m., 2010 m.).

Pagrindinė kuponų problema ta, kad nepalankioje padėtyje atsidūrusiems asmenims, ypač žemos kvalifikacijos asmenų grupėms, sunku jais pasinaudoti, tuo labiau kai turi būti priimami į kokybę orientuoti sprendimai, pagrįsti informacija (T. Kruppe 2006, 2008; D. Dohmen / K. Fuchs, 2007 m.; D. Dohmen, 2010 m.; D. Dohmen / R. Ramirez-Rodriguez, 2010 m. tyrimų apžvalgos). Siekiant padidinti šių grupių dalyvavimą suaugusiųjų mokymosi procese, reikalingi tolesni šios esminės problemos moksliniai tyrimai ir tinkamai apibrėžti veiksmai. Į tokias nepakankamai atstovaujamas grupes turi būti orientuojamasi taikant sistemingesnius ir visa apimančius metodus, tuo pat metu kovojant su keliomis, jei ne su visomis atitinkamomis kliūtimis (FiBS / „Research voor Beleid“, 2012 m.).

⁴³ Tam, kad būtų įtraukta palyginamoji statistinė informacija apie dalyvavimą suaugusiųjų mokymesi ne Europos šalyse, šiame tyrime remiamasi 2007 m. SŠT ir EBPO 2012 m. duomenimis. Ankstesniu Cedefop pavedimu atliktu tyrimu (PPMI / FiBS, 2012 m.) sugebėjome nustatyti statistinius modelius, pagrįstus DJT duomenimis. Norėdami apskritai kritiškai įvertinti DJT duomenis, visų pirma atsižvelgiant į jo kaip Europos lyginamojo rodiklio vaidmenį, žr. H. Oosterbeek (2013 m.).

Tikriausiai, norint pasiekti šias tikslines grupes, reikėtų taikyti aktyvius metodus, o ne „laukti, kol jie ateis“.

Nors beveik visos Europos šalys taiko **mokymosi atostogų** taisykles, šių atostogų poveikis dalyvavimo mokymesi lygiui yra gana nedidelis; jomis retai pasinaudojama daugiau nei 1 % atvejų, tačiau yra ir išimčių (SE – 6,2 %; PT – 4,4 %; BE – 1,7 %; LV – 1,4 %; UK – 1,4 % (Cedefop 2012a; PPMI/FiBS, 2012 m.).

Mokesčių lengvatų veiksmingumo empiriniai įrodymai taip pat riboti; atlikta tik keletas tyrimų (Cedefop, 2009 m., E. Leuven / H. Oosterbeek, 2004 m.), rodančių, kad jos gali turėti labai nedidelį, nors ir palyginti gana teigiamą poveikį pasinaudojimui mokymosi galimybėmis. Tačiau, kaip ir kuponų atveju, savaimingumas siekia apie 50 %.⁴⁴ Vis dėlto atrodo, kad, palyginti su kitomis priemonėmis, naudojimas mokesčių lengvatomis kartais būna gana platus. Pavyzdžiui, Vokietijoje mokymosi išlaidas iš apmokestinamosios bazės išskaičiavo 400 000 žmonių (Cedefop, 2009 m.). Tačiau, panašiai kaip ir kitų priemonių atveju, naudojimosi šia priemone duomenys yra gana riboti.

Daugumoje Europos šalių galioja **lėšų gražinimo** nuostatos, priimtos nacionaliniu, socialinių partnerių ar įmonės lygmeniu, kuriomis siekiama apsaugoti darbdavio investicijas į mokymąsi, jei darbuotojas išeina iš darbo netrukus po mokymų (Cedefop, 2012b). Nepaisant to, kad lėšų gražinimo nuostatos daug kur priimtos, atrodo, kad jos retai būna veiksmingos susigrąžinant iš darbuotojų mokymosi išlaidas. Viena iš priežasčių gali būti ta, kad darbuotojai retai išeina iš darbo netrukus po mokymų, kita – gražinama suma būtų gana maža, pvz., dėl dažniausiai nedidelių mokymo išlaidų.

Taupymo programos Europoje beveik netaikomos; vienintelė iš tikrųjų veikianti yra Austrijos sistema, kuri faktiškai yra mišri taupymo ir paskolų sistema. Vis dėlto naudojimas ja labai ribotas, ypač suaugusiųjų mokymosi srityje, nors asmenys turi teisę gauti lengvatinę paskolą, suteikiamą iš karto po sutarties pasirašymo.⁴⁵ Atrodo, kad taupymo programos yra labai nereikšmingos dėl sisteminių priežasčių: (1) suaugusiųjų mokymosi išlaidos dažniausiai yra gana nedidelės; (2) taupomos lėšos yra ypač svarbios mažas pajamas gaunantiems asmenims, kurie paprastai negali taupyti specialiai švietimo reikmėms, nes jų likvidumas yra gana ribotas; (3) abejotina, ar santaupos švietimui yra ekonomiškai pagrįstos, nes jos turi įtakos likvidumui, reikalingam kitais vartojimo ar investavimo tikslais.

⁴⁴ Pastebėtina, kad H. Oosterbeek (2013 m.) teigia, jog mokesčių lengvatos yra veiksminga priemonė, tačiau mano, kad kuponai yra gana neveiksmingi, nors mokesčių lengvatų savaimingumo efektas yra maždaug 50 %, o kuponų – apie 60 %. Mažai tikėtina, kad šie 10 % būtų riba tarp veiksmingų ir neveiksmingų priemonių. Priešingai, remiantis šio tyrimo rezultatais, atrodo, kad beveik neįmanoma, bent jau praktiškai, sukurti finansavimo priemonės, kuri neturėtų jokio savaimingumo efekto arba jis būtų labai mažas. Be to, tikėtina, kad bet kokio teismo proceso atveju susidarytų didelė administracinė našta, ir tada priemonės būtų kritikuojamos dėl riboto veiksmingumo.

⁴⁵ Kita Nyderlanduose įdiegta taupymo programa buvo sustabdyta dėl nedidelio jos naudojimo; Vokietijos taupymo programa, kuri yra švietimo išmokų programos dalis, nėra taupymo programa, nepaisant jos pavadinimo. Priešingai, ji suteikia galimybę asmenims per septynerių metų lengvatinį laikotarpį naudotis valstybės remiamos taupymo programos lėšomis mokymosi tikslais neprarandant valstybės subsidijų.

Jei dėl tokio likvidumo apribojimo būtų imamas kitas kreditas, pvz., naujam automobiliui (ar kam nors kitam) pirkti, kredito palūkanų norma būtų didesnė už palūkanas, gautas iš švietimui sutaupyto lėšų, dėl to atsirastų nuostolių; (4) taupymo mokymuisi planai yra nepatrauklūs ir komerciniams bankams, nes dėl nedidelių sumų ir palyginti menkos sutaupyto didesnių sumų reikšmės atsiranda santykinai didelės sąnaudos (D. Dohmen, 1999 m., 2007 m.).

Bendra problema vertinant finansavimo priemonių veiksmingumą yra **duomenų prieinamumas**; turimi tik kelių finansavimo priemonių naudojimo duomenys; vis dėlto bendras įspūdis tas, kad paprastai jomis naudojama gana menkai. Net taikant palyginti dideles schemas, susijusias su bendrojo pobūdžio tinkamumo kriterijais, pvz., „Mokymo čekis NRW“, pasiekiami ne daugiau kaip 5 arba 6 % tinkamumo kriterijus atitinkančių gyventojų (D. Dohmen, 2013 m.); beveik visose Vokietijos federacinėse žemėse nacionalinėmis ir regioninėmis sistemomis pasinaudoja 140 000 arba 150 000 žmonių per metus, tai yra maždaug 5 % suaugusiųjų, skiriančių savo lėšas suaugusiųjų mokymuisi. Kitas pavyzdys yra regioniniai kuponai Austrijoje, kuriais, D. Dohmen (2009 m.) skaičiavimu, pasinaudoja maždaug 100 000 žmonių, arba Darbo rūmų kuponai, kuriuos gali gauti visi Austrijos darbuotojai. Dėl duomenų trūkumo nežinoma, ar finansavimo sistemos Šiaurės šalyse tikrai yra sėkmingesnės; tačiau atrodo, kad tokios (beveik) universalios sistemos gali prisidėti prie didesnio dalyvavimo lygio; vėliau grįšime prie šio klausimo.

Duomenų apie įvairių finansavimo priemonių naudojimą nacionaliniu lygmeniu yra dar mažiau. Iš turimų Norvegijos duomenų matyti, kad 25 proc. visų suaugusiųjų dalyvauja valstybės finansuojamuose mokymuose (vertinimas grindžiamas Norvegijos eksperto statistiniais duomenimis, pateiktais šiam tyrimui). Vokietijoje veikiausiai svarbiausios mokesčių lengvatos, kuriomis pasinaudojo 400 000 naudos gavėjų (2004 m.) (Cedefop, 2009 m.), iš kurių 166 000, siekiantys įgyti meistro kvalifikaciją, gavo stipendijas ir paskolas (Vokietijos statistikos tarnyba, vok. *Statistisches Bundesamt*, 2012 m.), o iki 150 000 pasinaudojo įvairiomis kuponų ir dotacijų schemomis (D. Dohmen 2013a, 2013b); į šią statistiką neįtraukti duomenys, susiję su antrąja galimybe įgyti išsilavinimą. Vis dėlto šie skaičiai yra orientaciniai ir gali būti gauta nepakankamai duomenų apie bendrą pasinaudojimą esamomis finansavimo galimybėmis.⁴⁶ Kadangi turima mažai duomenų apie pasinaudojimo lygį ir finansavimo apimtį, viena vertus, turi būti imtasi veiksmų nacionaliniu lygmeniu; kita vertus, taip pat gali reikėti imtis veiksmų ES lygmeniu.

Kita rekomendacija – asmenims skirtas finansavimo priemonės nukreipti tiesiogiai jiems, o ne per darbdavius, nes įmonės neišvengiamai laikosi kitokios logikos, nei rūpinimasis nepalankioje padėtyje esančiomis grupėmis. Priešingai, bendrovės dažniausiai linkusios remti geresnėje padėtyje esančias grupes, o ne nepakankamai atstovaujamas grupes.

Apskritai ankstesnės analizės rezultatai rodo, kad viešasis finansavimas turėtų papildyti individualų ir įmonių teikiamą finansavimą; t. y. dideles pajamas gaunantys asmenys gali dalyvauti suaugusiųjų mokyme nepriklausomai nuo viešųjų paskatų; tas pats pasakytina ir apie įmones, kurios irgi dažnai rūpinasi labiau išsilavinusiais (ir

geriau apmokamais) darbuotojais, o žemų (-esnių) kvalifikacijų darbuotojai remiami mažiau.

---

⁴⁶ Dėl šios priežasties 4 skirsnyje nebuvo pateiktas joks išlaidų vienam gavėjui rodiklis.

Kadangi pastaroji grupė dažnai nenori ir negali mokėti už mokymą, bet yra labai naudinga visuomenei, į ją turėtų būti sutelktas visuomenės ir politinis dėmesys.

Toliau pateiktoje lentelėje apibendrinami įvairių finansavimo priemonių privalumai ir trūkumai.

Finansavimo priemonė	Privalumai	Trūkumai
100 % dotacijos	<p>Gali būti lengvai ir tiksliai nukreipiamos</p> <p>Nereikia bendro finansavimo (iš nepakankamai atstovaujimų grupių)</p> <p>Nėra (finansinių) kliūčių norint jomis pasinaudoti</p>	<p>Didžiulis savaimingumo efektas, jei netinkamai nukreiptos</p> <p>Administracinė našta yra didelė (jei taikoma)</p> <p>Paraiškų teikimo tvarka dažnai yra sudėtinga</p> <p>Reikalavimas, kad asmenys aktyviai teiktų paraiškas, gali tapti papildoma kliūtimi</p>
Mokesčio sumažinimas ar atleidimas nuo mokesčio	<p>Sumažintos ar ribotos tikslinių grupių išlaidos</p> <p>Atleidimo nuo mokesčio atveju nereikalaujamas bendras finansavimas (iš tikslinių grupių)</p> <p>Nėra (finansinių) kliūčių norint pasinaudoti priemone arba jos nedidelės</p>	<p>Didžiulis savaimingumo efektas, jei netinkamai nukreiptos</p> <p>Administracija turi kontroliuoti tinkamumą</p>
Pasiūlos pusės finansavimas	<p>Sumažina tikslinės grupės išlaidas</p> <p>Nereikalingas bendras finansavimas</p> <p>Nėra kliūčių norint pasinaudoti priemone arba jos nedidelės (priklausomai nuo to, ar reikalingas bendras finansavimas, ar ne)</p>	<p>Didžiulis savaimingumo efektas, jei netinkamai nukreiptos</p> <p>Įgyvendinimą ir naudojimą sunku kontroliuoti</p>
Kuponai (išlaidų pasidalijimas)	<p>Dalijimąsi išlaidomis atperka gaunama bendra nauda</p> <p>Gali būti lengvai ir tiksliai nukreipiami</p> <p>Gali būti lanksčiai naudojami įvairiose aplinkose</p>	<p>Nepakankamai atstovaujimų grupių naudojimas paprastai mažas</p> <p>Bendro finansavimo reikalavimas gali užkirsti kelią dalyvauti (mažas pajamas turintiems arba nepakankamai atstovaujamos grupėms)</p> <p>Didžiulis savaimingumo efektas, nebent nukreiptos į nepakankamai atstovaujamas grupes</p> <p>Didelė administracinė našta (jei taikoma)</p> <p>Paraiškų pateikimo tvarka dažnai sudėtinga</p> <p>Reikalavimas, kad asmenys aktyviai teiktų paraiškas, gali tapti papildoma kliūtimi</p>

		Vietovėse, kuriose mažai gyventojų, arba specialiųjų poreikių turintiems besimokantiejiems pasiūla gali būti ribota, nes programos negali būti vykdomos ekonomiškai, nebent būtų imamas papildomų priemonių (pvz., pakoreguotos kuponų vertės ir kt.).
Mokymosi atostogos (mokamos ir nemokamos)	Gali būti įveiktas laiko trūkumas Mokamos MA padeda padengti pragyvenimo ir (arba) mokymosi išlaidas	Brangu darbdavio požiūriu (mokamos atostogos) Dalyvavimas priklauso nuo susitarimo su darbdaviu Nepadidina SM finansavimo
Mokesčių lengvatos	Suteikia galimybę pasidalyti išlaidomis įgyvendinant brangias programas Lengva administruoti ar nedidelė administracinė našta Faktiškai dažnai neapsiribojama vien mokesčiais, apimamos ir kitos išlaidos, pvz., kelionės, apgyvendinimo, mokomosios medžiagos ir t. t.	Išankstinio finansavimo reikalavimas; neišspręsta likvidumo trūkumo problema Išlaidų padengimas (viešasis bendras finansavimas) didėja augant pajamoms Nėra paskatų mažas pajamas gaunantiems asmenims arba jos labai ribotos
Paskolos	Suteikia galimybę finansuoti brangių SM Gali būti finansuojamos pragyvenimo ir kitos išlaidos	Rizikos vengiančių grupių naudojimas yra nedidelis Neigiamas pasirinkimas rinkos sprendimo su valstybės garantijomis atveju Gali būti didelės administravimo išlaidos, kurios papildomai prisideda prie didelio palūkanų apmokestinimo Valstybės subsidija nepastebima, nes taikoma kaip mažesnės palūkanų normos Nepalankioje padėtyje esantiems paskolų gavėjams (dažnai priklausantiems nepalankioje padėtyje esančioms grupėms) palūkanų normos gali būti didesnės nei sutaupomos lėšos
Taupymo programos	Suteikia galimybę sutaupyti dideles sumas	Norint sutaupyti daugiau lėšų reikalingos ilgalaikės SM poreikių prognozės ar planai Didelės administravimo išlaidos Paprastai palūkanų normos ar pajamos iš palūkanų yra mažos Bankai ar finansinių paslaugų įmonės nėra suinteresuotos (išskyrus tuos atvejus, kai asmenys sąnaudas padengia mažesnėmis palūkanų normomis arba valstybės subsidijomis)

6 lentelė. Finansavimo priemonių privalumai ir trūkumai

6. Tam tikrų tikslinių grupių finansavimas ir mokymosi paslaugų teikėjai

Šiame skyriuje apžvelgiamas finansavimas, skiriamas trims skirtingoms tikslinėms grupėms: siekiantiesiems pasinaudoti antrąja galimybe įgyti išsilavinimą ar pagrindinių įgūdžių, siekiantiesiems įgyti aukštąjį išsilavinimą (pirmą kartą) vélesniame gyvenimo etape, vyresnio amžiaus žmonėms ir pensininkams, taip pat mokymosi paslaugų teikėjams.

6.1 Antrosios galimybės įgyti išsilavinimą ar pagrindinių įgūdžių suteikimas

73 mln. europiečių neturi vidurinio išsilavinimo, todėl reikės papildomų mokymų tam, kad jie įgytų minimalią kvalifikaciją sėkmingam darbui; žmonės, turintys žemesnį nei vidurinis išsilavinimą, laikomi žemos kvalifikacijos asmenimis.⁴⁷ Europos Sąjunga daug dėmesio skiria ankstyvo pasitraukimo iš mokyklos mažinimui ir papildomos kvalifikacijos bei kompetencijų įgijimui. Vertinant žemos kvalifikacijos asmenų dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygį paaiškėja, kad jie dalyvauja gerokai mažiau nei kvalifikuoti asmenys. Vis dėlto reikia atsižvelgti į tai, kad žemos kvalifikacijos grupę sudaro keli pogrupiai, kuriuos dažnai veikia įvairūs mokyti trukdantys veiksniai, pvz., amžius, migrantų kilmės fonas, sveikatos problemos ir t. t. Žemos kvalifikacijos asmenų dalis didėja kartu su amžiumi, t. y. didelė dalis žemos kvalifikacijos asmenų kiekvienoje šalyje yra pagyvenę žmonės; be to, daug didesnė žemos kvalifikacijos asmenų dalis yra moterys, ypač vyresnio amžiaus žmonių grupėje.

Mikro- ir makroekonominio požiūriu daugumoje šalių atsiperka investicijos į tokią sritį kaip antroji galimybė įgyti išsilavinimą ar pagrindinių įgūdžių (AGII / PI) (žr. 13 diagramą), nors antrosios galimybės įgyti išsilavinimą grąžos lygis yra žemesnis nei pirminio vidurinio išsilavinimo atveju. Daugelyje šalių investicijos į AGII yra didelės, ir atrodo, kad šalys, investuojančios į AGII ir PI, gauna daugiau naudos, nes mažina žemos kvalifikacijos suaugusiųjų skaičių.

Nepaisant šios teigiamos grąžos ir didelių investuotų sumų, atrodo, kad AGII dalyvių skaičius ir jų dalis yra santykinai nedidelė (žr. 7 lentelę). Išskyrus HU (naudojimosi šiomis priemonėmis lygis⁴⁸ – 12 %), CAN (7 %) ir JAV (7 %), rodikliai yra gana žemi. Pavyzdžiui, jie gana žemi AT (0,4 %), CH (0,4 %) ir NL (maždaug 0%).⁴⁹ Neatitiktumas tarp esminių investicijų ir dalyvavimo lygio, manytina, yra susijęs su didelėmis vieneto sąnaudomis ir ribotu asmenų susidomėjimu, kuris daugeliu atvejų akivaizdžiai yra netgi ekonomiškai pagrįstas, nors jiems ir nereikia prisidėti savo lėšomis.

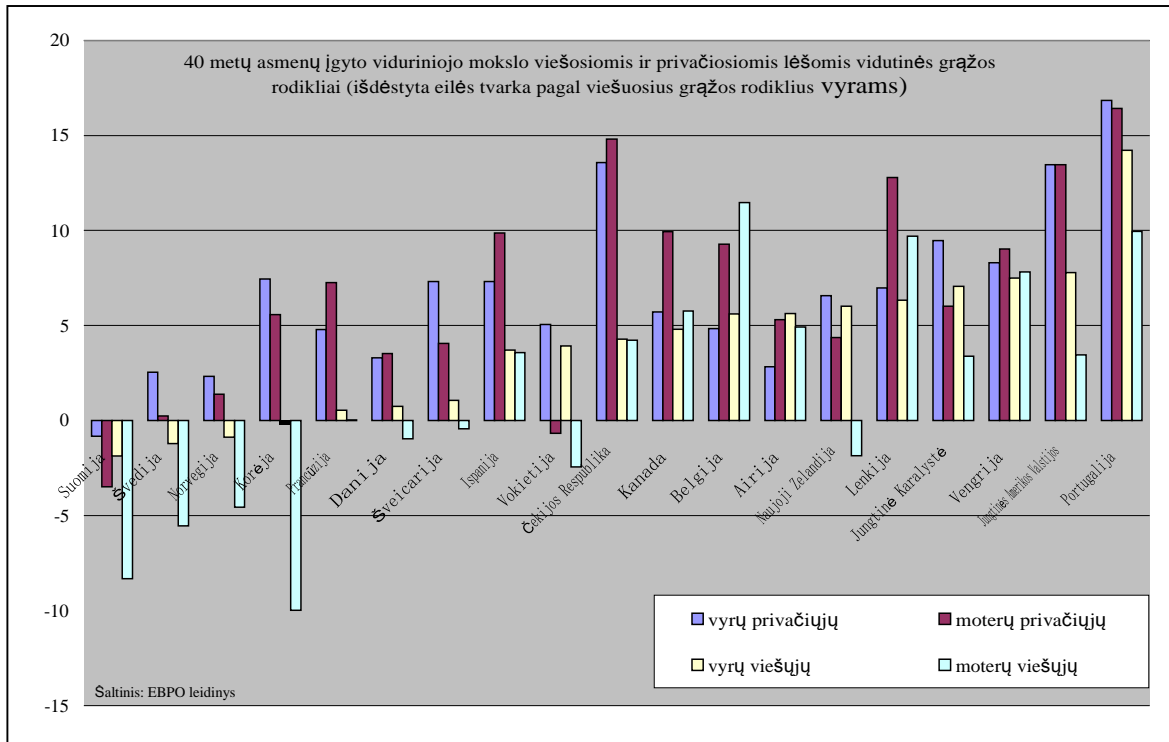
⁴⁷ Kita vertus, sąvoka „žemos kvalifikacijos darbuotojai“ reiškia funkcinis aspektus ir yra subjektyvesnė. Pavyzdžiui, asmuo, turintis universitetinį išsilavinimą, dažniausiai nelaikomas žemos kvalifikacijos asmeniu; vis dėlto jis gali būti laikomas žemos kvalifikacijos darbuotoju, pvz., dėl to, kad ilgą laiką nedalyvavo darbo rinkoje.

⁴⁸ Naudojimosi šiomis priemonėmis lygio rodiklis rodo paramos gavėjų dalį, palyginti su bendru tikslinės gyventojų grupės (šiuo atveju žemos kvalifikacijos asmenų) skaičiumi.

49 Negalima atmesti galimybės, kad pateikta nepakankamai duomenų.

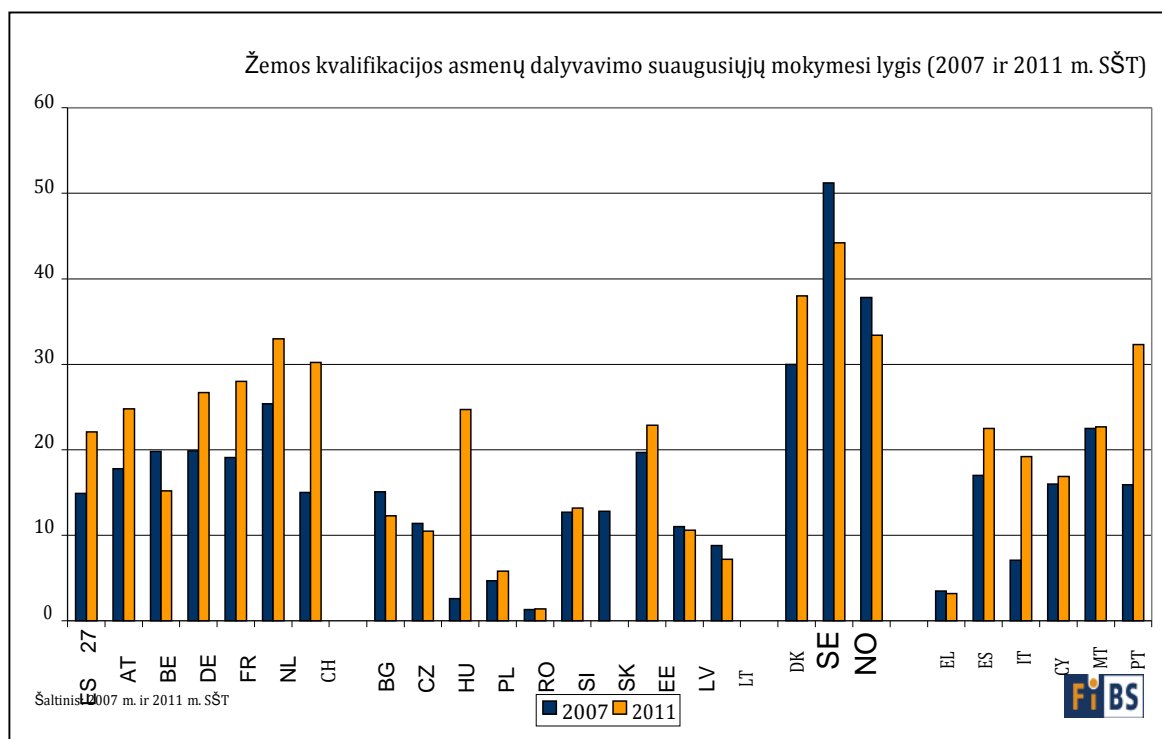

13 diagrama. 40 metų asmenų įgyto viduriniojo mokslo viešosiomis ir privačiomis lėšomis gražos rodikliai (išdėstyta eilės tvarka pagal viešuosius gražos rodiklius vyrams)

Žemos kvalifikacijos asmenų dalyvavimo lygis neigiamai koreliuoja su žemos kvalifikacijos asmenų dalimi atitinkamoje šalyje ir yra didžiausias (žr. 14 diagramą) šalyse, kuriose gražos norma yra mažiausia, pvz., DK, FI ir NO. Kita vertus, šalyse, kuriose yra didelė privačiųjų ir (arba) viešųjų lėšų graža, dalyvavimo lygis kartais yra mažas. Vis dėlto yra keletas išimčių: HU ir ypač JAV bei PT yra didelė graža ir santykinai aukštas dalyvavimo lygis tiek AGI ir PĮ srityje, tiek apskritai suaugusiųjų mokymo srityje. Pagrindinis veiksnys, lemiantis aukštą arba žemą gražos lygį iš asmens perspektyvos, yra nedarbo lygis, t. y. žemesnis gražos lygis yra šalyse, kuriose žemesnis nedarbo lygis. Dėl gražos lygių skirtumų pagal lytį: gražos lygiai (pagal lytį) yra didesni šalyse, kuriose žemesnis nedarbo lygis. Iš visuomenės perspektyvos, svarbus skirtumas tarp bedarbio išmokų ir fiskalinės gražos. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nedarbo lygis rodo ne tik privačiųjų ir viešųjų lėšų gražos lygio sąsajas, bet ir asmenų dalyvavimą suaugusiųjų mokymesi (visų lygių švietimo srityse). Atliekant šį tyrimą atlikta statistinė analizė rodo neigiamą ilgalaikio nedarbo lygio ir DJT dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi rodiklių ryšį, net jei atsižvelgiama į šalių ekonominių rezultatų skirtumus. Tai reiškia, kad dalyvavimas suaugusiųjų mokymesi yra didesnis šalyse, kuriose nedarbo lygis yra žemesnis. Priešingai nei vyrai, moterys labiau linkusios dalyvauti suaugusiųjų mokymesi, jei jos dirba, ir dalyvauja mažiau, jei yra bedarbės.

Šalis	AT	AU	BE	CA	CH	DK	FR	HU	NL	SK	JAV
Metai	2012	2010	2010	2008	2010	2010	2011	2011	2010	2010	2011
A) Dalyviai, siekiantys įgyti pagrindinių įgūdžių	2	79			3	28		95			845
Biudžetas 1 dalyviui (tūkst. EUR)	3,3	3,3				0,7					
B) Dalyviai, atnaujinantys išsilavinimo lygį	2		53	176		8	12	148	17	9	1,167
Biudžetas 1 dalyviui (tūkst. EUR)	5,6					11,5	2,0		9,0	0,3	
A+B) bendras AGĮI dalyvių skaičius	4	79	53	176	3	36	12	243		9	2,012
AGĮI bendras vidurkis (biudžetas 1 dalyviui)	4,4	3,3				3,1	2,0		9,2	0,3	
Pasinaudojimo lygis (dalyviai / tiksl. grup.)	0,4 %	2,0 %	2,7 %	7,2 %	0,4 %	4,1 %	0,1 %	12,2 %	0,0 %	2,1 %	6,7 %

7 lentelė. Pasinaudojimo rodikliai ir vidutinės biudžeto išlaidos, skirtos vienam žemos kvalifikacijos asmeniui kaip antrosios galimybės įgyti išsilavinimą ir pagrindinių įgūdžių teikimo programų dalyviui (skaičiai x 1000, biudžetas tūkst. EUR⁵⁰).

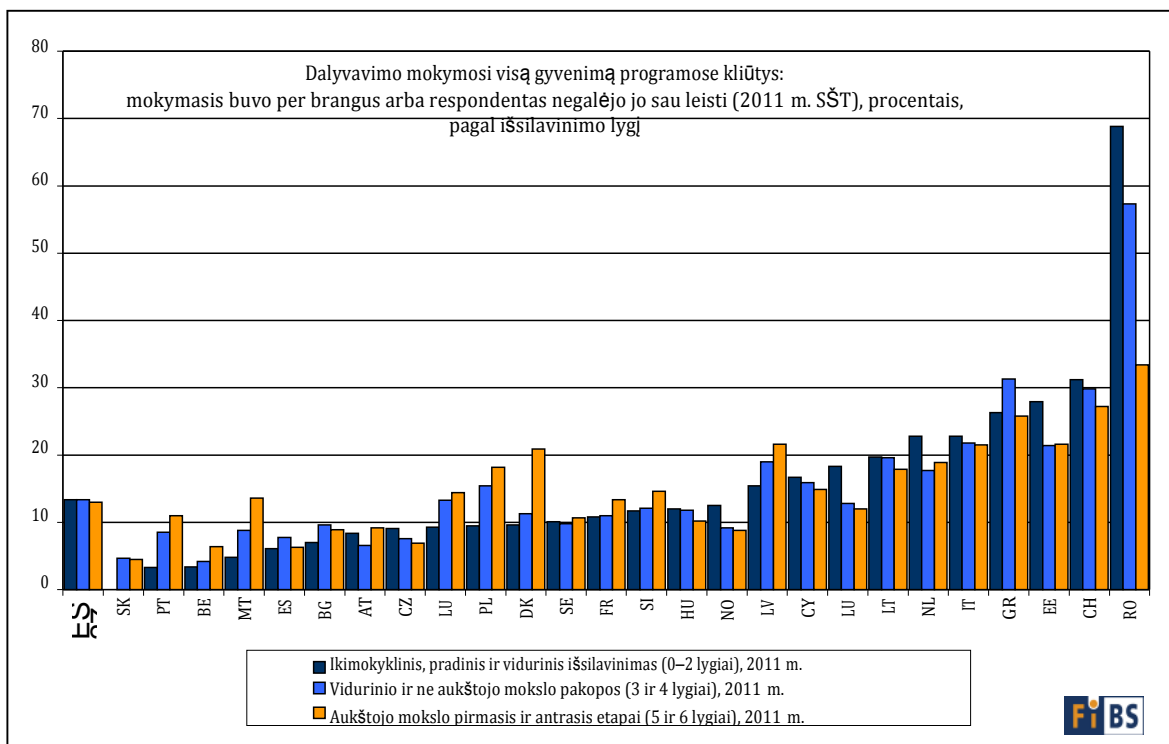

14 diagrama. Žemos kvalifikacijos asmenų dalyvavimas suaugusiųjų mokymėsi 2007 ir 2011 m.

⁵⁰ Biudžetai nėra koreguoti pagal perkamosios galios paritetus.

Remiantis grynai ekonominiu požiūriu, šie rezultatai rodo, kad reikia naudoti tikslesnes strategijas ir investuoti į AGĮ ir PĮ tik tada, kai privačiųjų ir (arba) viešųjų lėšų grąža yra pakankamai didelė, kad ši investicija pasiteisintų. Nors, be abejo, tai reikėtų, jog AGĮ ir PĮ priemonės reikia taikyti visų pirma jaunimui ir tais atvejais, kai žemos kvalifikacijos asmenų nedarbo lygis yra didesnis, o vidutinės kvalifikacijos asmenų nedarbo lygis – žemesnis; tam tikrose šalyse atsiperka netgi maždaug 40 metų žmonių dalyvavimas antrosios galimybės įgyti išsilavinimą programose.

Daugelyje šalių visas finansavimas vykdomas tik per viešąjį sektorių, taikant (sąlygines ar besąlygines) pasiūlos pusės finansavimo priemones arba skiriant 100 % dotacijas; patys asmenys savo lėšomis prisideda labai retai, o ir tokiu atveju mokamos sumos paprastai yra gana mažos. Kitas klausimas tas, ar finansavimas susijęs tik su mokesčiais mokymo paslaugų teikėjams arba su jų išlaidomis, ar prieinamas ir pragyvenimo išlaidų finansavimas; pastarasis dažniausiai reikalingas bedarbiams, o kitiems asmenims nebūtinai. Įdomi 2011 m. SŠT išvada: formaliojo suaugusiųjų mokymosi valandų skaičiaus vidurkis yra gana nedidelis, be to, skirtingose šalyse jis labai skiriasi: nuo 15 val. Liuksemburge iki 59 val. Vokietijoje. Be to, daugelyje šalių 2007–2011 m. laikotarpiu šie rodikliai sumažėjo.

15 diagrama. Kliūtis – mokymasis buvo per brangus arba respondentas negalėjo jo sau leisti (2011 m. SŠT), procentais, pagal išsilavinimo lygį (išdėstyta eilės tvarka pagal žemos kvalifikacijos asmenų, kaip kliūtį nurodžiusių kaštus ar įperkumą, dalį)

Svarbiausia išvada dėl finansavimo yra ta, kad netgi šalyse, kuriose taikomos viešojo finansavimo priemonės, pvz., Norvegijoje, naudojimosi jomis rodikliai yra maži, todėl reikėtų imtis papildomų priemonių, kad tuo pat metu būtų įveiktos įvairios ar netgi visos kliūtys.

Labai tikėtina, kad daugelyje šalių finansavimas nėra pagrindinis dalykas.

Vis dėlto ankstesnė išvada, kad žemos kvalifikacijos asmenys turi tik labai mažą dalimi arba visai neprisidėti, prieštarauja anksčiau pateiktai 15 diagramai, kurioje vertinama nedalyvavimo mokymesi priežastis „mokymas per brangus ar neįperkamas“. Iš 2011 m. SŠT tyrime pateiktų ES 27 vidurkio duomenų matyti tik nedideli įvairių švietimo lygių skirtumai. Vis dėlto, atliekant su šalimis susijusių duomenų vertinimą, galima išskirti tris skirtingas šalių grupes: keliose šalyse visuose regionuose žemos kvalifikacijos asmenys išlaidas laiko didesne kliūtimi nei vidutinės ir aukštos kvalifikacijos asmenys. Į šių šalių grupę patenka FR, NL, AT ir CH kaip Vakarų Europos šalys, CZ, HU, EE ir ypač RO kaip naujosios valstybės narės. Rumunijoje padėtis ypatinga, nes daugiau nei du trečdaliai mokymesi nedalyvaujančių žemos kvalifikacijos asmenų teigia, jog priežastis yra didelės išlaidos; kita vertus, šią priežastį nurodo tik vienas trečdalis aukštos kvalifikacijos asmenų. Palyginti maža (nors didesnė už vidurkį) žemos kvalifikacijos asmenų dalis yra Norvegijoje, CY ir IT.

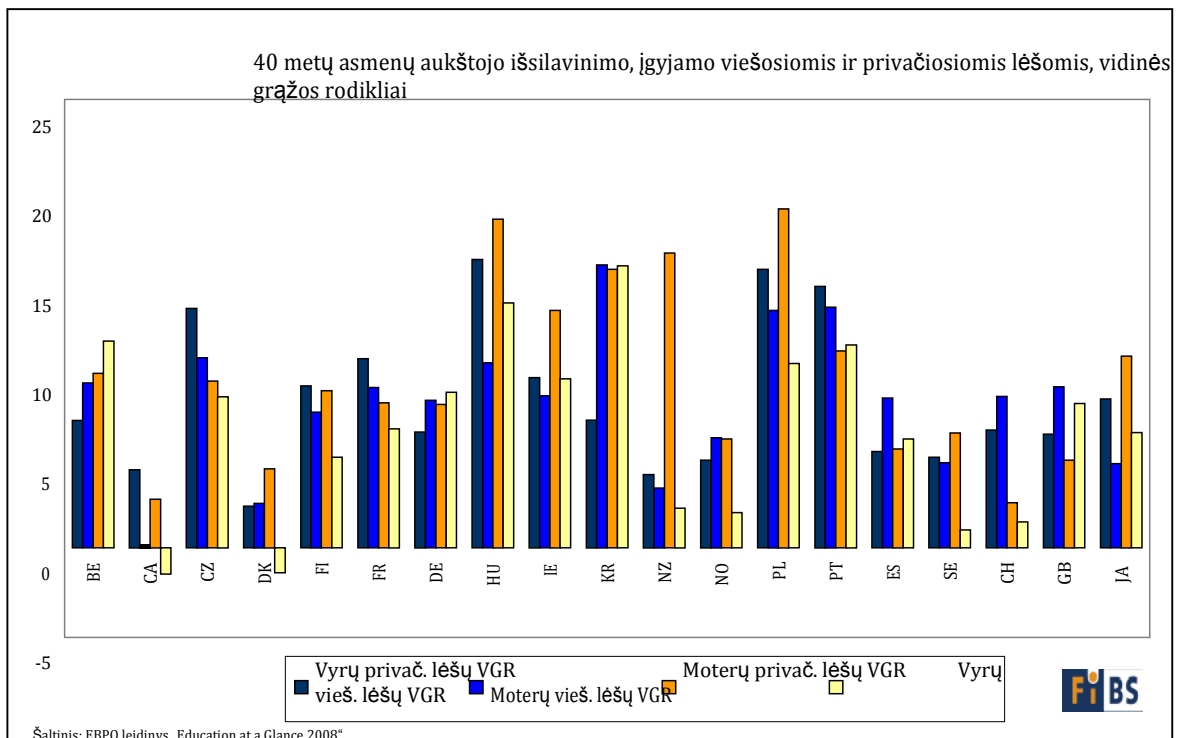
Ši išvada rodo, kad viešasis finansavimas akivaizdžiai neprieinamas visiems (žemos kvalifikacijos) suaugusiems, vis dėlto tam tikra kintanti suaugusiųjų dalis arba nežino apie finansavimo galimybę, arba į tos dalies poreikius finansavimo programose nėra atsižvelgiama. Pavyzdžiui, nors Vokietijoje bedarbių problemas sprendžia įdarbinimo agentūra, jiems nėra (arba labai retai) taikomos kitos finansavimo priemonės, t. y. federalinė mokymo išmoka arba valstybės lygio priemonės. Tikėtina, kad taip yra ir kitose šalyse, kai užkertamas kelias atitinkamoms visuomenės grupėms dalyvauti suaugusiųjų mokyme.⁵¹

Vertinant Europos lygmeniu, dėl to reikėtų diferencijuotų politikos krypčių, ypač remiant politikos priemones, kurios būtų naudingos, viena vertus, žemos kvalifikacijos asmenims šalyse, kuriose išlaidos ar finansavimas kelia daugiau problemų nei kitose šalių grupėse ir šalyse. Kita vertus, reikia pašalinti papildomas kliūtis tose šalyse, kuriose finansavimas nėra pagrindinis dalykas, t. y. šalyse, kuriose finansavimas (beveik) nėra kliūtis mokytis žemos kvalifikacijos asmenims.

6.2 Aukštasis išsilavinimas (įgyjamas pirmą kartą) vėlesniame gyvenimo etape

Viena iš svarbiausių išvadų, susijusių su aukštojo išsilavinimo įgijimu vėlesniame gyvenimo etape, yra ta, kad viešųjų ir privačiųjų lėšų vidutinės grąžos rodikliai yra dideli (žr. 16 diagramą) ir kartais netgi didesni nei pirminio aukštojo mokslo atveju, nors esama svarbių skirtumų pagal šalis ir tarp lyčių. Nors aukštasis mokslas vėliau gyvenime pasiteisina daugelyje šalių, taip nėra visose be išimties šalyse; rodikliai ypač maži Šiaurės šalyse.

⁵¹ Atlikus pakartotinę Vokietijos 2010 m. SŠT analizę galima daryti išvadą, kad didelė dalis žmonių, kurie nėra įsidarbinę, kaip kliūtį nurodo „finansavimą ar įperkumą“, o tai reiškia, kad šiai tikslinei grupei skirtos finansavimo priemonės nepakankamos arba kad informacija apie finansavimo galimybes yra ribota. Iš tiesų atrodo, kad, nepaisant įdarbinimo agentūros teikiamo finansavimo, finansavimas šiai grupei yra beveik neprieinamas.

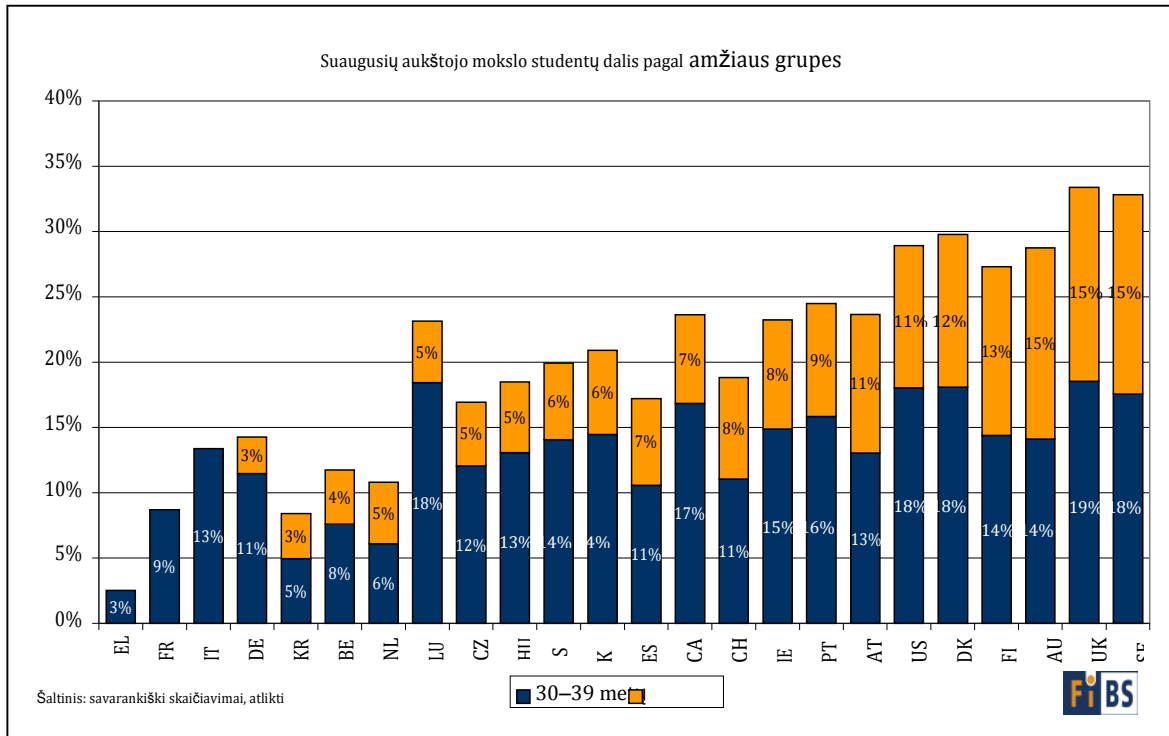
16 diagrama. Vyrų ir moterų aukštojo išsilavinimo, vėliau gyvenime įgyjamo viešosiomis ir privačiosiomis lėšomis, vidinės gražos rodikliai (išdėstyta abėcėlės tvarka)

Toliau pateiktoje 17 diagramoje, kurioje duomenys eilės tvarka išdėstyti pagal vyresnių nei 40 metų besimokančiųjų dalį, atsispindi suaugusių studentų dalis, palyginti su visais aukštųjų mokyklų studentais. Diagramoje išryškėja dideli vyresnių nei 30 metų aukštųjų mokyklų studentų dalies skirtumai EBPO šalyse (nuo 3 % Graikijoje iki 33 % Švedijoje ir Norvegijoje). Nagrinėjant visą suaugusių studentų grupę, 24 šalis galima suskirstyti į keturias grupes po šešias šalis, kurioms būdingos gana aiškios skiriamosios ribos. Viršuje yra visos keturios Šiaurės Europos šalys ir JK bei AU; SE ir NO procentinė dalis viršija 30 %, Suomijoje ir Danijoje ji siekia beveik 30 %, o JK beveik tokia pat kaip Suomijoje. Australija šiek tiek atsilieka. Visose šešiose šalyse suaugusių studentų procentinė dalis gerokai viršija 25 %. Antroji grupė apima šešias šalis, aiškiai viršijančias 20 % lygį, t. y. AT, US, CH, PT, LU ir ES. Trečioji grupė, kurioje lygis viršija 15 %, apima SK, IE, HU, CZ ir CA, Vokietiją, kuri yra arti 15 % lygio, bet aiškiai nesiekia kitų grupių lygio, tačiau taip pat gerokai lenkia BE, NL ir KR.

Vertinant vyresnių nei 40 metų asmenų grupę, vaizdas tampa šiek tiek įvairesnis. SE, NO ir UK toliau akivaizdžiai pirmauja (15 %), AU, FI, DK ir US taip pat viršija 10 %, bet gerokai atsilieka nuo pirmaujančių šalių. Likusiose šalyse rodikliai gerokai žemesni nei 10 %; šioje grupėje pirmauja AT, PT ir IE, po jų eina CH, CA ir ES.

Atrodo, kad įmanoma ir tikslinga suskirstyti 24 šalis į tris grupes. Kai kurios šalys akivaizdžiai pirmauja, SE ir NO yra abiejų grupių aukščiausiose pozicijose, DK, FI, AU ir UK, taip pat CH ir AT patenka į vienos amžiaus grupės pagrindinę grupę, o kitoje yra aukščiau už vidurkį. Pirmosios keturios šalys pasižymi palyginti aukštesniais vyresnio amžiaus grupės rodikliais, o kitos dvi – geresniais jaunesnio amžiaus grupės rodikliais.

Antroji šalių grupė yra per vidurį, t. y. jose 30–39 metų studentų dalis pasiskirsto nuo didesnės už vidurkį iki aukštos, o vyresnių nei 40 metų asmenų grupės dalys yra įvairios. Ši grupė atstovaujama keliose Vakarų (IE, DE), Pietų (ES, PT, IT) Europos šalyse, naujosiose valstybėse narėse (CZ, HU, SK) ir CA kaip ne Europos šalyje. Likusios penkios šalys pasižymi palyginti žemais rodikliais abiejose amžiaus grupėse, tai pasakytina apie FR, ypač EL, KR, NL ir BE.

17 diagrama. Suaugusių aukštojo mokslo studentų dalis pagal amžiaus grupes (2010 m.) (išdėstyta eilės tvarka pagal vyresnių nei 40 metų studentų dalį)

Vertinant trijų grupių finansavimo politiką aiškėja akivaizdus ryšys tarp finansavimo būdų ir suaugusiųjų arba netradicinių grupių studentų dalių. Pirmojoje grupėje taikomos atviros prieigos politikos nuostatos, pagal kurias asmenims, stojantiems į aukštojo mokslo sistemos įstaigas, lėšos skiriamos be jokių amžiaus apribojimų (iki 60 metų). Nenuostabu, kad ši politika yra susijusi su palyginti dideliu suaugusių aukštojo mokslo studentų dalyvavimo lygiu, kaip tai yra angloamerikiečių ir Šiaurės šalyse. Be to, vertinant išsamią informaciją, pvz., dėl materialinės padėties tikrinimo priemonių taikymo arba netaikymo paskoloms ir (arba) dotacijoms gauti, galima rasti tam tikrų mažų skirtumų. Šiaurės šalys netaiko jokių materialinės padėties tikrinimo priemonių, tai pasakytina ir apie paskolų programas JK (Anglijoje) ir Australijoje; JAV naudojamos materialinės padėties tikrinimo priemonės dotacijoms (su subsidijuojamomis palūkanomis) ir paskoloms gauti. Nors minėtose šalyse dažnai yra aukštesnis suaugusių studijuojančių lygis, vis dėlto jų dalis yra šiek tiek mažesnė JK (Anglijoje) ir Australijoje, o JAV ji dar mažesnė. Taigi, nors atrodo, kad finansavimo priemonių taikymas apskritai yra svarbesnis nei specialios rūšies priemonės taikymas, paskolos yra akivaizdžiai priimtinas būdas finansuoti AM vėlesniame gyvenimo etape (tai galėtų būti susiję su tuo, jog didžioji šios amžiaus grupės dalis yra įgijusi naudotis paskolomis patirties), todėl šie asmenys galėtų būti netiesiogiai remiami nustatant palankias paskolos grąžinimo sąlygas.

Kita vertus, atrodo, kad materialinės padėties tikrinimo priemonės yra reikšmingos.

Antroji šalių grupė arba taiko bendras finansavimo nuostatas su amžiaus apribojimais, kurie gerokai viršija įprastą pirminio aukštojo mokslo įgijimo amžių, t. y. numato galimybę vyresniems nei 30 metų ir, pavyzdžiui, iki 40 metų ar 45 metų, arba nustato specialias taisykles lėšoms gauti tam tikromis sąlygomis. Pirmajam pogrupiui priklauso, pavyzdžiui, DE ir HU, nors bent jau DE atveju dar nebuvo pasiektas aukštas dalyvavimo lygis, nepaisant didelio dėmesio per pastaruosius penkerius metus.⁵² AT yra šalių, priklausančių antrajam pogrupiui, pavyzdys, nes ten tam tikras finansavimas skiriamas sėkmingai baigti universitetines studijas. Be to, atrodo, kad aukštojo mokslo politika, pagal kurią remiama tik nedidelė pirminio aukštojo mokslo studentų dalis, kuriai padengiamos visos išlaidos, o likusieji turi patys sumokėti visas išlaidas, lemia palyginti didelį suaugusių studentų dalyvavimo lygį. Tikėtina, kad į šią grupę daugiausiai patenka studentai iš skurdesnių šeimų, kurie negali sumokėti viso mokesčio būdami 20 metų, kai paprastai pradeda mokytis pagal pirminio aukštojo mokslo programas.

Trečioji šalių grupė daugiausia dėmesio skiria tik pirminio aukštojo mokslo studijoms; tokiose šalyse finansavimas yra ribojamas ir suteikiama asmenims iki 30 metų (jei ne dar jaunesniems), o parama dažniausiai priklauso nuo tėvų pajamų; dažnai tam tikra parama skiriama netgi tėvams. Todėl šioje grupėje suaugusių studentų dalis yra nedidelė.

Be to, svarbu suprasti, kad vien finansavimo politikos nepakanka norint paremti AM lygmens visą gyvenimą trunkantį mokymąsi, nes reikia ir papildomų politikos kryptių bei priemonių (žr. 3 dalies „Aukštojo mokslo atvirumas suaugusiesiems“ ataskaitą šiuo klausimu).

6.3 Vyresnio amžiaus žmonių ir pensininkų mokymasis

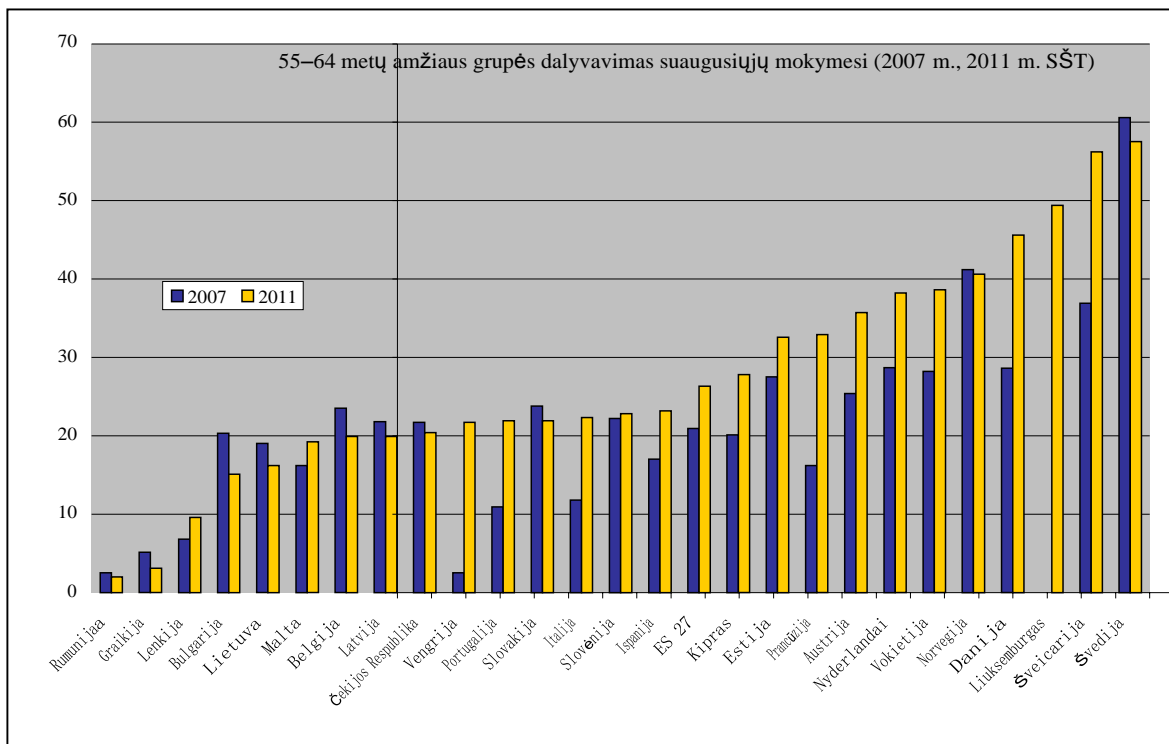
Vyresni (55–64 metų) asmenys ir ypač pensininkai, jei yra žemos kvalifikacijos, rečiau dalyvauja suaugusiųjų mokymėse; dažnai žemas kvalifikacijos lygis ir amžius yra tarpusavyje susiję, nes tarp vyresnio amžiaus žmonių yra daug daugiau žemos kvalifikacijos asmenų. Kaip jau minėta, moterų atveju ši tendencija dar ryškesnė.

18 diagrama rodo, kad vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimo lygis daugumoje Europos šalių, ypač CH, DK ir FR, 2007–2011 m. laikotarpiu didėjo, o NO, CZ, SK, LT, LV ir EL mažėjo. Iš šių šalių NO ir EL yra išskirtiniai atvejai: NO dėl aukšto dalyvavimo lygio, nepaisant jo sumažėjimo, o EL dėl labai žemo. Vis dėlto šis dalyvavimo lygio padidėjimas siejamas su mažėjančiu vyresnio amžiaus žmonių skaičiumi formaliojo švietimo srityje, kuris kai kuriose šalyse, pvz., Belgijoje, sumažėjo perpus arba visai išnyko kitose šalyse, pvz., DE ir IT.

⁵² Tikslinėms grupėms skirta politika pasikeitė visai neseniai. Besimokančiųjų rėmimo programa buvo patobulinta tik 2010 m. pabaigoje, o 17 diagramoje pateikti duomenys taip pat susiję su 2010 m.; 2013 m. pradžioje KfW studijų paskolai gauti tinkamo amžiaus ribą apribojo iki 44 metų.

Nors skirtumas tarp jaunesnio amžiaus ir vyresnio amžiaus asmenų grupių mažėja, t. y. vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimo lygis didėja labiau nei jaunesnio amžiaus asmenų grupėse (arba mažėja nedaug), kai kuriose šalyse šis skirtumas padidėjo. Galiausiai vyresnio amžiaus žmonių mokymo laiko vidurkis yra (net) mažesnis nei visų dalyvių.

Vertinant vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimo lygį pagal įvairias subkategorijas (žr. 19 diagramą) paaiškėja, kad trečdalis darbą turinčių asmenų aktyviai dalyvauja suaugusiųjų mokymėse, o iš į pensiją išėjusių asmenų aktyvūs yra mažiau nei 10 %; tai reiškia, kad dirbančiojo statusas svarbus. Taigi šiame tyrime nustatomas ne amžius, o užimtumo statusas kaip pagrindinis aiškinamasis dalyvavimo rodiklių kintamasis; taip dar kartą patvirtinami ankstesnės analizės rezultatai (EBPO, 2004; B. Hansson, 2008 m.; A. Bassanini, kt. 2006 m.). Be to, vyresnio amžiaus žmonių užimtumo statusas yra susijęs su dviem skirtingais aspektais: išsilavinimu ir išėjimo į pensiją politika. Dirbančių 55 metų ir vyresnio amžiaus asmenų dalis yra tuo didesnė, kuo aukštesnis išsilavinimo lygis šioje amžiaus grupėje, ir atvirkščiai, t. y. žemos kvalifikacijos dirbančiųjų dalis yra daug mažesnė, o bedarbių arba neaktyvių žemos kvalifikacijos asmenų dalis yra daug didesnė. Žemos kvalifikacijos asmenys anksčiau išeina į pensiją, pvz., dėl sunkaus fizinio darbo ir kt. Be to, trys kintamieji (išsilavinimas, suaugusiųjų mokymasis ir (ankstyvas) išėjimas į pensiją) dažnai yra tarpusavyje susiję, t. y. aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys dirba ilgiau ir daugiau dalyvauja suaugusiųjų mokymėse. Vis dėlto taip nėra visais atvejais, nes kai kuriose šalyse nustatytas aukštas faktinis pensinis amžius, kuris kartais net didesnis nei oficialus pensinis amžius, tačiau dalyvavimo mokymėse lygis išlieka neaukštas.

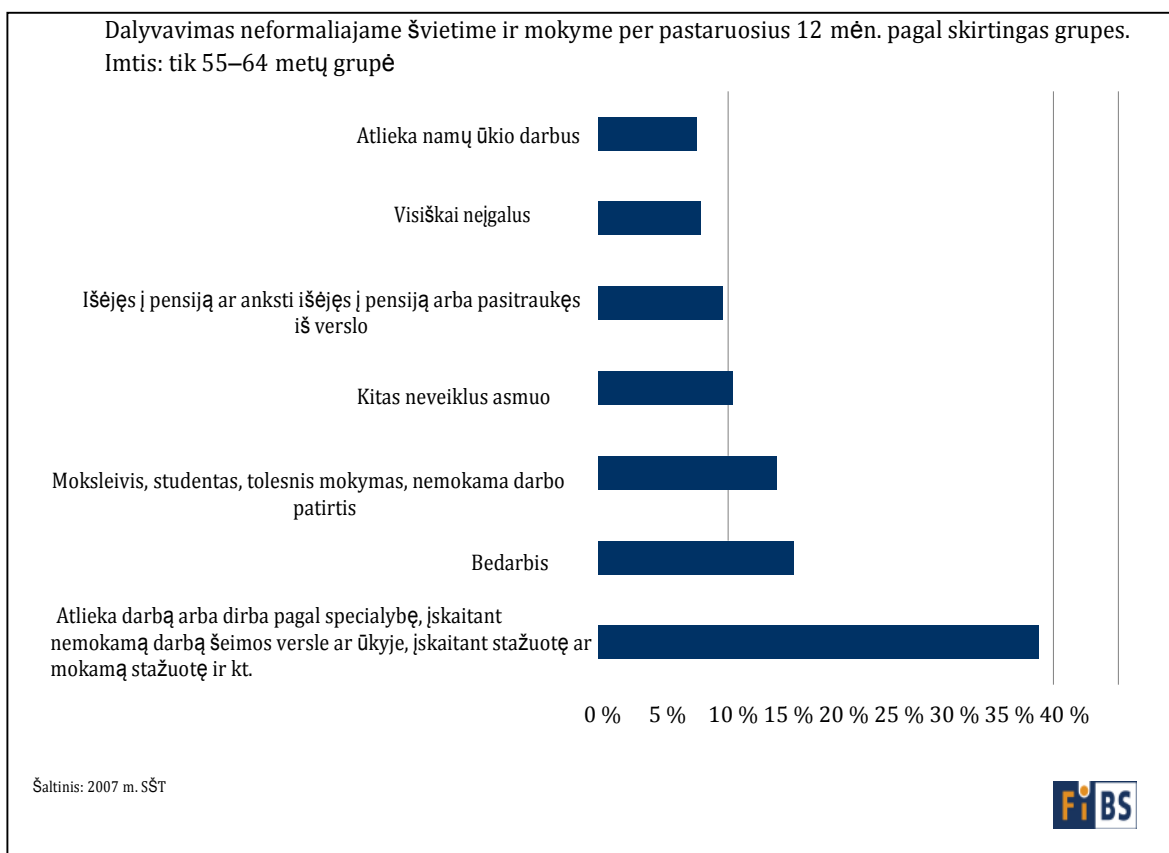

18 diagrama. ES 27 dalyvavimo formaliajame ir neformaliajame švietime ir mokyme lygis pagal skirtingas amžiaus grupes, procentais (išdėstyta eilės tvarka pagal 2011 m. SŠT duomenis)

Apskritai, vertinant 55–64 metų suaugusiųjų amžiaus grupės statistinius ryšius, susijusius su dalyvavimu suaugusiųjų mokyme ir išsilavinimo lygiu, matomas teigiamas ryšys

tarp (vyresnio amžiaus) suaugusiųjų, turinčių aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5 ir 6 lygiai), dalies ir dalyvavimo lygio (2007 m. SŠT / EBPO, taip pat DJT), net ir atsižvelgus į atskirų šalių ekonominių rezultatų skirtumus. Todėl šalyse, kuriose vyresnio amžiaus žmonės turi aukštesnę kvalifikaciją, taip pat yra aukštesnis šios amžiaus grupės asmenų dalyvavimo suaugusiųjų mokymo programose lygis. Kita vertus, kitokios išvados gaunamos vertinant 2007 m. SŠT / EBPO žemą pradinio išsilavinimo lygį turinčių tos pačios amžiaus grupės suaugusiųjų dalyvavimo lygio duomenis. Čia pastebimas reikšmingas neigiamas ryšys netgi įvertinant BVP vienam gyventojui. Tai patvirtina, kad dalyvavimo suaugusiųjų mokyme lygis yra žemesnis šalyse, kuriose gyvena daug žemos kvalifikacijos vyresnio amžiaus žmonių.

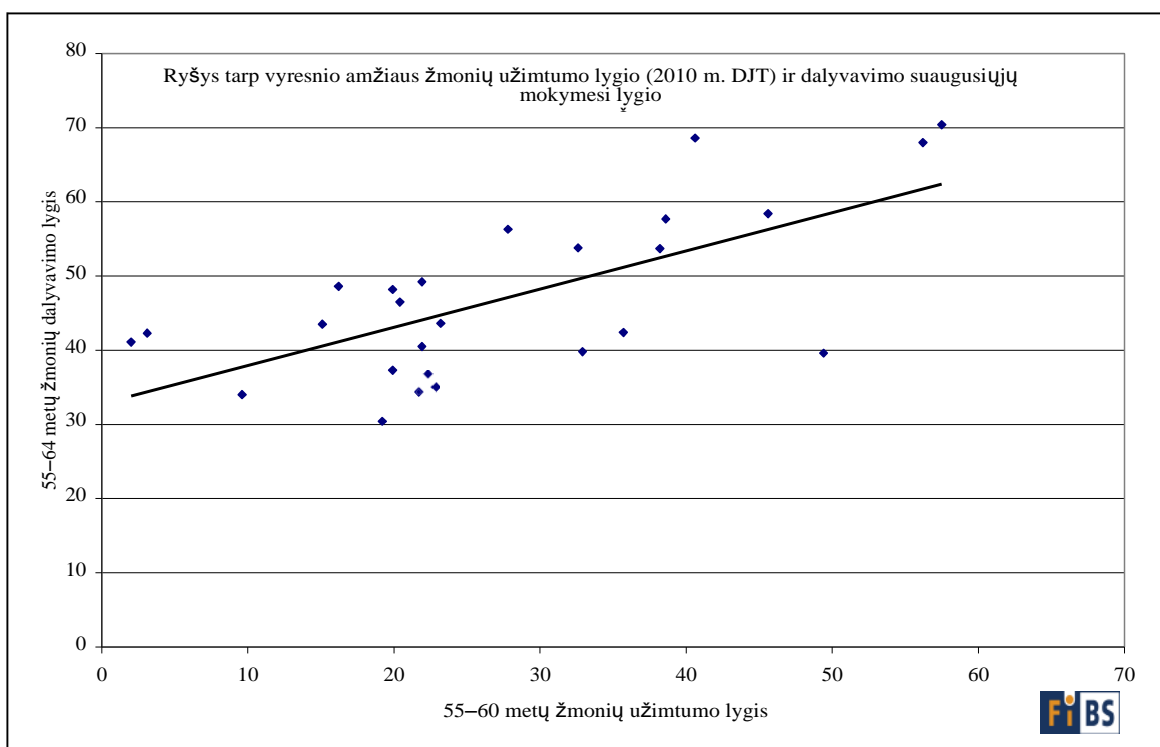
19 diagrama. Dalyvavimas neformaliajame švietime ir mokyme per pastaruosius 12 mėn. pagal skirtingas grupes. Imtis: tik 55–64 metų amžiaus grupė. Šaltinis: autorių skaičiavimai, atlikti remiantis 2007 m. SŠT duomenimis.

Atliekant tolesnį vertinimą ir diferencijuojant 55–74 metų suaugusiųjų dalį pagal išsilavinimo lygį ir užimtumo statusą, daugiamaatės analizės (įvertinant BVP vienam gyventojui) duomenys rodo, kad, kaip anksčiau nustatyta 2007 m. SŠT / EBPO, vyresnio amžiaus suaugusiųjų, turinčių pradinį ir aukštąjį išsilavinimą, dalyvavimo lygis ir dalis nepriklauso nuo užimtumo statuso (dirbantis ar bedarbis) ir yra panašūs. Vis dėlto reikia pastebėti, kad gana reikšmingų rezultatų gaunama tada, kai, pavyzdžiui, atliekant vertinimą remiamasi DJT dalyvavimo rodikliais; be to, atkreipiamas dėmesys į tai, kad šiuo požiūriu svarbus užimtumo statusas. Apskritai šie rezultatai atitinka ankstesnes išvadas ir parodo, kad ne amžius yra pagrindinis aiškinamasis dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi veiksnys, o išsilavinimas;

kita vertus, užimtumo statuso vaidmenį reikia tirti toliau, nors rezultatai rodo, kad jis gali būti reikšmingas, t. y. kuo daugiau vyresnio amžiaus žmonių „vis dar“ dirba, tuo didesnis dalyvavimo mokymėse lygis.

Galiausiai pagal vyrų ir moterų faktinio pensinio amžiaus duomenis matomas teigiamas ryšys su DJT dalyvavimo suaugusiųjų mokymėse rodikliais, įvertinant BVP vienam gyventojui. Tai rodo, kad dalyvavimas suaugusiųjų mokymėse yra didesnis tose šalyse, kuriose suaugusieji dirba ilgesnį gyvenimo laikotarpį, t. y. dėl didėjančio faktinio pensinio amžiaus gali padidėti vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimas suaugusiųjų mokymėse.

Išėję į pensiją žmonės dalyvauja dar mažiau ir visų pirma dėl skirtingų su darbu nesusijusių veiksnių, kurie tampa vis ryškesni. Daugelis šalių sprendžia šios grupės problemą vykdydamos įvairias su pasiūla susijusias veiklas, tokias kaip trečiojo amžiaus universitetai, senjorų aukštojo mokslo studijų programos arba konkrečių mokymo paslaugų teikimas bendruomenės lygmeniu. Ši veikla nėra susijusi su papildomomis ir konkrečiomis finansavimo galimybėmis, išskyrus mokymo paslaugų ir (arba) kryžminio subsidijavimo išlaidas. Vis dėlto JAV šioms tikslinėms grupėms parengtos kelios nedidelės programos; CZ trečiojo amžiaus universitete yra kuponų programa, skirta vyresnio amžiaus žmonėms. Be to, kai kuriose programose netiesiogiai kalbama apie šią į pensiją išėjusių žmonių grupę dėl to, kad jose nėra amžiaus apribojimų, arba dėl to, kad jos skirtos žmonėms nuo tam tikros amžiaus ribos, bet neapriboja finansavimo dėl užimtumo statuso.

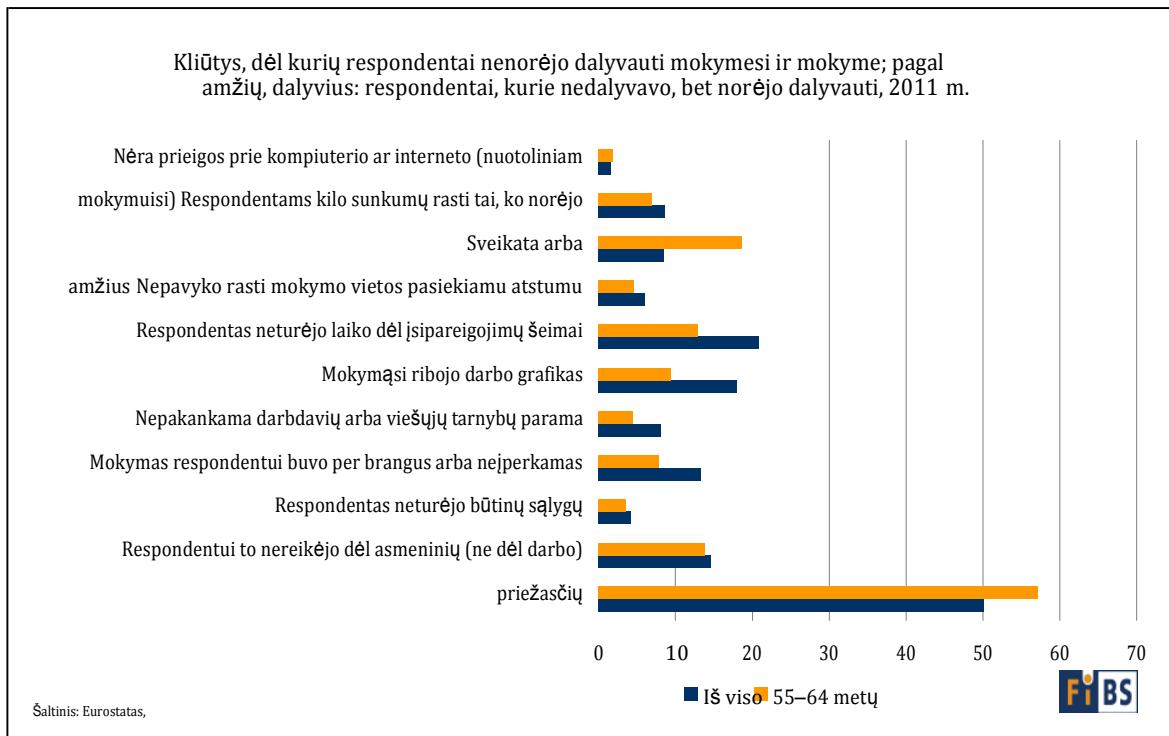

20 diagrama. Ryšys tarp 55–64 metų žmonių užimtumo lygio ir jų 2011 m. SŠT nustatyto dalyvavimo lygio

Be to, verta paminėti, kad finansavimas nėra tokia didelė kliūtis kaip jaunesnio amžiaus grupių atveju, nes vis svarbesnės tampa kitos kliūtys (pvz., sveikatos būklė).

Nenuostabu, kad dažniau minima priežastis „tai nereikalinga darbui“ (žr. 21 pav.).

Vertinant bendrai ir remiantis ankstesniame skyriuje pateikta panašia išvada dėl aukštojo mokslo vėlesniame gyvenimo etape bei nepaisant riboto finansavimo kaip kliūtis, atrodo, kad dalyvavimo lygis yra didesnis šalyse, kuriose taikoma atviros prieigos prie finansavimo politika, kaip tai daroma Šiaurės šalyse ir tam tikru mastu angloamerikiečių šalyse. Tokios atviros finansavimo galimybės suteikiamos (beveik) visiems gyventojams ir dažnai yra įtrauktos į mokymosi visą gyvenimą kultūrą ir politiką (taip pat žr. toliau). Kitose šalyse, iš esmės tose, kur dalyvavimo lygis siekia maždaug (Europos) vidurkį, naudojamos tikslinės finansavimo programos, skirtos (tam tikroms) vyresnio amžiaus žmonių grupėms, nors tose programose vartojami įvairūs vyresnio amžiaus žmonių apibrėžimai (kalbama apie šias amžiaus grupes: 45 metų ir vyresni, 50 metų ir vyresni ar net 55 metų ir vyresni). Vis dėlto tėra labai nedaug programų, apie kurių įgyvendinimą yra duomenų, pvz., iš Vokietijos Heseno ir Reinheseno-Pfalco federacinių žemių gauti duomenys rodo, kad naudos gavėjų skaičius yra gana ribotas. Likusiose šalyse, kuriose vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimo lygis nedidelis arba ribotas, daugiau taikomas finansavimas pagal projektus, pvz., rengiant konkursus, arba suaugusiųjų mokymosi finansavimo galimybės labai ribotos, jei tokių apskritai yra.

21 diagrama. Kliūtys, dėl kurių respondentai nenorėjo dalyvauti mokymėsi ir mokyme; pagal amžių, dalyvius: respondentai, kurie nedalyvavo, bet norėjo dalyvauti, 2011 m.

Vis dėlto, kaip matyti iš daugelio Europos šalių 2007–2011 m. laikotarpio duomenų, labai tikėtina, kad ateityje vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimo lygis išaugs (žr. 18 diagramą).

6.4 Mokymo paslaugų teikėjų finansavimo situacija

Mokymo paslaugų teikėjų struktūra Europos šalyse nevienoda, nors tam tikrų rūšių paslaugos paplitusios visose šalyse (2007 m. SŠT). Visose šalyse didžiausią grupę sudaro su darbdaviais susijusios mokymo įstaigos, kurios vidutiniškai sudaro beveik 40 %, o BG – beveik 70 % visų mokymo paslaugų teikėjų. Kita vertus, Vengrijoje darbdavių kaip mokymo paslaugų teikėjų grupės beveik nėra. Antra didžiausia grupė – „neformaliojo mokymosi ir tolesnio švietimo įstaigos“ (16,5 %), „formaliojo mokymosi ir tolesnio švietimo įstaigos“ (10 %) ir verslo įstaigos (9 %). Maždaug po 5 % tenka „prekybos rūmams“, nekomercinėms įstaigoms, asmenims ir ne pelno asociacijoms. Vis dėlto kiekvienoje šalyje skirtingų mokymo paslaugų teikėjų vaidmuo skirtingas.

Apskritai turimi mokymo paslaugų teikėjų ir jų finansavimo mokslinių tyrimų rezultatai vis dar gana riboti, ypač tarpvalstybiniu požiūriu. Todėl, norint bent šiek tiek sumažinti šį atotrūkį, šiame tyrime septyniose šalyse (Austrijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Slovakijoje ir Slovėnijoje) atlikta (eksperimentinė) internetinė apklausa. Apklausoje dalyvavo daugiau nei 400 mokymo paslaugų teikėjų (iš daugiau nei 3000 kviestųjų); gautas įvairialypis vaizdas.⁵³

Mokymų dalyvių mokesčiai ypač svarbūs mokymo paslaugų teikėjams Vokietijoje⁵⁴, Austrijoje, taip pat, nors su kai kuriais skirtumais, yra vidutinės svarbos Nyderlanduose ir Slovėnijoje; HU ir SI svarbų vaidmenį vaidina darbdavių mokami mokesčiai. Kita vertus, apklausoje dalyvavusių Vokietijos paslaugų teikėjų nuomone, darbdavių mokami mokesčiai yra beveik nereikšmingi. Priešingai, Vokietijoje ir Italijoje mokymo paslaugų teikėjams labai svarbios valstybės dotacijos; be to, Vokietijoje reikšmingos pirminės įstaigos, finansuotojo ar rėmėjo mokamos stipendijos.

Vertinant, kokį poveikį mokymo paslaugų teikėjams padarė krizė, ypač tai, kad sumažėjo jų finansavimo šaltiniai, paaiškėjo, jog mokymosi paslaugų teikėjai HU ir IT pajuto (labai ar šiek tiek) neigiamą poveikį dėl mažėjančių dalyvių mokesčių; HU atveju šis poveikis buvo labiau susijęs su bendrovių mokesčiais. Kita vertus, poveikis Vokietijos ir Austrijos paslaugų teikėjams buvo gana menkas. Vienintelė šalis, kurioje dauguma mokymo paslaugų teikėjų nurodė, kad jiems turėjo įtakos viešųjų biudžetų mažinimas, yra Italija; be to, apie tai kalbėjo ir beveik pusė Vengrijos paslaugų teikėjų, kurie, palyginti su kitų šalių mokymo paslaugų teikėjais, taip pat labiau nukentėjo dėl mažesnio finansavimo.

Be to, privatūs pelno siekiantys mokymo paslaugų teikėjai yra žymiai labiau priklausomi nuo dalyvių arba bendrovių mokesčių, todėl jie patiria didesnę neigiamą krizės poveikį.

⁵³ Kadangi dalyvavimas apklausoje buvo savanoriškas, be to, ne visų paslaugų teikėjų adresai buvo prieinami, o kai kuriose šalyse taikyta tam tikros formos atranka, tikėtina, kad rezultatai yra neobjektyvūs. Dėl šios priežasties pateiktą informaciją reikėtų vertinti atsižvelgiant į šią pastabą. Klausimynai (žr. priedo 0 skyrių) ir kvietimo laišakai buvo išversti į nacionalines kalbas.

⁵⁴ Tarp apklausos dalyvių Vokietijoje pernelyg daug suaugusiųjų mokymo centrų atstovų, nors atrodo tikėtina, jog mokesčiams tektų dar didesnis vaidmuo, jei mokymosi paslaugų teikėjų pasirinkimas labiau atitiktų bendrą mokymosi paslaugų teikėjų pasiskirstymą Vokietijoje.

Kita vertus, tik maždaug trečdalis viešųjų paslaugų teikėjų nurodė, kad finansavimo šaltiniai (tiek iš privačių, tiek iš viešųjų šaltinių) yra problema, išskyrus Vokietijos įdarbinimo agentūrų finansavimą. Finansavimas Vengrijoje ir Slovėnijoje vertinamas kaip žymiai problemiškesnis nei kitose šalyse.

Apskritai šie faktai aiškiai rodo, kad kai kurių šalių mokymo paslaugų teikėjai yra smarkiai paveikti krizės. Be to, atrodo, kad sumažėjęs valstybės finansavimas daugiausia problemų mokymo paslaugų teikėjams kelia Italijoje ir Vengrijoje, palyginti su Vokietija ar net Austrija ir Slovėnija. Mokymo paslaugų teikėjai Vengrijoje patyrė daug daugiau problemų dėl pajamų iš dalyvių ir bendrovių mokesčių sumažėjimo, nors tai mažesniu mastu vyko ir IT, SK bei SI.

Siekiant išsiaiškinti mokymosi paslaugų teikėjų iššūkius ir jų įtaką keičiant finansavimo aplinką, Europos lygmeniu galėtų būti sukurtas reguliariai atnaujinamas mokymo paslaugų teikėjų verslo klimato indeksas, panašus į Vokietijos „Ifo“ verslo klimato indeksą, pagal kurį buvo sukurtas nacionalinis mokymo paslaugų teikėjų indeksas. Šis indeksas rodo, kad mokymosi paslaugų teikėjai Vokietijoje krizės metu patyrė įvairaus masto neigiamą poveikį dėl besikeičiančių reikalavimų ir finansavimo galimybių; kai kurie mokymo paslaugų teikėjai laikinai daug naudos gavo iš papildomo viešojo finansavimo, kuris buvo skirtas darbdaviams, padedant jiems įveikti krizę, t. y. trumpalaikes darbo sutartis su darbuotojais pakeisti mokymosi galimybėmis; vis dėlto šie mokymosi paslaugų teikėjai daugiausia priklauso nuo darbdavių finansavimo, kuris atitinka bendrą verslo ciklą modelį, todėl per krizę staigiai sumažėja.

7. Išvados ir rekomendacijos

Viena iš pagrindinių šio tyrimo išvadų ta, kad suaugusiųjų mokymasis atsiperka, suaugusiųjų mokymosi grąža yra didelė ir jis naudingas asmenims, darbdaviams ir visuomenei, todėl šios trys suinteresuotosios šalys (keturios, jei šalyje veikia įdarbinimo agentūros) turėtų dalytis mokesčiais. Be to, keli suaugusiųjų mokymosi srities rodikliai rodo didesnę koreliaciją su inovacijų diegimu nei su aukštuoju mokslu; be to, šalyse, kuriose per pastaruosius penkerius metus užfiksuoti didesni augimo tempai, matomas didesnis dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygis; vis dėlto priežastiniams ryšiams nustatyti reikia tolesnių tyrimų, nors tai, kad laiko eilučių modelio koreliacija yra stipresnė už modelio be laiko eilučių koreliaciją, rodo, jog suaugusiųjų mokymasis turi teigiamą poveikį vidutinio laikotarpio augimui. Koreliaciniai ryšiai pagal 2011 m. SŠT dalyvavimo duomenis yra stipresni nei pagal 2007 m. SŠT duomenis.

Vertinant finansavimo apimtį ir pasiskirstymą, šalyse, kuriose dalyvavimo lygis didesnis, didesni ne tik bendrieji finansavimo rodikliai, bet ir įvairūs kiti rodikliai, pvz., išlaidos vienam suaugusiam asmeniui arba išlaidos valandai vienam suaugusiam asmeniui. Nors atrodo, kad darbdavių ir valstybių narių skiriamas finansavimas – dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi varomoji jėga, statistinė analizė patvirtina šį spėjimą tik valstybės skiriamo finansavimo atveju, o asmenų indėlis daro labai reikšmingą (tai rodo keli rodikliai) neigiamą poveikį dalyvavimui suaugusiųjų mokyme, net jei atsižvelgiama į BVP kaip pagrindinį tai paaiškinantį veiksnį. Ši išvada turi dvejopą reikšmę.

Visų pirma, jei norima padidinti dalyvavimo lygį, asmens išlaidos turėtų būti mažos (arba net sumažintos). Antra, jei finansavimas nėra nukreiptas į tuos, kuriems jis reikalingas ir kurie kitaip nedalyvautų programose, siekis didinti dalyvavimo lygį vykdant viešojo finansavimo politiką yra susijęs su savaimingumo efekto didėjimu; vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad finansavimas nėra nei vienintelė, nei svarbiausia kliūtis, turėtų būti taikomos papildomos priemonės, skirtos įveikti kitoms atskiriems asmenims kylančioms kliūtims, kurios yra labai skirtingos.

Tai reiškia, kad reikia plėtoti visapusiškas mokymosi visą gyvenimą strategijas ir kultūros sampratas, kurios, be abejo, yra pagrindinė didesnio dalyvavimo lygio užtikrinimo priemonių sudedamoji dalis. Šalys, kuriose didelis ne tik bendras dalyvavimo lygis, bet ir tam tikrų tikslinių grupių, pvz., žemos kvalifikacijos asmenų, suaugusių, netradicinėms grupėms priklausančių studentų ar vyresnio amžiaus žmonių, dalyvavimo lygis, taiko atviros prieigos politiką, t. y. jose (viešasis) finansavimas yra prieinamas (beveik) visiems suaugusiesiems ir dažnai taikoma gana nedaug priemonių. Vis dėlto vertinant efektyvumą yra tikimybė, jog didelis savaimingumo efektas išliks, nes labai išsilavinę žmonės gali dalyvauti suaugusiųjų švietimo programose net ir be viešojo finansavimo.

Kita vertus, šalys, kuriose dalyvavimo lygis žemas, vis dar ypatingą, o gal net beveik išimtinį dėmesį skiria pradiniam švietimui. Suaugusiųjų mokymosi srities finansavimas yra labai ribotas ir dažnai grindžiamas pasiūlymais arba projektais, taigi nesiekiami sukurti tvarių struktūrų. Tarp šių dviejų grupių yra įsiterpusios šalys, kurios pradėjo plėtoti visapusišką mokymosi visą gyvenimą strategiją ir kultūrą; šios šalys dažnai taiko įvairias priemones kelioms tikslinėms grupėms ir reikalauja, kad dalyviai ieškotų informacijos apie finansavimo šaltinius. Kadangi informacijos paieška ir naudojimas yra susijęs su formalioju švietimu, tai naudinga labiau išsilavinusiems žmonėms ir nenaudinga mažiau išsilavinusiems.

Be to, atrodo, kad pastaroji grupė ypač daug dėmesio skiria bedarbiams ir žmonėms finansuoti, o kitų grupių finansavimo (beveik) nėra. Ankstesniame tyrime (PPMI / FiBS, 2012 m.) surinkti duomenys rodo, kad šalys, kuriose dalyvavimo rodikliai aukštesni, daugiau dėmesio skiria asmenims, o ne žmonėms, t. y. jose yra daugiau privatiems asmenims skirtų finansavimo priemonių; kita vertus, žmonėms skirtų priemonių daugiau šalyse, kuriose dalyvavimo lygis žemas (-esnis). Tai rodo, kad finansavimas turėtų būti perorientuotas ir skiriamas atskiriems asmenims, be to, turėtų būti numatyta (daugiau) finansavimo galimybių nepakankamai atstovaujamos grupėms, net jei joms priklausantys asmenys dirba.

Vyresnio amžiaus žmonių atveju svarbūs šios grupės dalyvavimo suaugusiųjų mokymo programose veiksniai yra išsilavinimo lygis ir didesnis faktinis pensinis amžius, t. y. pensinio amžiaus didinimas gali būti trumpalaikė strategija, kuria siekiama padidinti dalyvavimo lygį. Finansavimas savo lėšomis (taip pat laiko trūkumas dėl šeimos ar darbo) šiai grupei yra mažesnė problema nei sveikata, amžius ir ribotas mokymosi, susijusio su darbu, poreikis, t. y. papildomų priemonių šiuo atveju reikia labiau nei finansavimo. Tai pasakytina ir apie antrosios galimybės įgyti išsilavinimą programas, kurių išlaidas dauguma šalių visiškai padengia arba reikalauja, kad asmenys padengtų tik mažą išlaidų dalį.

Nepaisant šių palyginti patogių galimybių, dalyvių skaičiai vis dar gana maži, nors finansavimas daugelyje šalių yra didelis.

Kitas po šio tyrimo pateiktas pasiūlymas susijęs su Europos rodikliais: (1) dėl priklausomybės tarp didėjančio dalyvavimo lygio (pagal SŠT) ir mažėjančio mokymo valandų vidurkio kyla poreikis pasiūlyti įvesti rodiklį, kuris sujungtų abu veiksnius, pvz., suaugusiųjų, dalyvaujančių suaugusiųjų mokyme, skaičių dauginant iš mokymo valandų vidurkio. Šis rodiklis taip pat padėtų atsižvelgti į skirtingą formaliojo ir neformaliojo mokymo vaidmenį ir trukmę. (2) Inovacijų sąjungos veiklos rezultatų suvestinėje turėtų būti pripažinta suaugusiųjų mokymo ir inovacijų rezultatų (veiklos) koreliacija, kuri, atrodo, netgi svarbesnė už (pirminio) aukštojo mokslo vaidmenį.

Galiausiai, nors duomenų trūkumo problema minima beveik kiekviename tyrime, deja, reikėtų paminėti, kad nepakankami duomenys yra rimta suaugusiųjų mokymosi srities problema, trukdanti atlikti mokslinius tyrimus ir rengti politikos rekomendacijas. Išskyrus dalyvavimo rodiklius, kurie pagal 2011 m. atliktą suaugusiųjų švietimo tyrimą iš esmės leidžia susidaryti labai gerą vaizdą, visi kiti duomenys yra neišsamūs ar net paviršutiniški, todėl įprastai juos vargu ar galima palyginti. Šis klausimas kelia susirūpinimą net nacionaliniu lygmeniu, nes finansavimas yra nepakankamas arba skiriamas tik vieniems metams ar apibrėžtam metų skaičiui. Dar viena problema, trukdanti palyginti nacionalinius duomenis, – skirtingos suaugusiųjų mokymosi nacionalinės sampratos ir apibrėžimai.

Priedas

Atskirų šalių ypatumai

Šiame skyriuje pateikiama trumpa kai kurių pagrindinių kiekvienos šalies aspektų ir svarbių klausimų apžvalga.

Australija taiko bendrojo pobūdžio visapusišką suaugusiųjų finansavimo politiką neišskirdama pirminio ir tęstinio profesinio rengimo ir mokymo sričių, be to, kiek išsiaiškinome, finansavimo priemonėms netaikomi amžiaus apribojimai. Todėl nenuostabu, kad Australijoje yra palyginti didelis vyresnių nei 40 metų žmonių dalyvavimo lygis, t. y. beveik 10 % dalyvauja profesinio rengimo ir mokymo programose, tačiau tik 1 % šios amžiaus grupės atstovų siekia aukštojo mokslo. Kalbant apie neprofesinį suaugusiųjų mokymąsi reikėtų pažymėti, kad ši sritis akivaizdžiai nėra priskiriama visuomenės atsakomybei. Taigi toliau kalbama apie profesinį suaugusiųjų mokymąsi.

Remiantis mūsų duomenimis, aštuonių valstijų ir teritorijų vyriausybės skiria daugiau kaip 80 % lėšų, skirtų profesinio rengimo ir mokymo sistemai, viešiesiems ir privatiems paslaugų teikėjams (vadinamosioms registruotoms mokymo organizacijoms (RTO)). Vyriausybė padengia daugiau nei 90 % besimokančiojo vyriausybės finansuojamoje vietoje mokymo išlaidų. Finansavimo būdai apima su tam tikromis sąlygomis ir paklausa susietų mokymo paslaugų teikėjų finansavimą, taip pat dotacijas ir paskolas, skirtas remti asmenis.

Pagrindinės profesinio rengimo ir mokymo sistemos priemonės – tai visų darbingo

amžiaus asmenų teisės į (valstijos arba teritorijos) vyriausybės subsidijuojamą vietą, skirtą gauti bent jau pirmąjį III laipsnio sertifikata. Be to, profesinio rengimo ir mokymo mokesčiai, palyginti su universiteto mokesčiais, yra gana nedideli.

Naujame Pietų Velse, kuriame įvesta valstijos lygmens mokesčių už profesinį rengimą ir mokymą sistema, didžiausias metinis mokestis (1 720 Australijos dolerių) mokamas siekiant įsigyti aukštesnio lygio diplomą, o mažiausias (506 Australijos doleriai) – I arba II laipsnio sertifikata. Vyriausybės subsidijos yra žymiai didesnės besimokantiems, priklausantiems mažas pajamas gaunančioms ar nepalankioje padėtyje esančioms gyventojų grupėms. Tokių besimokančiųjų mokamas mokestis paprastai vadinamas koncesijos mokesčiu ir Naujojo Pietų Velse valstijoje 2013 m. buvo lygus 100 JAV dolerių per metus. Maždaug 20 % visų besimokančiųjų pagal profesinio rengimo ir mokymo programas turi teisę į koncesijos mokestį. Be to, maždaug 15 % visų dieninio skyriaus profesinio mokymo studentų teikiama finansinė parama. Galiausiai Australijos vyriausybė teikia pagal pajamų dydį apskaičiuojamas paskolas, kurias turi teisę gauti besimokantieji, siekiantys diplomo ir aukštesnio lygio diplomo. Tai vadinama VET FEE-HELP sistema, ji labai panaši į HECS HELP. Tai naujovė visur, išskyrus Viktorijos valstiją, kur sistema prieinama dvejus metus. Kol kas, palyginti su universitetų studentais, šia galimybe naudojasi nedaug besimokančiųjų profesinio rengimo ir mokymo sistemoje. Taip nutinka dėl profesinio rengimo ir mokymo kursų elementų sudėtingumo, taip pat dėl to, kad daugumos paslaugų teikėjų mokesčiai išlieka gana žemi.

Taip pat skiriasi vyriausybės subsidijos viešiesiems paslaugų teikėjams, dirbantiems už metropolinių zonų ribų, kur jų paslaugų teikimo išlaidos iš dalies yra didesnės dėl mažesnio bet kurios studijų srities dalyvių skaičiaus.

Kaip ir kitose angloamerikiečių šalyse, už profesinio rengimo ir mokymo finansavimą atsakingos Australijos valstijos, gaunančios finansinę paramą iš Australijos vyriausybės; ir priešingai, aukštojo mokslo atveju už aukštojo mokslo valstybinį finansavimą atsakinga nacionalinė vyriausybė.

Kaip nurodyta skyriuje apie finansavimo apimtį, taip pat ir ankstesniame skyriuje, viešojo finansavimo dalis yra palyginti didelė; tuo galima būtų paaiškinti aukštą vyresnių nei 40 metų žmonių dalyvavimo mokymesi lygį. Tolesniame skyriuje dėl antrosios galimybės įgyti išsilavinimą pristatomos kai kurios konkrečios pagrindinių įgūdžių įgijimo programos.

Vis dėlto atrodo, kad net ir esant gerai suplanuotai ir patraukliai finansavimo sistemai, suaugusiųjų mokymo programų dalyvių skaičius yra žemesnis už vidutinį, todėl kyla klausimas, kokios yra dalyvavimo kliūtys. Be to, kaip minėta pirmiau, gali kilti abejonių, ar Australijoje taikoma skirstymo sistema priimtina šalyse, kuriose yra nusistovėjusi mokymosi visą gyvenimą kultūra, ar ji turėtų būti taikoma kitai grupei.

Nors **Austrija** tam skiria didelę savo BVP dalį, t. y. 1,3 %, dalyvavimo mokymesi lygis, atsižvelgiant į išlaidų dydį, yra palyginti žemas. Nepaisant antro pagal dydį išlaidų vienam suaugusiam žmogui (730 EUR) rodiklio, dalyvavimo lygis artimas Europos vidurkiui.

Vienas iš galimų paaiškinimų galėtų būti tai, kad palyginti didelė dalis lėšų išleidžiama antrosios galimybės įgyti išsilavinimą programoms, pagal kurias vienam dalyviui dažniausiai skiriamos didelės sumos. Pavyzdžiui, „Suaugusiųjų švietimo iniciatyvai“ skirta 54,6 mln. EUR, kad būtų galima mokyti 12 600 suaugusiųjų, tai yra

vienam suaugusiam žmogui skiriama 4 330 EUR.⁵⁵

Kitas galimas paaiškinimas būtų didelės išlaidos įdarbinimo agentūrai. Vis dėlto išlieka klausimas, ar tai pagrindinės problemos; L. Lassnigg ir kiti (2012 m.) išreiškė susirūpinimą dėl išlaidų efektyvumo ir atkreipė dėmesį į dideles išlaidas, palyginti su dalyvavimo lygiu. Šalis nori iki 2020 m. pasiekti 20 proc. suaugusiųjų mokymosi lygį (DJT).

Nors atrodo, kad antrosios galimybės įgyti išsilavinimą programoms skiriama daugiau dėmesio, parengtos iniciatyvos dėl aukštojo išsilavinimo įgijimo vėliau gyvenime yra susijusios tik su egzaminavimo etapu. Nepanašu, kad būtų parengtos vyresnio amžiaus žmonėms skirtos priemonės, finansavimas naudojant kuponus ir kt. yra gana ribotas, o daugeliu atvejų gali būti ir ne visai tinkamas; Aukštutinėje Austrijoje ir Vienoje galima rasti keletą išimčių.

Kitas aspektas – nedidelis naudos gavėjų pagal įvairias kuponų sistemas skaičius; jei mūsų duomenys artimi tikrovei, vidutinis naudos gavėjų pagal vieną sistemą skaičius yra nuo 5 500 iki 6 600. Atsižvelgiant į įprastai palyginti didelius kuponų sistemų administravimo kaštus, kurie susiję su masto ekonomija, galima būtų pasiūlyti persvarstyti šias finansavimo priemones.

Nors atsakomybė už suaugusiųjų mokymą **Belgijoje** daugiausia tenka regionams (bendruomenėms), politika yra labai panaši; federalinio lygmens institucijos atsakingos tik už mokamas mokymosi atostogas. Vykdamas finansavimo politiką visų pirma naudojamas pasiūlos pusės finansavimo būdas (ypač formaliojo mokymosi ir galimybių suaugusiesiems antrą kartą įgyti išsilavinimą programų atveju). Dalyviai turi mokėti mokesčius (kartais gana mažas sumas, kartais iki 400 EUR už kursą per metus); šiuo atžvilgiu galima matyti tam tikrų skirtumų, susijusių su maksimalia suma. Be to, sėkmingai baigus programą mokesčiai gali būti grąžinti. Finansavimo apimčių ir dalyvių skaičiaus pagal konkrečias tikslines grupes duomenys yra gana riboti: Flandrijos regione antra galimybe įgyti išsilavinimą pasinaudojo 6 655 dalyviai. Suaugusiesiems ir vyresnio amžiaus žmonėms specialių finansavimo priemonių nėra, išskyrus mokamas mokymosi atostogas, laiko kreditų taisykles ir su darbdaviais susietus mokymo ir konsultavimo programų kuponus.

Kalbant apie dalyvavimo lygį apskritai, Belgijos rodiklis yra žemiausias iš visų Vakarų Europos šalių, t. y. mažėjimas matomas nuo 2007 m. SŠT iki 2011 m. SŠT, be to, vidutinė mokymų trukmė sutrumpėjo nuo 13 iki 8 valandų. Be Belgijos, ši tendencija matoma tik Lietuvoje.⁵⁶ Tai rodo didelius suaugusiųjų mokymosi srities pokyčius, kuriais būtų galima pasinaudoti sistemos peržiūros ir tobulinimo tikslais.

Kanadoje viešasis suaugusiųjų švietimo srities finansavimas daugiausia susijęs su raštingumo, suaugusiųjų pagrindinio išsilavinimo, antrosios (oficialios) kalbos įgūdžių įgijimo programomis ir su mokymais įgūdžiams (pakartotinai) įgyti.

⁵⁵ Peržiūrėjus išlaidas vienam naudos gavėjui pagal valstybes, matoma svarbių skirtumų ir masto ekonomija, t. y. išlaidos vienam naudos gavėjui mažėja, valstybėje didėjant naudos gavėjų skaičiui. Todėl taip pat galima būtų apsvarstyti galimybę didinti bendradarbiavimą, siekiant sumažinti išlaidas vienam naudos gavėjui arba padidinti naudos gavėjų skaičių.

⁵⁶ Nors Slovėnijos atveju abiejų rodiklių vertės taip pat mažėja, vidutinis mokymosi laikas yra žymiai trumpesnis.

Suaugusiųjų, įgijusių vidurinį išsilavinimą, švietimo finansavimas aukštesniojo arba aukštojo mokslo sistemoje (kolegijoje ir universitete) nesiskiria nuo jaunimo, įgijusio vidurinį išsilavinimą, aukštesniojo arba aukštojo mokslo finansavimo, išskyrus tam tikriems įgūdžiams įgyti skirtas mokymo programas, kai viešosiomis lėšomis remiami tam tikri mokymai.

Kaip ir kitose Sandraugos šalyse, pagrindinė atsakomybė tenka regionų lygmens institucijoms, o tai reiškia, kad nėra jokios visapusiškos politikos ar finansavimo sistemos. Kanados finansavimo metodų heterogeniškumą atspindi toliau pateikta lentelė. Finansinių priemonių spektras yra gana platus, bet Nunavute taikomos tik 7 nacionalinio lygmens priemonės; Britų Kolumbijoje pridedamos dar 8 provincijos lygmens priemonės (Britų Kolumbijos tikslinė iniciatyva vyresnio amžiaus darbuotojams (angl. *Targeted Initiative for Older Workers*, TIOW) nėra įtraukiama atskirai, nes tai yra regioninis nacionalinio lygmens Tikslinės iniciatyvos vyresnio amžiaus darbuotojams variantas).

Nepaisant Kanados švietimo ministrų ketinimo, atsakant į UNESCO užklausą, parodyti puikius išlaidų lygius, abejotina, ar Kanadoje tikrai vykdoma reali mokymosi visą gyvenimą politika. Išlaidų lygiai, net jei jie tam tikru mastu ir yra nepakankamai įvertinti, rodo, kad Kanados politikoje nėra skiriama daug dėmesio vyresnių nei 25 metų suaugusiųjų mokymuisi.

Danijos suaugusiųjų mokymo sistema grindžiama svarbiomis su tam tikromis sąlygomis (pagal veiklos rezultatus) ir pasiūla susietomis finansavimo priemonėmis, taikant mokinio krepšelio principą (E. Jespersen, 2003 m.). Naudojant mokinio krepšelio sistemą, apimančią maždaug 80 % institucinio finansavimo, suaugusiųjų mokymo srities paslaugų teikėjams teikiamos bendrosios dotacijos, grindžiamos įvairiais kriterijais ir derinamos su paklausos reikalavimais (finansavimo poreikiais), orientuotais į rezultatus, be to, jas papildo dalyvių mokesčiai bei dvi visapusiškos asmenims skirtos dotacijų sistemos (viena – bendrojo pobūdžio, kita – skirta profesiniam suaugusiųjų mokymui), pagal kurias mokama iki 420 EUR per savaitę (80 % didžiausios bedarbio išmokos) suma, skirta pragyvenimo išlaidoms ir, jei taikoma, mokesčiams padengti. Pasak Švietimo ministerijos, šie mokesčiai sudaro vidutiniškai 20 % išlaidų ir svyruoja nuo 15 iki 150 EUR vienam asmeniui, be to, norinčiųjų pasinaudoti antrąja galimybe įgyti išsilavinimą (tai galima būtų laikyti palankesnėmis sąlygomis šiai tikslinei grupei) nereikalaujama mokėti mokesčio. Vyresnio amžiaus žmonėms ir pensininkams ar besimokantiems aukštojo mokslo sistemoje specialių (finansavimo) taisyklių nėra; jie vertinami kaip bet kuris kitas dalyvis ir gali pasinaudoti pirmiau minėtomis pagrindinėmis finansavimo priemonėmis.

Nepaisant palyginti didelės valstybinio finansavimo dalies, suaugusiųjų mokymą Danijoje daugiausiai finansuoja darbdaviai, kurių dalis siekia 0,7 % BVP, arba daugiau kaip 50 % visos sumos; šiuo atžvilgiu svarbus vaidmuo turėtų tekti mokymo srities fondams (PPMI / FiBS, 2012 m.). Vis dėlto kyla klausimas, kodėl, esant šiam palyginti dideliame finansavimui, nedidėja dalyvavimo lygis. Taip gali būti dėl tam tikro priemonių neefektyvumo ar neveiksmingumo arba, kita vertus, dėl konkrečių sąlygų, užkertančių kelią didesniai dalyvavimo lygiui. Palyginti su kitomis Šiaurės šalimis, svarbesnė

kliūtis, ypač moterims, yra kaštai ar įperkamumas.

Pagal šiame tyrime nustatytus rodiklius viena iš efektyviausiai suaugusiųjų mokymo sritį plėtojančių šalių yra **Estija** (jei mūsų atlikti finansavimo vertinimai yra teisingi). Joje pasiekiamas aukštesnis nei vidutinis dalyvavimo rodiklis išleidžiant maždaug 0,6 % BVP ir iš visų nagrinėtų šalių skiriant mažiausiai lėšų vienam suaugusiajam (130 EUR).

Šio (atrodytų) gana gero rezultato paaiškinimas nėra akivaizdus. Nors finansavimas, regis, turėtų kelti susirūpinimą, ypač moterų ir žemos kvalifikacijos asmenų atveju, skirtumai atrodo palyginti nedideli; be to, vidutinė mokymo trukmė panaši kaip ir daugelyje kitų šalių. Tačiau valstybės indėlis yra vienas žemiausių, palyginti su visomis kitomis šalimis; mažiau nei 20 proc., arba tik 0,1 proc. BVP, gaunama iš viešųjų šaltinių, įskaitant įdarbinimo agentūrą. Be to, šios lėšos daugiausia gaunamos iš Europos finansavimo šaltinių.

Vis dėlto įdomu tai, kad santykinai didelė besimokančiųjų aukštosiose mokyklose dalis yra brandaus amžiaus; tai gali būti susiję su konkrečiu ribotam (pirminio aukštojo mokslo) studentų skaičiui skirtu valstybinio finansavimo modeliu, dėl kurio visi asmenys, negalintys sumokėti didelės, dažnai net visos mokesčių sumos, priversti pasinaudoti kitomis galimybėmis, dažniausiai pradėti dirbti. Šis modelis taikomas daugelyje naujųjų valstybių narių.

Prancūzijos suaugusiųjų mokymo sistema daugiausia grindžiama socialinių partnerių ir vyriausybės susitarimais, todėl daug dėmesio skiriama su darbu susijusiems mokymams, taip pat bedarbiams. Vienintelė neprofesinio mokymo priemonė yra įvairios mokymosi atostogų taisyklės, kurių poveikis dalyvavimo lygiui yra gana ribotas. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad dalyvavimo lygis suaugusiųjų mokymo srityje siekia atitinkamai 30–60 % ir 70 % (priklausomai nuo amžiaus ar išsilavinimo), Prancūzija galėtų būti pavyzdys, kaip daugiausia darbdavių finansuojama sistema užtikrina vidutinį dalyvavimo lygį; remiantis mūsų nacionalinio koordinatoriaus pateiktais duomenimis, visos išlaidos tęstiniam profesiniam rengimui ir mokymui siekia 1,6 % BVP, o tai visgi labai didelė suma. Tai galėtų reikšti, kad sistema nėra pakankamai veiksminga, nes keletas kitų šalių pasiekia žymiai aukštesnius arba tokius pačius rodiklius skirdamos mažiau lėšų. Be to, gali būti, kad privačiojo sektoriaus išlaidos net nepatenka į apskaitą. Vis dėlto atrodo, kad tam tikra papildoma parama tam tikroms (nepakankamai atstovaujamos) tikslinėms grupėms gali būti naudinga.

Vokietijos suaugusiųjų mokymosi sistema grindžiama privačių asmenų ir darbdavių įmokomis, (labai) ribotai prisidedant visuomenei. Maždaug 600 mln. EUR skiriama (neprofesiniam) suaugusiųjų mokymuisi suaugusiųjų mokymo centruose ir panašiose įstaigose, vis dažniau remiantis rezultatais pasitelkiamas pasiūlos pusės finansavimas; vis dėlto taisyklės nustato 16 žemių, todėl jos yra labai skirtingos. Viešosios bendrojo finansavimo lėšos asmenims prieinamos pagal vieną federalinę schemą (mokymo dotacija, vok. *Bildungsprämie*) ir taikant įvairias žemių lygmens taisykles; vis dėlto dažniausiai apsiribojama tik profesiniu (specialybės) mokymu. Neprofesinio mokymosi programos gali būti finansuojamos bendrai, jei tarp profesinio ir neprofesinio mokymosi nėra nustatytų ribų, pvz., kaip bendrųjų gebėjimų atveju. Apskritai naudojimas šiomis priemonėmis yra gana ribotas, t. y. jomis pasinaudoja iki 150 000 asmenų (visų kuponų sistemų atveju); apie 5,5 mln. žmonių suaugusiųjų švietimo paslaugoms naudojami savo lėšomis. Mokesčių lengvatos yra turbūt svarbiausia bendrojo finansavimo priemonė, po kurios eina magistrantūros studijų paskolų ir dotacijų sistemos. Tuo galima būtų paaiškinti, kodėl žemos kvalifikacijos asmenims kliūtimi mokytis gali tapti kaštai ir įperkamumas.

Be to, yra tam tikrų įrodymų, kad finansavimo priemonės, įvestos per pastaruosius 6 ar 7 metus, aktyvesnį dalyvavimą tepaskatino nedaug (D. Dohmen 2013a, 2013b).

Antroji galimybė įgyti išsilavinimą taip pat reguliuojama valstybiniu lygmeniu; vis dėlto visose valstybėse naudojamos trys pagrindinės priemonės: 1) vakariniai kursai (nors jie gali vykti visą darbo dieną ir nebūtinai apsiriboti vakarais; juos, kaip formaliojo švietimo dalį, finansuoja švietimo ministerijos); (2) „verslo“ ar „techninės“ kolegijos, kuriose profesinio mokymo kursus galima baigti drauge su formaliojo bendrojo lavinimo programomis, ir (3) vadinamosios įvairių formų profesinio rengimo programos (skirtos ne tik suaugusiesiems, bet daugiausia jaunesniems žmonėms). Visos šios programos visiškai finansuojamos viešosiomis lėšomis, dažnai teikiant paklausa grindžiamą, su tam tikromis sąlygomis ir su pasiūla susijusį finansavimą.

Aukštojo išsilavinimo įgijimo vėlesniame gyvenimo etape finansavimas buvo gana ribotas; tik 2013 metų pradžioje KfW amžiaus studijų paskolai gauti ribą nukėlė iki 44 metų; anksčiau ji, panašiai kaip studijų paramos įstatyme (BAfoeG), buvo nustatyta iki 34 metų. Tam tikras specialus finansavimas skiriamas vyresnio amžiaus žmonėms, bet ne pensininkams, nors jis siejamas tik su galimybėmis įsidarbinti ir todėl laikomas profesinio mokymo finansavimu. Bendras šių tikslinių grupių dalyvavimo lygis yra ribotas; vis dėlto vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimas, palyginti su ankstesniais tyrimais, šiek tiek išaugo.

Kyla klausimas, ar finansavimo priemonių heterogeniškumas padeda didinti dalyvių skaičių, ar tai atbaido ypač nepalankioje padėtyje esančius asmenis, kurie gali susidurti su sunkumais ieškodami jiems tinkamų finansavimo galimybių.

Vengrijos 2011 m. SŠT dalyvavimo rodiklis yra artimas vidurkiui (bendras finansavimas šioje šalyje siekia 0,8 % BVP, arba 235 EUR vienam suaugusiajam). Valstybė sumoka vieną ketvirtadalį, daugiausia numatydama bendrą finansavimą iš ESF lėšų. Svarbu atkreipti dėmesį į mažą mokymo valandų vidurkį; 5 valandos (2011 m. SŠT) – vienas iš mažiausių rodiklių tarp visų šalių, be to, jis smarkiai sumažėjo nuo 2007 m. SŠT, kai šis rodiklis buvo didžiausias (18 val.). Taigi pastaraisiais metais Vengrijoje viešasis finansavimas sumažėjo.

Kaip ir kitose naujosiose valstybėse narėse, suaugusių studentų dalis aukštojo mokslo srityje yra palyginti didelė, be to, galima gauti studijų paskolą, kuria gali naudotis studentai iki 40 metų. Galbūt ateityje ši suaugusių studentų dalis didės, nes valstybės finansuojamų vietų sumažės iki 10 %.

Nyderlanduose vyksta tam tikri atsakomybės pokyčiai nuo decentralizuotos atsakomybės pereinant prie centralizuotos ir vėl atgal. Apskritai finansavimas labai priklauso nuo darbdavių ir mokymo fondų, kurie 2008 m. suteikė 1,7 mlrd. EUR, įtraukus darbo sąnaudas – 3 mlrd. EUR paramą (Švietimo, kultūros ir mokslo ministerija, 2009 m.), nors šis skaičius, atrodo, yra gerokai didesnis nei gautas pagal 4 tęstinio profesinio rengimo tyrimo (angl. *the continuing vocational training survey* (CVTS)) rezultatus. Nefinesinio suaugusiųjų mokymosi atveju prieinamos tik kelios priemonės, įskaitant 2 mokymosi atostogų taisykles ir keletą 100 % viešai finansuojamų priemonių, pvz., pasiūlos pusės susijusį finansavimą ir 100 % dotacijas; kita vertus, manoma, kad 80–90 % suaugusiųjų mokosi nevalstybiniuose kursuose ir išlaidas

visiškai apmoka patys. Tai gali reikšti, kad 4 skyriuje nurodytų asmenų įmokos yra nepakankamai įvertintos.

Be to, nepaisant viešųjų fondų paramos, asmenys savo lėšomis turi padengti tam tikrą antrosios galimybės įgyti išsilavinimą programų išlaidų dalį; kaip tik tuo galima būtų paaiškinti 2 skyriuje nurodytą mažą naudojimosi šiomis priemonėmis lygį.

Apskritai finansavimas viršija 1 % BVP, o dalyvavimo lygis, palyginti su kitomis pirmaujančiomis šalimis, yra vienas aukščiausių, nors duomenų apie mokymo valandų vidurkį yra nepaprastai mažai (galbūt dėl netinkamai parengtų ataskaitų). Apskritai padėtis Nyderlanduose yra gana gera, nepaisant palyginti nedidelio valstybės finansavimo pagal kelis rodiklius, kaip nurodyta 4 skyriuje. Šį finansavimą kompensuoja bent 0,7 % BVP siekiantis darbdavių finansavimas (didžiausias rodiklis kartu su Danija).⁵⁷

Norvegijoje derinami nacionalinio, apskričių ir vietos lygmenų įsipareigojimai: Švietimo ir mokslo ministerija yra atsakinga už Švietimo įstatyme numatytų švietimo nuostatų taikymą, taip pat už mokymo programų gairių rengimą. Šis įstatymas taip pat nustato formaliojo pradinio ir vidurinio švietimo taisykles vaikams, jaunimui ir suaugusiesiems. Ministerija atsakinga už Suaugusiųjų švietimo įstatymo (2009 m.) vykdymą. Savivaldybės atsakingos už neformaliojo suaugusiųjų švietimo pradinio ir žemesniojo vidurinio lygmens programų įgyvendinimą, taip pat už suaugusių imigrantų mokymą norvegų kalbos kaip antrosios kalbos. Apskritys atsakingos už formaliojo suaugusiųjų švietimo programų įgyvendinimą vidurinėse mokyklose. Valstybės institucijos bendradarbiauja su studijų asociacijomis, atstovaujančiomis nevyriausybinėms organizacijoms.

Nors valstybė prisideda prie suaugusiųjų mokymo finansavimo, konkrečias taisykles nustato savivaldybės, gaunančios vienkartinės nacionalinio lygmens dotacijas visoms formaliojo švietimo sektoriaus sritims ir galinčios jas laisvai paskirstyti savo nuožiūra. Apskritai Norvegijoje vienam suaugusiam žmogui vidutiniškai skiriama 925 EUR per metus, t. y. 200 EUR daugiau nei antrą vietą užimančioje šalyje. Išlaidos vienam naudos gavėjui siekia 2 000 EUR, tačiau duomenų apie pasiskirstymą pagal programas nėra. Valstybės indėlis, sudarantis 0,6 % BVP, yra didžiausias, palyginti su visomis šiame tyrime dalyvaujančiomis šalimis.

Rumunijoje dalyvavimo lygis yra žemiausias ir iki šiol didžiausia dalis mokytiis atsisakiusių asmenų, kurie kaip kliūtį nurodo išlaidas ir įperkumą; šį aspektą nurodo daugiau nei 50 % mokyme nedalyvaujančių asmenų ir net du trečdaliai žemos kvalifikacijos asmenų. Aukštos kvalifikacijos suaugusiųjų galimybės dalyvauti suaugusiųjų mokymo programose yra 16 kartų didesnės nei žemos kvalifikacijos asmenų.

Be to, beveik nėra duomenų apie finansavimo apimtį. Vienintelis rodiklis, kurį nustatėme atlikdami šį tyrimą, rodo, kad įdarbinimo agentūros viešosios išlaidos yra 18 mln. EUR; tai sudarytų šiek tiek daugiau nei 3 EUR vienam suaugusiam žmogui. Tai būtų pats mažiausias viešųjų išlaidų rodiklis iš visų šalių.

⁵⁷ Jei Švietimo ministerijos duomenys yra tikslesni nei CVTS 4 darbdavių išlaidų duomenys, tai rodiklis būtų netgi didesnis.

Remiantis šalies pranešimu, atrodo, kad nėra jokio kito (viešojo) suaugusiųjų mokymo srities finansavimo, nors šalis pakeitė savo teisės aktus, kuriuose dabar yra „numatytas mokymosi visą gyvenimą principas“. Reikėtų apsvarstyti, ar šios priemonės padeda didinti suaugusiųjų mokymosi išlaidas; šio tyrimo rezultatai rodo, kad viešojo finansavimo lėšų reikėtų skubiai skirti ir dirbantiems žmonėms, nes šiuo metu viešasis finansavimas yra sutelktas į bedarbius ir įmones. Neseniai atliktas mokymo sektoriaus finansavimo tyrimas rodo, kad parama darbdaviams kaip dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi skatinimo priemonė gali būti nelabai naudinga (PPMI / FiBS, 2012 m.), ypač asmenims, kuriems reikia daugiau paramos, nors Rumunijos darbdaviai investuoja į šią sritį turbūt 0,4–0,5 % BVP.⁵⁸

Slovakijoje daug dėmesio skiriama darbdaviams, kuriems numatyta palyginti daug finansavimo priemonių (PPMI / FiBS, 2012 m.), ir tik labai maža pasiūlos pusės finansavimo lėšų dalis tenka tiesiogiai suaugusiems besimokantiejiems, o mokymosi atostogų taisyklės nustato laiko apribojimus. Taigi, kad ir kokį šiame tyrime pateiktą rodiklį nagrinėtume, darbdaviai skiria daugiausiai lėšų, o valstybės ir asmenų indėlis yra gana ribotas.

Slovėnijoje praeityje dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi lygis buvo palyginti aukštas ir didesnis nei vidutinis; abiejuose tyrimuose (DJT ir 2007 m. SŠT) ši šalis buvo pirmajame trejete. Vis dėlto pastaraisiais metais dalyvavimo lygis sumažėjo, nepaisant vis dar didelio (nors ir mažėjančio) suaugusiųjų mokymosi finansavimo. 2011 m. tam išleista beveik 1,0 % BVP, o tai yra didžiausia dalis tarp naujųjų valstybių narių, daugiausia padengiama darbdavių ir asmenų lėšomis. Tik 0,2 % BVP išleidžiama iš viešųjų ir ES šaltinių. Nepaisant palyginti didelių bendrų išlaidų rodiklių, išlaidos vienam suaugusiam žmogui yra tik 365 EUR; vis dėlto tai yra didžiausias rodiklis tarp naujųjų valstybių narių.

Pagrindinis dėmesys šalyje skiriamas pradinio švietimo ir suaugusiųjų mokymo finansavimui, t. y. daugiausia dėmesio skiriama nepalankioje padėtyje esančioms grupėms, pvz., žemos kvalifikacijos darbuotojams. Atsižvelgiant į, palyginti su dalyvavimo lygiu, nedideles valstybės išlaidas, galima teigti, kad tai yra gana efektyvi sistema, nes valstybės lėšų savaimingumo efektas palyginti nedidelis; vis dėlto reikės tolesnio tyrimo. Kita vertus, bendras rezultatas atrodo ne toks geras, nes išlaidos vienam suaugusiam žmogui, palyginti su dalyvavimo lygiu, yra gana didelės; kai kuriose šalyse, kuriose bendros išlaidos vienam suaugusiajam (SK, EE) yra mažesnės, pasiekiamas didesnis dalyvavimo lygis nei Slovėnijoje.

Ispanijoje matomas prieštaringas vaizdas. Nors šalies dalyvavimo rodikliai yra mažesni už vidurkį (pagal 2007 m. ir 2011 m. SŠT), DJT duomenys yra didesni už ES vidurkį, o tai rodo palyginti didelę vidutinę mokymo trukmę (greičiausiai dėl formaliojo suaugusiųjų švietimo). Peržiūrint 1 diagramą galima įsitikinti, jog mokymo valandų vidurkiai yra dideli; Ispanijoje šis rodiklis vienas didžiausių ir tai vienintelė šalis, kurioje dalyvavimo lygis didėja ne dėl mažesnio mokymosi valandų vidurkio.

⁵⁸ CVTS 4 nepateikta duomenų apie įmonių išlaidas; šis rodiklis pagrįstas CVTS 3 duomenimis.

Be to, 2007 m. SŠT nėra duomenų apie išlaidas asmenims, todėl Rumunija nėra įtraukta į 4 skyriuje pateiktus finansavimo sumų skaičiavimus.

Įdomu, kad tai, regis, yra susiję su palyginti nedideliu suaugusiųjų mokymo srities finansavimu, kuris sudaro apie 0,5 % BVP. Dėl to gali kilti klausimų, kaip padidinti dalyvavimo lygį, ypač atsižvelgiant į aukštą nedarbo lygį (net ir tuo atveju, kai dažnai nurodomas 50 % dalyvavimo lygis ir didesnis neatrodo tikėtinas). Kalbant apie išlaidas vienam suaugusiam žmogui, Ispanija yra tarp šalių, išsidėsčiusių apatinėje reitingų lentelės dalyje; tarp tų šalių, kurių finansavimo rodiklius šiame tyrime galima buvo įvertinti, tik Estijos išlaidos yra mažesnės.⁵⁹ Vis dėlto Ispanijos išlaidų rodikliai yra palyginami su rodikliais kitų šalių, kuriose dalyvavimo lygis panašus.

Kitas šio tyrimo aspektas tas, kad, nepaisant to, jog veikia nacionalinis mokymo fondas, darbdavių išlaidos, atrodo, yra palyginti ribotos. Nors daugelyje šalių darbdavių išlaidos viršija 1 % darbo užmokesčio, Ispanijoje jos sudaro tik 0,8 %. Taip gaunamas 0,3 % BVP rodiklis, kuris yra vienas žemiausių darbdavių finansavimo lygio rodiklių, palyginti su visomis kitomis šalimis.

Jungtinė Karalystė turi galias suaugusiųjų mokymosi tradicijas, įskaitant asmeninio tobulėjimo ir profesinio mokymo priemones; vis dėlto pastaruoju metu ypatingas dėmesys skiriamas socialinei įtraukčiai ir įdarbinimui (įsidarbinimo skatinimui), t. y. suaugusiųjų mokymasis ypač orientuotas į darbo rinką. Vis dėlto tam tikras finansavimas (210 mln. svarų sterlingų, arba 260 mln. EUR) taip pat skiriamas bendresnio pobūdžio mokymui. Kalbant apie dalyvavimo lygio rodiklius, remiantis DJT JK rodikliai per pastaruosius metus smarkiai sumažėjo, t. y. nuo 2010 m. iki 2011 m. jie smuko nuo 19,4 iki 15,6 %. Neseniai paskelbti 2011 m. SŠT duomenys rodo tą pačią tendenciją: 2007 m. dalyvavimo lygis buvo 49,3 %, o 2011 m. – tik 35,8 %.

Yra keletas finansavimo šaltinių, kuriais naudojamosi siekiant remti privačias investicijas į suaugusiųjų mokymąsi, įskaitant studijas aukštojo mokslo įstaigose, pvz., paskolos su subsidijuojamomis palūkanomis (asmeninė ir karjeros vystymo paskola bei tos pačios paskolų schemos kaip ir jaunesniems studentams). Vis dėlto „Callendar“ (2013 m.) atkreipia dėmesį į svarbius ir nepalankius pokyčius, susijusius su neakivaizdinių studijų studentais, sudarančiais daugumą suaugusiųjų studentų, t. y. į naujausius aukštojo mokslo finansavimo pokyčius, kurie gali turėti įtakos dalyvavimui aukštojo mokslo programose. Institucinė parama teikiama antrosios galimybės įgyti išsilavinimą programoms (pasiūlos pusės finansavimas), nors ji nepakankamai papildyta specialia parama asmenims, išskyrus tam tikroms grupėms mokamas 30 svarų sterlingų išmokas per savaitę (vietoj to asmenims kai kuriais atvejais gali tekti prisidėti prie institucinių išlaidų), taip pat vyresnio amžiaus žmonėms skirtų vadinamųjų trečiojo amžiaus universitetų ir (arba) bendruomeninio mokymo programų finansavimą.

Svarbu visapusiškai atnaujinti suaugusiųjų mokymosi finansavimo sistemą, kuri nuo 2013 m. rugpjūčio mėn. beveik visa bus sudaryta iš vadinamųjų pažengusio mokymosi paskolų (susijusių su pajamomis); vienintelė išimtis taikoma baigusiesiems privalomo išsilavinimo kursą, bet nepasiekusiems įsidarbinti reikalingo raštingumo ir skaičiavimo įgūdžių lygio. Tikimasi, kad poreikis finansuoti mokymąsi pirmaisiais metais bus 50 000 asmenų, o antraisiais – 160 000; deja, ekspertai skeptiškai vertina galimybę, kad šie rodikliai bus pasiekti (A. Fletcher, 2011 m.).

⁵⁹ Apibendrinant galima teigti, kad duomenys apie išlaidas nėra tikslūs, nes vos 6,1 mln. EUR įdarbinimo agentūros išlaidos atrodo ganėtinai mažos.

Labai svarbu, ar šis poslinkis galės padidinti dalyvavimo lygį suaugusiųjų mokymo srityje (artimiausioje ateityje); nebūtų stebėtina, jei įvyktų priešingai.

Jungtinėse Amerikos Valstijose didžiausias dėmesys skiriamas aukštajam mokslui, kuris yra suaugusiųjų mokymosi sistemos dalis ir kuriam tenka didžioji finansavimo dalis; kita vertus, viešojo neuniversitetinio suaugusiųjų mokymo finansavimas yra gana ribotas (0,1 % BVP). Be to, neprofesinis suaugusiųjų mokymasis laikomas privačia atsakomybe, todėl jam nėra skiriama jokio viešojo finansavimo; vis dėlto paramą gali teikti kai kurie darbdaviai.

Nepaisant šio gana riboto valstybės finansavimo, suaugusiųjų mokymosi finansavimo lygis, palyginti su visomis kitomis šalimis, yra labai didelis (jei ASTD atlikti darbdavių išlaidų su įmonėmis susijusiems mokymams skaičiavimai atitinka tikrovę), kita vertus, jei būtų remiamasi kitu A. L. Wilson (2010 m.) vertinimu, suaugusiųjų mokymosi išlaidos būtų mažesnės nei vidutinės. Pastaruoju atveju JAV dalyvavimo rodikliai būtų palyginti aukšti, o didesnės sumos geriau atitiktų šiame tyrime nustatytą bendrą tendenciją.⁶⁰

Politika, susijusi su (neprofesiniu) suaugusiųjų mokymusi, viena vertus, yra federalinio, valstijų ar vietos lygmens atsakomybė (valstijos atsakingos už derinimą ir priežiūrą); federaliniu lygmeniu skiriamos valstybės lėšos per konkursą paskirstomos vietos paslaugų teikėjams.

---

⁶⁰ Vis dėlto nėra jokių papildomų įrodymų, kad išlaidų sumos yra tokio dydžio, kaip nurodyta ASTD vertinime, išskyrus tai, kad jos geriau atitinka bendrą tendenciją.

Bibliografija

- Bassanini, A. Alison Booth, Maria de Paulo, Edwin Leuven (2006), Workplace Training in Europe.
- Brunello, Giorgio (2001), On the Complementarity between Education and Training in Europe, IZA-Discussion Paper, No. 309, IZA - Institute for the Study of Labor, Bonn.
- Brunello, Giorgio, Simona Comi, Daniela Sonedda (2010) Training Subsidies and the Wage Returns to Continuing Vocational Training: Evidence from Italian Regions, IZA Discussion paper No. 4861, Bonn (URL: http://ec.europa.eu/europe2020/priorities/inclusive-growth/index_en.htm).
- Callender, Claire (2013), Part-Time Undergraduate Student Funding and Financial Support, in: Claire Callender, Peter Scott (eds), Browne and beyond: Modernizing English Higher Education, London (forthcoming).
- Cedefop (2009), Using tax incentives to promote education and training. Panorama Series, Luxembourg.
- Cedefop (2011), The anatomy of the wider benefits of VET in the workplace, Research Paper No. 12, Thessaloniki.
- Cedefop (2012a), Training leave. Policies and practices in Europe, Research Paper No. 28, Luxembourg.
- Cedefop (2012b), Payback clauses in Europe. Supporting company investment in training, Luxembourg.
- Cedefop (2012c), Learning and innovation in companies, Research paper No. 27, Luxembourg.
- Connolly, Mark, Gareth Rees, Cerys Furlong (2008), The Wider Benefits of Adult Learning, Llywodraeth Cynulliad Cymru Welsh Assembly Government, NIACE Dysgu Cymru, Cardiff School of Social Sciences, Cardiff University.
- Coulombe, Serge, Jean-François Tremblay, Sylvie Marchand (2004), Literacy scores, human capital and growth across fourteen OECD countries, Statistics Canada, Canada.
- Coelli, Michael B., Domenico Tabasso, Rezida Zakirova (2012), Studying beyond age 25: who does it and what do they gain?, National Centre for Vocational Education Research (NCVER) Re-search Report, Melbourne, Australia: Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research.
- Dohmen, Dieter (1999), Finanzbedarf und Verteilungswirkungen des kombinierten Finanzierungsmodells: Bildungssparen, Bildungsgutscheine und Bildungsdarlehen. Gutachten für den Sachverständigenrat Bildung bei der Hans-Böckler-Stiftung, FiBS-Forum Nr. 1, Forschungsinstitut für Bildungs- und Sozialökonomie, Berlin (URL: <http://www.fibs.eu>).
- Dohmen, Dieter (2007), Current Trends in the demand-led financing of further training in Europe – A synopsis, FiBS-Forum Nr. 40, Berlin (URL: www.fibs.eu).
- Dohmen, Dieter (2009), Bildungskonten und Steueranreize – ein internationaler Überblick, in: VÖGB/AK Wien Veranstaltungsreihe „Chance Weiterbildung“, 2008/2009 – Tagungsband, Wien.
- Dohmen, Dieter (2010), Bildungsgutscheine zwischen Theorie und Praxis, in: Heiner Barz (ed.), Handbuch Bildungsfinanzierung, Wiesbaden.
- Dohmen, Dieter (2013a), Deutschlands Weiterbildungsfinanzierung im internationalen Vergleich, DIE-Trends der Weiterbildung 2013, Bielefeld, (i.V.)

- Dohmen, Dieter (2013b), Finanzierung beruflicher und betrieblicher Weiterbildung in Deutschland, Weiterbildungsreport Nr. 3, (i.V.)
- Dohmen, Dieter, Rocio Ramirez-Rodriguez (2010), Aktuelle Trends der nachfrageorientierten Weiterbildungsfinanzierung in Europa, Gutachten im Auftrag des Deutschen Instituts für Erwachsenenbildung, Berlin.
- Eurydice (2013), Funding of Education in Europe. The Impact of the Economic Crisis, Brussels.
- Falch, Torberg, Hessel Oosterbeek (2011), Financing lifelong learning: Funding mechanisms in education and training, EENEE Analytical report No. 10, prepared for the European Commission, Munich.
- Feinstein, Leon (2002a), Quantitative Estimates of the Social Benefits of Learning, 1: Crime, Research Report No.5, Centre for Research on the Wider Benefits of Learning, London.
- Feinstein, Leon (2002b), Quantitative Estimates of the Social Benefits of Learning, 2: Health (depression and obesity), Research Report No.6, Centre for Research on the Wider Benefits of Learning, London.
- Feinstein, Leon, Cathie Hammond (2004), The contribution of adult learning to health and social capital, Wider Benefits of Learning, Research Report No. 8., Institute of Education, London.
- Feinstein, Leon, Arnaud Chevalier (2006), Sheepskin or Prozac: The Causal Effect of Education on Mental Health, IZA Discussion Papers 2231, Institute for the Study of Labor (IZA).
- Feinstein, Leon, Cathie Hammond (2004), The contribution of adult learning to health and social capital, Wider Benefits of Learning, Research Report No. 8., Institute of Education, London.
- Feinstein, Leon, Ricardo Sabates (2007), The Public Value of Adult Learning: skills and social productivity, mimeo.
- Field, John (2012), Is lifelong learning making the difference?, in: Aspin, David, Judith Chapman, Karen Evans, Richard Bagnall (eds.), Second International Handbook of Lifelong Learning, Springer, Dordrecht, pp. 887-897.
- Hansson, Bo (2008), Job-related training and benefits for individuals: a review of evidence and explanations, OECD Education Working Paper No. 19, Paris.
- Heckman, James J., (2013), Auf die Familie kommt es an, in: DIE ZEIT, 20.6.2013 Nr. 26 (URL: <http://www.zeit.de/2013/26/fruehfoerderung-james-heckman/komplettansicht>).
- Jenkins, A. (2006). Women, lifelong learning and transitions into employment, in: Work, Employment and Society, 20(2), p. 306–328.
- Jenkins, A., A. Vignoles, A. Wolfe, F. Galindo Rueda (2003), The determinants and labour market effects of lifelong learning, in: Applied Economics, 35, p. 1711–1721.
- Kruppe, Thomas (2012), Effectiveness of further vocational learning in Germany, IAB-Discussion Paper, Nr. 10/12, Nuremberg.
- Lassnigg, Lorenz, Stefan Vogtenhuber, Ingrid Osterhaus (2013), Finanzierung von Erwachsenen- und Weiterbildung in Österreich und in ausgewählten Vergleichsländern. Strategische Überlegungen (Financing of Adult and Further Education in Austria and selected comparison countries. Strategic considerations), Research Report, Institute for Advanced Studies, Vienna.
- Leuven, Edwin, Hessel Oosterbeek (2004), Evaluating the effect of tax deductions on training, Journal of Labour Economics, Vol. 22, pp. 461-488.
- Lynch, Lisa M. (1994), Training And the Private Sector, University of Chicago Press, Chicago.

- Manninen, Jyri (2010), Wider benefits of Learning within Liberal Adult Education and Training, University of Eastern Finland, Joensuu.
- Manninen, Jyri (2012), Wider benefits of liberal adult education, University of Eastern Finland (www.uef.fi).
- Manninen, Jyri (2013), Wider benefits' freier Erwachsenenbildung, in: DIE Magazin, 1/2013, pp. 26–29.
- Messer, Dolores, Guido Schwerdt., Ludger Woessmann, Stefan C. Wolter (2010). Labor market effects of adult education vouchers: Evidence from a randomized field experiment. Working paper (mimeo).
- Motschilnig, Ricarda (2012), Wider Benefits of Adult Learning – An Inventory of Existing Studies and Research, in: Adult Education and Development, No. 78, Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes (ed.) (www.iiz-dvv.de/index.php?article_id=1321&clang=1).
- Murray, Asa, Aners Skarlind (2005), Was bringt eine Berufsausbildung jungen Erwachsenen am Arbeitsmarkt?, in: Berufsbildung Nr. 34, p. 18–31).
- Wolter, Stefan C., Dolores Messer (2009), Weiterbildung und Bildungsgutscheine – Resultate aus einem experimentellen Feldversuch, Forschungsstelle für Bildungsökonomie an der Universität Bern in Zusammenarbeit mit dem Bundesamt für Statistik, Schweiz. Studie im Auftrag des Bundesamtes für Berufsbildung und Technologie, Schweiz.
- OECD (2004), OECD Employment Outlook 2004, – Improving Skills for More and Better Jobs: Does Training Make a Difference. Paris.
- OECD (2008), Education at a Glance, Paris.
- OECD (2012), Education at a Glance, Paris.
- Oosterbeek; Hessel (2013), The financing of adult learning, EENEE Analytical Report, No. 15, prepared for the European Commission.
- PPMI, FiBS (2012), Financing Training in Europe, Study commissioned by CEDEFOP, Final report.
- Statistisches Bundesamt/Federal Office of Statistics (2012), Ausbildungsförderung nach dem Aufstiegsfortbildungsförderungsgesetz (AFBG) 2011, Wiesbaden.
- Wößmann, Ludger (2013), Wer vier Jahre studiert, verdient 40 Prozent mehr, in: Süddeutsche Zeitung, 24. Mai 2013, S. 24 (URL: http://www.cesifo-group.de/de/ifoHome/policy/Staff-Comments-in-the-Media/Interviews-in-print-media/Archive/Interviews_2013/medienecho_ifointerview-sz-24-05-2013.html).
- Zhang, Xuelin, Boris Palameta (2006), Participation in Adult Schooling and its Earnings Impact in Canada, Statistics Canada, Ottawa.

Santrumpų sąrašas

- SM – suaugusiųjų mokymasis
- SŠT – suaugusiųjų švietimo tyrimas
- 2007 m. SŠT / EBPO – suaugusiųjų mokymosi dalyvavimo lygiai su duomenimis, gautais iš 2007 m. SŠT, papildytais EBPO (2012 m.) 2007 m. ne Europos šalių duomenimis
- ASTD – Amerikos mokymo ir raidos draugija
- PJT – pagrindinių įgūdžių teikimas
- TPRM – tęstinis profesinis rengimas ir mokymas
- ECTS – Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema
- Leid. – leidėjai
- EEE – Europos ekonominė erdvė
- ERPF – Europos regioninės plėtros fondas
- ET – Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginė programa
- EUA – Europos universitetų asociacija
- ŠLP – šalių lygiavertės priemonės
- FSM – formalusis suaugusiųjų mokymasis
- FE – fiksuotas efektas
- BVP – bendrasis vidaus produktas
- AM – aukštasis mokslas
- AMĮ – aukštojo mokslo įstaiga
- ŽI – žmogiškieji išteklių
- IRT – informacinės ir ryšių technologijos
- AMS – asmeninės mokymosi sąskaitos
- ISCED – Tarptautinė standartinė išsilavinimo klasifikacija
- DJT – Darbo jėgos tyrimas
- MVG – mokymasis visą gyvenimą
- MVGP – Mokymosi visą gyvenimą programa
- NSM – neformalusis suaugusiųjų mokymasis
- NVO – nevyriausybinė organizacija
- AKVP – asmeninė ir karjeros vystymo paskola
- POLS – jungtinių mažiausių kvadratų metodas
- PGS – perkamosios galios standartas
- MMA – mokamos mokymosi atostogos
- MTTP – moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
- AE – atsitiktinis efektas
- AGĮŠ – antroji galimybė įgyti išsilavinimą
- MA – mokymosi atostogos
- NMA – nemokamos mokymosi atostogos
- MVĮ – mažosios įmonės ir vidutinės įmonės
- PŠM – profesinis švietimas ir mokymas
- PP – pasirengimas priimti
- PM – pasirengimas mokėti

Žodynėlis

Suaugusiųjų mokymasis – mokymosi veikla, kuria užsiima 25 metų ir vyresni suaugusieji, baigę pirminio švietimo ir mokymo pakopą.

2007 m. SŠT / EBPO – suaugusiųjų mokymosi dalyvavimo lygiai su duomenimis, gautais iš 2007 m. SŠT, papildytais EBPO (2012 m.) 2007 m. ne Europos šalių duomenimis.

Savaimingumas – padėtis, pagal kurią įvertinama valstybės subsidijų dalis, kuri nelemia papildomo dalyvavimo suaugusiųjų mokymesi, nes tuo atveju, jei nebūtų prieinama viešoji parama, subsidijuojami asmenys būtų patys sumokėję už suaugusiųjų mokymąsi.

Vidiniai gražos rodikliai – skirti išmatuoti investicijų, šiuo atveju į švietimą, gražą, panašią į palūkanų normas, t. y. leidžia įvertinti, kokia būtų palūkanų norma esant panašioms kapitalo investicijoms.

Rinkos nepakankamumas – situacijos, kai rinka nesukuria optimalaus sprendimo.

Apžvalga – pagal šį tyrimą atlikta apžvalga, kurioje pateikiama informacijos apie finansines priemones šalyje santrauka ir kurią parengia nacionalinis ekspertas.

Politikos santraukos – trumpa apibendrinta šalies suaugusiųjų mokymosi politikos apžvalga, specialiai šiam tyrimui parengta nacionalinio eksperto.

Nenumatytas pelnas – nauda, gaunama viešųjų subsidijų gavėjų, kurie tuo atveju, jei nebūtų prieinama viešoji parama, būtų patys sumokėję už suaugusiųjų mokymąsi.

Mokslinių tyrimų grupė

FiBS

Dr. Dieter Dohmen
Birgitt A. Cleuvers
Anke Schulz

DIE

Dr. Dieter Gnahs
Carolin Knauber

Panteia

Bert-Jan Buiskook
Simon Broek
Peter Henk Eshuis

Nacionaliniai ekspertai

Australija: Geraldas Burke, buvęs Švietimo ir mokymo ekonomikos centro direktorius,
Monašo universitetas

Austrija: Michael Tölle, Darbo rūmai, Viena

Belgija: Barbara Vandeweghe, Daphne Valsamis, „Idea Consult“

Kanada: Brigid Hayes, nepriklausoma konsultantė

Danija: Jorgen Ole Larsen, Metropoliteno universitetinė kolegija

Estija: Kalle Toom, Švietimo ministerija

Vokietija: Dieter Dohmen (FiBS), Dieter Gnahs (DIE)

Vengrija: Eva Farkas, Segedo universitetas, nepriklausoma konsultantė

Italija: Cristina Brecciaroli, nepriklausoma konsultantė

Nyderlandai: Simon Broek, „Panteia“

Norvegija: Anne Skomedal, Švietimo ministerija

Rumunija: Razvan Ionut Cirica, nepriklausomas konsultantas

Slovakija: Juraj Vantuch, nepriklausomas konsultantas

Slovėnija: Peter Beltram, Slovėnijos suaugusiųjų švietimo institutas

Ispanija: Pedro J. Perez, Valensijos universitetas

Šveicarija: Andre Schläfli, Šveicarijos tęstinio mokymo asociacija

Jungtinė Karalystė: Nicholas Fox, „The Individual Learning Company“

JAV: Johan Uvin, Švietimo departamentas